

J. WILCKE

RENÆSSANCENS MØNT- OG
PENGEFORHOLD

1481—1588

KØBENHAVN

I KOMMISSION HOS J. H. SCHULTZ

J. H. SCHULTZ A-S · UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI

MCML

FØRSTE KAPITEL

Kong Hans' „Møntreformer”, Gyldenregning

Naar man vil bedømme Kong Hans som Møntherre, maa man gøre sig klart, hvilket Møntmilieu han var omgivet af baade her hjemme og udenfor hans Rigers Grænser. I hans Regeringstid indtraadte tvende for Mønt- og Pengevæsenet afgørende Begivenheder.

$\frac{1}{2}$ og $\frac{1}{1}$ Sigismundgylden 1484 og 1486

I Aaret 1484 paabegyndte Ærkehertug Sigismund af Tyrol Udmøntningen af Sølvgylden paa Slottet Hasegg eller Hasenburg i den lille By Hall ved Innfloden, ca. 8 Kilometer øst for Innsbruck i Tyrol.

Slottet Hasegg med »Münzturm«

Anledningen til dette Skridt var de rige Forekomster af Sølv noget længere nede i Inndalen, særlig fra et Bjergværk ved Schwaz¹⁾, hvor der siges til Tider at have arbejdet 30 000 Bjergfolk og endnu drives Jærn- og Kobberbjærgværker. Her findes et Lystslot Sigmundslust, ligesom Kirkens skønne Facade er bygget 1502 i hin Tid, da Sølvet væltede ud af Bjerget.

Denne Sølvgylden skulde ækvalere den saa meget huserende rhinske Guldgylden og fik stor Indflydelse paa hele Europas Møntvæsen

¹⁾ M. Hanshofer: Tirol und Vorarlberg, Leipzig 1924, p. 45, 92.

Den anden Hovedbegivenhed var Amerikas Opdagelse 1492. Fra den ny Verdensdel strømmede Guld og Sølv i store Mængder til Europa¹).

Endelig udmøntede Grev Schlich fra 1518 i Joachimstal i Bøhmen 2 Lods »Thalere«, der blev Udgangsgrundlaget for den Verdensmønt, som under Navnene Thaler, Daler, Rigsdaler, Dollar gik sin Sejrsgang over Landene som Hovedomsætnings- og Regningsmønt. Idet hen-

Byen Schwaz i Tyrol

vises til Fremstillingerne herom i »Christian IV.s Møntpolitik« og »Daler, Mark og Kroner«, hvor Forholdene i *Europa* under Renæssancen væsentligst efter Frederik II.s Tid er gjort til Genstand for Drøftelse, maa det her være Opgaven at søge opklaret, hvorledes Tilstanden var i *Norden* i Renæssancetiden før ca. 1600. Som det fremgaar af Haubergs Mønthistorie, udgjorde Danmarks egne Mønter op til Kong Hans' Tider væsentligt Korshvide, smaa uensartede Sølvblikstykker iblandet nogle Skillinger. Det maa staa klart for enhver, at paa disse Mønter kunde hele Danmarks Mønt- og Pengevæsen ikke have været baseret. Danmarks Møntvæsen maatte omfatte noget mere og ganske andet. Selv om Naturalieombytningen stadig floreerede og f. Ex. Skatter hyppigt erlagdes i Madskat, særlig i Krigstider,

¹) Daler, Mark og Kroner, p. 135 ff.

eller i Korn in natura, hvorom f. Ex. den store Kornlade ved den gamle Amtstue i Hillerød mindede, inden den fornylig uden Pietet nedreves, foretoges Optællingen dog i Gylden, Mark og Skilling, og

Gade og Kirkefacade i Schwaz, Tyrol

Betalinger erlagdes heri. Men den Møntbestand, der forefandtes i dansk Mønt, kunde ikke tilstrække hertil. Vel kunde man tute Hvidene eller komme dem i Kræmmerhuse saa mange som udgjorde 1 Gylden eller 10 Gylden, saaledes som man gjorde ved Skillingerne i senere Tider, men dels er det ikke sikkert, at man benyttede denne Fremgangsmaade dengang — der synes ikke at foreligge nogen skriftlig Overlevering herom —, dels var Tiderne sikkert for urolige til slig en Foreteelse. Dog synes et enkelt Fund fra 1886—87 No. 538 fra Bangs-

bostrand, jfr. nedenfor, at tyde paa, at Hviden har været pakket i *Papirtutter*. Dette vidner uomtvisteligt om en Trang til større Mønt, som det indenl. Møntvæsen ikke var i Stand til at imødekomme, og sandsynliggør, at Hvidene i Virkeligheden kun var Skillemønt eller i hvert Fald ikke gik højere end hvad vi nu vil anse for en 50 Øre eller allerhøjest 1 Kr.

Der foreligger da ogsaa andre Vidnesbyrd om, at Hvidene m. v. hovedsagelig var at regne for Smaamønt. Saaledes føres til Udgift i Dronning Christines Hofholdningsregnskab 1504: *1 rhinsk gylden i Smaapenge* til fattig Folk i Lübeck samtidig med mange Udbetalinger i β lybsk, i Krosser (Kreutzer) og i Stædepenge, samt 12 Stædehvide til Smaasvende, 6 Krosser til den »Munk i Perleberg ther sanck messer fore myn frues nade«. Dronningens Kasseimester udbetalte samme Aar 6 r. g. til nogle lybske Spillemand. Det kan have været Smaamønt, men samtidig betalte han 1 rhinsk gylden til »en gæmbell man, gik met en hundt i en lænke, min frues naade befoell«. Efter Sammen-

Joachimsthaler

hængen har det nok været en rigtig Gylden. I 1505 har Kasseimesteren oppebaaret en hel Del forskellig Mønt, deriblandt 10 *M* af Myntemesteren af Malmø i København, »først gav jeg ud 24 hvide Stædepenge«, senere 1 *M* til »den Guldsmed, som gjorde de Sølvknapper og Naale, min unge Herre (Christian II.!) fik til sin Trøje«. 1503 har Kassen modtaget i Ribe og Kolding paa Marked af Tolden 1060½ *M* 2 β , hvori var 331 rhinske Gylden, hver Gylden regnet for 2 *M*. Senere er der betalt 25 β for en Postulatsgylden, 2½ *M* for 2 Postulatsgylden, 3 *M* for 3 Hornichgylden, 7½ *M* for 3 rhinske Gylden. Kasseieren fik 2½ *M* »for en r. g., jeg lonte min frue til Jomfru Hellers Bryllup«. Han gav 500 *M* d. for 200 rhinske Gylden, som Fruen

skyldte i Stockholm (1502) og et Bud 3 *M* for at føre de 200 r. g. fra Næsbyhoved til København. 1504 annammede Regnskabsføreren 148 r. g. i Guld af Hds. Naade.¹⁾

Af en Optegnelse u. A. eller D. (1502—13) paa en Pengebeholdning i det Skrin, Mester Jens Bildzman indsatte i Holsted Kloster, fremgaar, at det indeholdt 1 lødig *M* Sølv, »widt og godt« 7 lybske Gylden, 1 ungersk Gylden beskaaren, 1 Krone beskaaren, 18 Dantz Gylden rede og gode, 206½ rhinske Gylden, rede og gode, 278 Postulats Gylden, rede og gode, nogle Stæde *M* og 2 *β* lybsk i Stædepenge, 290 *M* danske og 15 *β* danske, 84½ Kast, alle hvide penge i adskillig Mønt. Af en anden Seddel fra samme Tid fremgaar en Beholdning paa 575 *M* lybsk, 5 Hvide for 1 *β* og Pagament til 20 *β* Loddet.²⁾

Der gives Pant i Kronens Gods til Laurids Skinkel 1502 for 100 r. g. og 200 *M* lybsk, 1495 for 216 r. g. og 296 *M* danske penge, 1500 for 432 r. g. og 592 *M* d. penge, 1502 for 1175 r. g. og 14 nobel, 4 Postulatsg. 100 Stæde *M*, 200 d. *M* og 6 løde *M* efter cølnsk Vægt.³⁾

Ifølge Kongens Husholdningsregnskab 1487 er annammet af Myntemesteren i Malmø 1124½ *M* 2 *β* d., de 724½ *M* 2 *β* han skulde betale min Herre for Sølv han fik af Hs. Naade, og de 400 *M* laante han Hs. Naade. Det har jo nok været *β* og Hvide.⁴⁾

Af hele dette Materiale fremgaar et blandet Billede af al Slags Mønt, dansk og fremmed, stor og liden, Guld og Sølv. Det er et ægte Udsnit af Datidens Pengevæsen. Men ogsaa paa anden Maade ses den brogede Sammenblanding, nemlig gennem Fundene fra Datiden:

Af ældre Fund kan fremhæves *Nexø Vang* 1761, hvor der fandtes en Rosenobel fra Edvard IV. 1465—70.

I et Fund fra *Ducker* paa Gulland fandtes 5 Guldgylden fra Bremen, Cøln og Schwabach, 2 Guldgylden fra Utrecht, 1 Guldgylden fra Lüttich sammen med ca. 820 Stkr. Smaaamønt mange Steder fra: Visby, Danmark og Norge, Sverige og Tyskland.⁵⁾

1) W. Christensen: Dr. Christines Hofholdningsregnskaber, 1904, p. 11, 15, 23, 31, 33, 40—44, 47—48, 51, 56 m. fl.

2) RA. D.K. No. 46 1481—1571, Diverse A—D. B.

3) RA. No. 17, 1467—1533. Registre over alle Lande f. 29, 68—69

4) RA. Kong Hans og Dronning Christines Regnskabsbøger 1487. D.M. 4. R., I, p. 76

5) P. Hauberg: Gullands Myntvæsen, Kbhvn. 1891, p. 51—52. N.NA. 1937. G. Galster, p. 75.

Af et Fund fra *Haderslev* VI 1807, nedlagt i Kong Hans' Tid, udtog Møntkabinetet i København 12 Guldgylden, hvoraf 6 Stkr. forskellige fra Ærkebispnen af Cöln, 2 Stk. Brabantgylden, 1 fra hver af Byerne Stade(?), Embden og Ingolstadt og nogle Franske(?). Der fandtes derhos nogle β fra Hamborg og Lybeck og Hvide m. m. fra Rostock. Da Fundet ikke er overtaget intakt og vel beskrevet, men der kun er udtaget, hvad man ikke havde paa Kabinetet, er det ikke usandsynligt, at der har været andre Guldgylden.¹⁾

I et Fund fra *Hyllede* XXXIII a fandtes bl. a. en halv Snes Skilinger fra Christian II. og Christian III.

Ved *Vridsted*, Viborg Amt XXXV, fandtes en Guldgylden fra Geldern og ved *Bregninge* paa Lolland XXXVI en Guldgylden fra Lyneborg 1440—51.

Tøvelde 1840. (2) Guldgylden fra Bonn. Herman af Hessen 1480—1508.

1840 fandtes ved *Loderup*, Holbæk Amt, ca. 320 Bractealer med C. og nogle β fra Frederik I. og Christian III. samt en Engelgroshen fra 1552.

1841 fandtes paa *Kjølstrup Præstegaardsmark* 4 Guldgylden, de 2 fra Herman af Hessen, Churfyrste af Cöln 1480—1508, slaaget i Bonn, 1 fra Nordlingen med Kejser Frederik 1440—93, og 1 fra Bayern, Hertug Albert 1506.

Dyreby Mark. Ribe Amt 1841. (10) Guldgylden fra Conrad af Mayntz.

S. A. fandtes ved *Hasseris*, Aalborg Amt, 1 Rosenobel fra Edvard IV.

1843 (19) fandtes ved *Rynkeby*, Ringe Sogn, 1 Guldgylden fra Lübeck med Sct. Johannes af ældste Type, endvidere (20) ved *Revninge* paa Fyen 1 Guldgylden fra Nürnberg med indslaaet et lille Stempel med den lybske Dobbeltørn.

Nørre Vedby, Falster 1843—(27.)

1) Guldgylden fra Grev Johan af Holland 1417—21.

2—3) 2 Guldgylden fra Filip den gode af Burgund 1419—67.

4—5) 2 Guldgylden fra Arnold Egmond af Geldern 1423—65.

Faxe 1843 — (33.) Guldgylden. Wilhelm IX. af Jülich 1393—1402.

S. A. (34) gjordes et større Fund ved *Voldtofte* paa Fyn. Foruden ca. 1520 Stkr. Hvide fra Christoffer af Bayern, Interregnum, Chri-

¹⁾ Danske Møntkabinetets Fundprotokol. Det samme gælder de efternævnte Fund med Angivelse af Aar og No.

stian I., Hans, Christian II. og Frederik I. samt nogle fremmede Herrer endvidere 1 Guldgylden fra Markgreverne Frederik og Sigismund af Brandenburg, præget i Schwabach før 1495.

1 Klappmüntenthaler fra Sachsen, 1 Joachimsthaler fra Grev Schlich 1526 samt nogle danske 4 Hvide og 1 β .¹⁾

I Kabinettets Møntprotokol bemærkes:

»Man ser af dette Fund, hvor afholdt Korshviderne maa have været, og hvormeget de endnu maa have cirkuleret paa den Tid, Fundet er nedlagt.«

1844 (40) fandtes ved Opmudring i Nærheden af *Knippelsbro* en Rosenobel fra Henrik V. af England og (39) ved Omlægning af *Frederiksborg Slotsgaards* Stenbro under denne $\frac{1}{2}$ Rosenobel fra Utrecht samt ved *Haarløv* (44) paa Sjælland en Guldgylden fra Frederik II. af Cøln, præget i Bonn.

Hessel Herregaard 1844—(41). Rosenobel fra Henrik V.

1845 fandtes ved *Nisset*, Viborg Amt (50) en god Snæs Skillingsmønter fra Christian II. og Christian III. samt paa *Kjølstrup* Præstegaardsmark (47) paany Guldgylden, den ene fra Herman af Cøln, den anden fra Frankfurt med Frederik III., romersk Konge paa Adv.

1846 (60) fandtes ved *Kalkbjerget i Segeberg* en Guldgylden fra Arnold af Geldern, 1423—65, og

1847 (62) paany i *Holsten, Pløen*, en Guldgylden fra Johan I. af Mainz, Bingen, 1371—79, samt (67) en Dobbeltguldgylden fra Bisp af Lüttich Ludvig af Bourbon 1456—82 paa et Værft, 2: en Jordhøj, hvorpaa en Gaard i Marsken er anlagt, ved *Hallingen* Groohde.

1848 (71) gjordes et større Fund paa Kirche Waabs Eng $1\frac{1}{2}$ Mil nordost for Eckernförde. Det bestod af 34 Guldgylden bl. a. fra: Kong Hans, noget forskellig Tegning fra den tidligere i Kabinettet forefundne.

Bayern, Hertug Albert 1506.²⁾

Bremen, Bisp Henrik III. 1463—96, 2 Stkr.³⁾

— , Johan III. 1496—1511.

Brandenburg, Albert Achilles 1470—86.⁴⁾

1) Jfr. ogsaa P. Hauberg, l. c. p. 51—52.

2) C. J. Thomsen. Catalogue. Coph. 1874. II. II. Cfr. No. 4821.

3) Cfr. l. c. No. 6633.

4) Cfr. l. c. No. 7300.

Brandenburg, Joachim og Albert 1498—1513.

— , Frederik og Sigismund før 1495.

— , Frederik, 3 Stkr.

Cleve, Johan II. 1481—1521.

Cøln, Theoderik II. 1414—63.¹⁾

— , Rubrecht 1463—80, 3 Stkr.²⁾

— , Herman IV. af Hessen 1480—1508.³⁾

Jülich og Berg Wilhelm IV 1475—1511.

Trier, Johan 1456—1503.

Türol, Sigismund 1439—96.⁴⁾

Württemberg, Ulrich 1498—1550.⁵⁾

Frankfurt, 5 Stkr. 1411—93.⁶⁾

Lyneburg, Frederik III. 1440—93.⁷⁾

Nördlingen, Frederik III 1440—93.⁸⁾

Fundet antages nedlagt kort Tid efter 1510.

1849 (75) fandtes atter paa *Kjølstrup* Præsteegaardsjord Guldgylden, nemlig:

1 Gylden fra Frankfurt 1493.

1 — - Frederik og Sigismund af Brandenburg.

1 — - Robert af Cøln 1463—80 (*Ærkebiskop Ruprecht*).⁹⁾

S. A. (81 a) fandtes ved *Asserup* i Stenmagle Sogn 7 Stkr. 4 β fra Malmø og 6 Stkr. 4 β fra København under Frederik I. samt 13 Stkr. Sølv mønt fra Grev Christoffer af Oldenburg 1535.

1851 (100) fandtes i Smedegade i *Middelfart*:

9 Korshvide fra Interregnet 1448.

50 — - Christian I.

74 — - Hans.

1 — - Christian II.

¹⁾ Cfr. l. c. p. 111.

²⁾ Cfr. l. c. p. 112—13. De slette »Postulatsgylden«.

³⁾ Cfr. l. c. p. 113.

⁴⁾ Cfr. l. c. No. 5161.

⁵⁾ Cfr. l. c. No. 4432.

⁶⁾ Cfr. l. c. p. 91—92.

⁷⁾ Cfr. l. c. No. 7013.

⁸⁾ Cfr. l. c. p. 34.

⁹⁾ Cfr. l. c. cfr. p. 112—13.

6	6	P.	1524	København	fra	Frederik I.
6	—	—		Malmø	-	—
3	—	—		Ribe	-	—
1	β		1525	København	-	—
2	6	P.		Malmø	-	—
2	—	—		Ronneby	-	—
2	—	—		Ribe	-	—

S. A. (103) fandtes i Agneau fra Ludvig Greve af Flandern 1346—84¹) paa *Lundegaard* ved Præstø og (106) i Guldgylden fra Lübeck ud for en af Akademiets Bygninger i Sorø.

1852 (112) fandtes i *Børsmose* ved Aalborg i Guldgylden fra Nørðlingen 1491²), 1853 (125) paa *Uth* Kirkegaard ved Horsens i Guldgylden fra Ærkebiskop Theodor af Cøln 1437³), 1854 (130) i Guldgylden fra Frankfurt 1522 i *Marvede* og 1857 (172) ved Gravning i Nyværk ved *Slesvig* i Guldgylden 1438 fra Ærkebisp Theodor af Cøln⁴).

1855 (142) fandtes i Maarup, *Nødager* Sognt, Djursland: fra Interregnum 1448 i Korshvid.

- Christian I. 5 Stkr. Korshvide.
- Hans 2 Stkr. 1 β fra København og Malmø,
3 Korshvide (1 falsk) fra Malmø og
1 — fra Aalborg.
- Christian II. 1 β 1515 og 3 Stkr. 1 β u. A.

1858—59 (178) fandtes i Kalby ved *Rønnede*: ca. 3770 Smaamønter og Bracteater nedlagt i første Halvdel af 1400-Tallet, heraf 2 danske, 8 fra Hertugdømmerne, 3 fra Visby og Resten hovedsagelig fra Hansestæderne.

1858 (185) fandtes ved *Glosunde* paa Lolland:

- 2 Korshvide fra Christoffer af Bayern.
- 14 — - Interregnet 1448.
- 66 — - Christian I.
- 25 — - Aalborg, Hans.

¹) Cfr. l. c. III No. 3793.

²) Cfr. l. c. II p. 34.

³) Cfr. l. c. II p. 111.

⁴) Cfr. l. c. II No. 5718. Thomsens Exemplarer synes i noget Omfang at være Doubletter fra Fund.

- 1 β fra København, Hans.
 6 Korshvide fra København, Hans.
 112 — - Malmø, —
 6 — - Norge, —
 1 — - 1513, Christian II.
 1 β u. A., Christian II.
 3 6 Penning fra Frederik I.
 1 Korshvid fra Johan af Sachsen-Lauenburg¹⁾ 1463—1507.
 1859—60 Ildsted, *Gjørding* S. (204) Ærkebisp. Theodorik (1414—1463) Guldgylden.
 1860 (214) fandtes i *Helsingørs* Havn 1 Guldgylden fra Lybæk og 1862 (230) i *Svenstrup* Sogn ved Aalborg 1 lign. fra Frankfurt.
 1862—63 (232) under en Sten paa Stranden ved Fiskerlejet *Vang* ved Forbedring af Havnen:
 2 Guldgylden fra Frankfurt under Kejser Sigismund 1410—37.²⁾
 2 — - Ludvig III af Pfalz 1410—36.³⁾
 1 — - Reynold af Jülich og Berg 1402—23.
 2 — - Theodoric af Cøln 1414—63, Bonn.⁴⁾
 1 — - Basel under Frederik III. som romersk Konge 1440—52.
 1 — - Lüneburg under samme.⁵⁾
 S. A. (233) fandtes i Fiskerlejet *Sletten* paa Skolens Mark ved Øresund 1 Rosenobel fra Edvard IV. af England 1461—83.⁶⁾
 1863—64 (245) fundet paa *Rask* under Skanderborg Amt 1 Guldgylden fra Johan II. 1397—1419 Ærkebiskop af Mainz⁷⁾ og (249) 1 Guldgylden fra Frederik og Sigismund af Brandenburg under Gravning ved *Østerport* for København.
 1865—66 (269) fundet 1 Guldgylden fra Bisp Frederik af Utrecht 1393 (94)—1423, ved *Stege*.

1) Cfr. l. c. II p. 178 og Axel Ernst. N.N. Aarsskrift 1940, p. 81.

2) Cfr. l. c. No. 5446.

3) Cfr. l. c. p. 97.

4) Cfr. l. c. No. 5712—14.

5) Cfr. l. c. No. 7013.

6) Cfr. l. c. III p. 57—58.

7) Cfr. l. c. p. 119.

1866 (273) fundet paa *Lumby* Præstegaard paa Fyer. 1 Guldgylden fra Ærkebisp Theodoric II. af Cøln 1414—63, slaaet i Bonn.

S. A. (274) fandtes i Pags Gaard i *Odense* en Guldflorin fra Firenze Av. St. Johan, Rv. Florentia; en Lilie.

1867 (283) *Vallensved* Kirkegaard 1 Rosenobel fra Richard II. af England 1377—99.

1869—70 (302) Bonderup, *Sunested* Sogn, Viborg Amt Dobbelt Dukat fra Ferdinand den katholske og Dronning Isabella af Spanien 1492—1504.¹⁾

1870—71 (320) *Hindsgavl* 1 Guldgylden fra Ærkebisp Herman af Cøln 1503.²⁾

S. A. (323) *Hals* Kirkegaard ved Gravning af en Grav:

1 Guldgylden Werner v. Falkenstein Ærkebisp af Trier 1388—1418.³⁾

1 — Frankfurt, Sigismund 1411(1410)—37.⁴⁾

21 Gurremønter fra Erik af Pommern.

1 Sølv mønt Diderich III. Bisp i Dorpat 1413—38.⁵⁾

2 — Henning af Scharfenberg, Ærkebisp i Riga.⁶⁾ 1424—48

2 — fra Hærmesteren i Lifland.⁷⁾

Bracteate fra Den tyske Orden i Preussen.⁸⁾

S. A. (324) *Bramslykke* ved Saxeboing: Dobbelt Dukat fra Ferdinand den Katholske og Isabella af Castilien og Leon.⁹⁾

1871—72 Smedegade, *Horsens* (333):

Christoffer af Bayern β og 4 Pg. Malmø 38 Korshvide fra Malmø. Interregnum 1448: β .

Christian I. 53 Korshvide fra Malmø (Margrethe Bracteate!).

Erik af Pommern 3 Bracteater.

Hamburg 2 Bracteater.

¹⁾ Cfr. l. c. I. No. 2802 p. 231.

²⁾ Cfr. l. c. II No. 5744 p. 113.

³⁾ Cfr. l. c. II. p. 128.

⁴⁾ Cfr. l. c. II. No. 5446 p. 91.

⁵⁾ Cfr. l. c. II No. 8460 p. 299.

⁶⁾ Cfr. l. c. II No. 8395.

⁷⁾ Cfr. l. c. II p. 296.

⁸⁾ Cfr. l. c. II p. 290.

⁹⁾ Cfr. l. c. I No. 2785 p. 230.

Lüneburg 4 Bracteater.

Meklenburg (Oxehoved) 427 Bracteater.

S. A. (339) Asylets Have i *Aalborg*: Db. Dukat fra Ferd. d. Kath. og Isabella.

1873—74 (356) Utrecht: Guldgylden.

1874—75 (359) *Bjolderup* Kirkegaard ved Aabenraa: Guldgylden fra Ærkebisp Theodor af Cøln, og (361) Posthuset paa Store *Købmagergade*: Guldgylden fra Lübeck, Middelalderen.

1876—77 (397) *Vixnæs*, Musse Herred: Guldgylden fra Ærkebisp Theodor II. af Cøln, slaet i Bonn 1414—63.

S. A. (400). Paa *Thorseng* fandt og indleverede Dr. phil. Vilhelm Bergsøe 1 Guldgylden fra Nördlingen under Frederik III. 1440—93.

1878—79 (438) Højstrup, *Stevns*: Guldgylden fra Ærkebisp Werner v. Falkenstein 1388—1418, præget i Offenbach.¹⁾

1879—80 (440) Stranden ved *Dueodde*, Poulsker Sogn: 1 Guldgylden Ærkebisp Frederik III. af Cøln, præget i Bonn 1370—1414²⁾ samt en Dukat fra Strassburg (17. Aarh.?) og (441) en »forslidt Guldgylden af stærkt sølvblandet Guld« fra Johan IX. af Horn, Bisp af Lüttick 1482—1505.³⁾ Disse saakaldte »*Hornsgylden*« regnedes for de sletteste knapt 10 Karats nederlandske Gylden. 2 Hornsgylden holdt 2,534 gr., mens 1 rhinsk Gylden holdt 2,520 gr. I Preussen og Polen var Horngylden Kollektivnavn for de sletteste nederlandske Gylden. Dette stemmer godt med, hvad ovenfor er anført af Dronning Christines Hofholdningsregnskaber, hvorefter Regnskabsføreren betalte 3 *ℳ* for 3 »Horniskgylden« og 7½ *ℳ* for 3 rhinske Gylden. Endvidere kan der henvises til en Indberetning saa sent som 23. Februar 1529 til Frederik I. fra Lensmanden søndenfelds Michel Bleck angaaende Indbetaling fra Almuen af bl. a.: 1097 *ℳ* 15 β danske og norske Pendinge 1937 Lod Sølv, 4 rhinske Gylden udi Guld hver saa god som halvfjerde *ℳ* d. 18 rhinske Gylden, gode og onde (!) hver gylden saa god som 2½ *ℳ* d og 11 hornske Gylden, hver Gylden saa god som *ℳ* d.⁴⁾

1880—81 fandtes (457) i Bispegaarden i *Ribe* 1 Guldgylden fra Firenze og (458) i *Helsingørs* Havn 1 Guldgylden fra Basel under

1) Cfr. l. c. II No. 5939 p. 128.

2) Cfr. l. c. II p. 109—10.

3) Cfr. l. c. II No. 6298—99 p. 156.

4) Arkivreg. I p. 18 No. 13. Fr. I.s norske Registre.

Frederik III. 1440—93¹⁾ samt $\frac{1}{2}$ Specie 1620 fra Holland, næppe begge samtidig faldne i Havnen(!).

1881—82 (460) *Holmsland* Klit vest for Ringkøbing Fjord 1 Guldgylden fra Kejser Ludvig IV. af Bayern 1314—47.²⁾

S. A. (470—71) fandtes paa Stranden ved Højstrup og i Lyderslev Sogn paa *Stevns* i det øverste Lag af Rullesten og Sand, antagelig skyllet op af Havet ved den sidste Stormflod 5 Guldgylden, nemlig fra: Theodor II. Ærkebiskop af Cøln 1414-63, præget i Riele.³⁾ 2 Stkr. Johan II. af Nassau Ærkebiskop af Mainz 1397—1419, præget i Høchst.⁴⁾ Conrad III. Ærkebiskop af Mainz 1419—34, slaet smstds.⁵⁾ Lüneburg under Kejser Sigismund 1410—37.⁶⁾

1882—83 (471 a) *Allerup* Bakker i Vendsyssel: Frederik I. 2 Stkr. 6 Penning København 1524 Malmø 1525, Christian III. 2 Stkr. β fra København og Ribe 1536, Bracteat C og (476) *Faaborg*: Hans: β Malmø og Korshvid Aalborg samt 4 Korshvid fra Malmø, Christian II. β 1515 2 Stkr. β u. A. Grevens Fejde 8 Stkr. 4 β 1535 »immericiti«, 2 Stkr. 4 β 1535 og u. A. Christoffer af Oldenburg samt (479) *Nylarsker* Bornholm: Hans 1 Korshvid mellem 16 yngre danske Smaamønter: 1 og 2 β 1563—1771. Skulde Korshvidene virkelig have været saa elskede, at der endnu 1771 kunde findes en saadan »tuttet« med Christian VII.s 2 β ?!

1883—84 (485) fandtes i *Slagelse* i Købmand P. Thomsens Gaard paa Byens Smedegade et større Antal Mønter:

Frankrig:

Philip VI. af Valois 1327(28)—50 écus d'or som H. Hoffmanns.

Monnaies royales de France Tl. XVI fig. 3 med $\times$ PHILIPPVS $\times \times$ DEI $\times \times$ GRA $\times$ FRANCORVM $\times \times$ REX paa Adv. og $\times$ XP'A: VINCIT: XP'A: REGNAT: XP'A: IMPERAT paa Rv. forskellige Varianter⁷ ialt . . . . . 37 Stkr.

¹⁾ Th. 4160 l. c. II p. 3.

²⁾ Th. 4397 l. c. II p. 19.

³⁾ Cfr. Th. l. c. II p. 111 No. 5715—16.

⁴⁾ Cfr. l. c. II p. 119 No. 5818.

⁵⁾ Cfr. l. c. II p. 119 No. 5822—23.

⁶⁾ Cfr. l. c. II p. 202 No. 7012.

⁷⁾ Cfr. l. c. I. p. 247.

Philip III—VI 1270—1350 Gros Tournois. . . . . 186 Stkr.

Der var ca. 47 Varianter af disse sidste Mønter, hvoraf en Del bar Spor af Slid og en Del var beklippede.

Ludvig IX. og X. 1226—70, 1314—16 Gros Tournois. . . 18 —

Carl IV. 1322—28 Gros Tournois. . . . . 3 —

Lothringen. Ferri IV. 1312—28 Gros Tournois. . . . . 1 —

Brabant Johan II. 1294—1312 Gros Tournois. . . . . 2 —

Ungarn. Ludvig I. 1342—1382 Guldgylden¹⁾. . . . . 3 —

Tyskland.

Kejser Ludvig IV. 1314—47 Gros Tournois. . . . . 2 —

Vilhelm af Berg 1360—1408 Gros Tournois. . . . . 1 —

Frederik V. af Nürnberg 1361—96 Guldgylden. . . . . 2 —

Lübeck. Guldgylden. . . . . 144 —

prægede efter 1340.

Hamburg. Wittenpfenning 1334—79. . . . . 1 —

England. Edvard I—III 1272—1377. Sterlinge og Groats 52 —

Skotland. Alex. III. 1249—86. Sterling. . . . . 1 —

Ligny. Waleran III. 1371—1415. Sterling. . . . . 1 —

Luxembourg. Johan af Bøhmen 1309—46. Sterling. . . . 1 —

S. A. (488). Halleby Aa ved *Tystrup* Mark:

Christian II. β fra Malmø u. A.

Frederik I. 6 Pg. fra Malmø 1524.

Christian III. 2 Stkr. 4 β , 11 Stkr. 2 β , 2 Stkr. 1 β .

S. A. (489) *Svinninge* Kirkegaard:

Christoffer af Bayern. Korshvide. . . . . 1 Stk.

Interregnum 1448 — . . . . . 11 Stkr.

Christian I. — . . . . . 73 —

Hans — . . . . . 124 —

Christian II. — . . . . . 2 —

Christian III. — . . . . . 8 —

1884—85 (495) *Kolding*.

Edvard IV. 1461—83. 1 Angel samt fra Lübeck 1 *M* l 1549, 1 *M* d 1617.

(507) *Djørup* ved *Nibe*. Frederik I. 14 Stkr. 6 Pg.

(508) Østerhornum? ved *Nibe*. Deventer. 1 Guldgylden. Kejser Max

1493—1519.

¹⁾ Th. II p. 277.

(509) Klokkervænget i *Roskilde*. Edvard III. 1326—77. Rosenobel. 1885—86 (519). I Møllergade 268 *Svendborg* skulde der efter et gammelt Sagn være skjult en Skat af Guld og Sølv. Den fremdroges under et Byggearbejde:

Erik af Pommern. Sterlinge.....	3750	Stkr.
Erik af Pommern. Halvørtug(?).....	4	—
Edvard III. 1336(27)—77. Rosenobler.....	2	—
Geldern Reynold IV. 1402—23. Guldgylden.....	14	—
lign. med lybsk Mærke.....	10	—
Utrecht. Frederik af Blankenstein 1394—1423. Guldgylden	6	—
Flandern. Philip den dristige af Burgund 1384(63) —		
1404. Rosenobel.....	1	—
Lübeck. Guldgylden.....	5	—
Hansestæder m. fl. Wittenpenninge.....	17	—
Dortmund. Guldgylden. Sigismund 1411—37.....	1	—
Cøln. Dietrich II. 1414—63. Guldgylden.....	4	—
Trier. Werner af Falkenstein 1388—1418 —.....	4	—
Mainz. Johan af Nassau 1397—1419. Guldgylden....	3	—
Frankfurt. Sigismund 1411—37. Guldgylden.....	1	—
Reval og Dorpat. Smaamønt.....	8	—
8 Stkr. <i>Sølvbarrer</i> .		

1886—87 (535). *Veflinge* Sogn:

Christoffer af Bayern. Korshvid. Malmø.....	1	Stkr.
Interregnum	—	6 —
Christian I.	—	18 —
Hans. Aalborg	—	11 —
— . Malmø	—	15 —
— . Aalborg β	—	1 —
— . Malmø.	—	4 —
— . København.	—	4 —
Christian II. Malmø.	—	1 —
Olav Engelbrechtsøn.	—	1 —
Frederik I. Bergen Korshvid.....	1	—

samt nogle tyske Specier fra 15-Hundredaarstallet.

(536) Interregnum 3 Stkr. β Christian I. 5 Korshvide Gulland. Lam og Lilie, Jever 1 Stk., Mecklenburg 34 Bracteater, fundet paa *Odden Kirkegaard*.

(538) *Bangsbostrand:*

Christoffer af Bayern.	Malmø.	Korshvide.....	14	Stkr.
Interregnum 1448.	—	—	35	—
Christian I.	—	—	181	—
Hans.	—	—	210	—
— .	Norge.	—	10	—
Rostock Sechsling.....			1	—
Ubestemmelige: 30 Fragmenter.				

»Mønterne syntes at have været gemte i *Papirtutter*, og paa flere fandtes en mørk Skorpe, som muligen var Levning af Hylstret. De var meget medtagne af Ir og mange sønderbrudte. Da Fundet ikke indeholder Kong Hans' Hvide fra København eller Aalborg, er det sandsynligt, at disse er yngre end Hvidene fra Malmø.«

1887—88 (544). *Søbygaard*. Hamburg: Guldgylden. Frederik III. 1440—93.

1888—89 (560). *Ebelholt* Kloster ved Hillerød:

Christoffer af Bayern.	Korshvide.....	5	Stkr.
Interregnum.	—	48	—
Christian I.	—	219	—
Hans. Aalborg.	—	73	
— . Kbh. Th. 11156.	—	1	—
— . Malmø.	—	438	
— . Norge.	—	1	—
Christian II. β u. A.....		1	—
Stade. Hvid.....		1	—
Halberstadt. Thaler 1526.			
Sachsen.	—	1507—25.	

1889—90 (568) *Svaneke*:: 1 Guldgylden fra Ærkebisp Robert af Pfalz 1463—80.

(569) Lyderslev, *Højstrup* Strand: 1 Guldgylden fra Ærkebisp Diderik af Cøln 1414—63. Riele.

(571) smstds.: Guldgylden fra Frankfurt. Sigismund 1410—37.

1891—92 (609) *Harstedgaard* pr. Næstved: Guldgylden fra Ærkebisp Diderik af Cøln. 1438.

1893—94 (632) *Dragør*: 58 Wittenpenninge fra nordtyske Stæder og 4 fra Pommern 1405—51.

(654) *Snertinge*. 151 Stkr. Gros Tournois fra Kejser Ludvig IV. Berg og Ludvig og Philip af Frankrig samt 12 Sterlinge fra Edvard af England.

1896—97 (709). *Klim*. Han Herred: 42 Stkr. Gros Tournois fra samme franske Konger og 1 Stk. fra Ærkebisp Walram af Cøln 1332—49. Bonn.

1898—99 (751) *Storegade, Stege*: Erik af Pommern 4 Stkr. 4 Penninge og 693 Sterlinge fra Lund og Næstved samt 900 Stkr. Bracteater og Hvide fra nordtyske Stæder m. m., bl. a. fra Pommern 1405—54.

1899—1900 (766) *Bradstrup*, Tirsvad: 1 cølnsk Guldgylden 1515.

1900—01 (790) *Bredballe*: Hertug Arnold af Geldern 1 Guldgylden.

1900—01 (794) Albert af Brandenburg: 1 Guldgylden fra Maintz 1536.

1900—01 (801). Erkehertug Karls Mindrearrighed 1506—15: 1 Philipsgylden fundet i *Roskilde*.

(815) *Vorgod Kirkegaard*:

Christoffer af Bayern.	Korshvid	.....	4	Stkr.
Christian I. Malmø.	—	.....	23	—
Hans. Malmø. (2 falske)	—	.....	28	—
—	Kbhvn.	—	1	—
—	Aalborg. (1 falsk)	—	12	—
—	Bergen.	—	2	—
—	Trondhjem.	—	1	—
Visby.	—	.....	1	—
Rostock.	Bracteater	.....	1	—
Mecklenburg.	—	.....	42	—
Stade	.....	.....	1	—

1902—03 (856) *Lemvig Møllegaards Mark*:

Hans.	Aalborg	.....	2	Stkr.
—	Kbhvn.	.....	69	—
—	Malmø	.....	69	—
—	(857) —	.....	4	—
—	Kbhvn.	.....	8	—

(858) *Stege*: 252 Stkr. Smaasølv mønt fra Visby, Flensborg Kiel, Oldeslohe, Lübeck, Hamburg, Lüneburg, Wismar (Oxehoved), Ro-

stock (Grif), Gustrow (Oxehoved), Stralsund, Greifswalde, Malchin, Anklam, Teterow, Dorpat, Johan II. 1357—77, Diderik II. 1378—1400, England Edvard II. 1307—26.

(868) *Odense*: Gaute Iversen Nidaros: 1 Stk.

1903—04 (913) *Gudme*: Fr. af Brandenburg. Schwaback Guldgylden 1498.

(917) *Gilleleje* Strand: Henrik VI. 1 Rosenobel.

(919) *Vorgod* Kirkegaard:

Christoffer af Bayern. Korshvid. Malmø	2 Stkr.
Interregnum 1448. — —	1 —
Christian I. — —	12 —
Hans. — Aalborg.....	9 —
— — Malmø	31 —
— S. 194. — Norge.....	2 —
— falsk. —	1 —
Mecklenburg Bracteater. Tyrehoved.....	15 —
Sachsen Hvid.....	1 —

1906—07 (1010) *Ravnsby* Strand, Maribo Amt: Arnold af Geldern 1423—65(71): 1 Guldgylden.

(1011) *Esbjerg* Strand: Sølv mønt fra Philip den Smukke af Holland 1494—1506.

1907—08 (1085) *Barsø*. Løjt Sogn: Arnold af Geldern Guldgylden.

1908—09 (1145) Hj. af Gammelmønt og *Møntergade*, foruden en 4 β 1728 5 Guldgylden:

Flandern Philip den Smukke 1494—1506 (Dukat?).

Øst-Friesland. Edzard I. 1489—1528

Lüttich. Biskop Johan IX. af Horn 1484—1505: 4 Stkr.

Af disse sidste var 3 af ringe Gehalt, nærmest som sølvforgylde.

Disse hørte altsaa til de foran nævnte berygtede Hornske Gylden, som dog i Mangel af bedre har fungeret her som Stormønt.

1909—10 (1170) *Ribe* Østermark: Edvard IV. Rosenobel.

1912—13 (1237) *Dalby* Kirkegaard, Fyn:

Christoffer af Bayern. Korshvid. Malmø	1 Stk.
Interregnum. — —	3 Stkr.
Christian I. — —	20 —
Hans. — —	31 —
β —	1 —

	Korshvid. Aalborg.....	9 Stkr.
	— Bergen.....	1 —
Gaute Iversen.....		1 —
1913—14 (1254) St. Brøndstræde i <i>Kbhvn.</i> : Albert af Sachsen		
1464—1500 1 Dukat, Leipzig.		
1916—17 (1350) <i>Vestenskov</i> Sogn, Lolland: Lüneburg. Fr. III.		
1440—93. 1 Guldgylden.		
(1357) Stranden ved <i>Hjerting</i> og Esbjerg: Flandern Philip den		
Dristige 1384(63)—1404 Rosenobel.		
1917—18 (1381) Stranden ved Højstrup paa <i>Stevns</i> : Köln. Didrik II. Guldgylden.		
Smstds. (1399) Didrik II. 2 Guldgylden.		
1918—19 (1423) <i>Billum</i> Kirke, V. Horne H. Ribe Amt:		
Christoffer af Bayern. Korshvid. Malmø		1 Stkr.
Interregnum 1448.	— —	2 Stkr.
Christian I.	— —	3 —
Hans.	— —	7 —
	— Aalborg.....	2 —
	— Bergen.....	1 —
Mecklenburg.	Bracteater Stralsund.....	3 —
1921—22 (1505) <i>Aarhus</i> , Christiansbjerg Guldgylden Slesvig 1536.		
1923 (1563) <i>Skærup</i> Holmans H. Vejle A. Ferdinand og Isabella af Spanien, Db. Dukat præget i Sevilla.		
1924—25 (1576) <i>Middelfart</i> : Østfriesland. Edzard I. 1489—1528 1 Guldgylden.		
(1582) <i>Skærup</i> Holmans H., Vejle A. Lybæk, Dukat 15. Aarh.		
1927—28 (1653) <i>Hellebæk</i> . Utrecht. Bisp Rudolph 1431(33)—55. Gylden.		
1927—28 (1667) Stranden ved <i>Næs Assens</i> :		
Christoffer af Bayern. Korshvid. Malmø		15 Stkr.
Rigsraadet 1448.	— —	70 —
Christian I.	— —	419 —
Hans.	β Aalborg.....	1 —
—	- <i>Kbhvn.</i>	19 —
—	- Malmø	18 —
—	$\frac{1}{2} \beta$ Bergen.....	1 —

Hans.	Korshvid.	Aalborg	129	Stkr.
—	—	Kbhvn.	7	—
—	—	Malmø	648	—
—	—	Visby	1	—
—	—	Norge	3	—
Christian II.	Korshvid.	Malmø	5	—
	β	—	10	—
Erik Walkendorf.	Hvid.	Nidaros	1	—
Christian II.	β	Oslo	1	—
Frederik I.	$\frac{1}{2} \beta$	Ribe	1	—
—	β	Kbhvn.	1	—
—	β	Oslo	5	—
—	Hvid.	Aalborg	2	—
—	Hvid.	Bergen	2	—
Saxen Lauenburg Johan VI.		1463—1507	1	—
Stade			2	—
			<hr/>	
			Ialt (?) . . .	1362 Stkr.

Vandkunsten, *Kbhvn.* 1928—29 (1687). Ungarn 1458—90. Dukat.
1928—29 (1698) smstds. som (1667):

Christoffer af Bayern.	Hvid.	Malmø	1	Stk.
Rigsraadet 1448.	—	—	12	Stkr.
Christian I.	—	—	37	—
Hans.	—	Aalborg	14	—
—	—	Kbhvn.	2	—
—	—	Kbhvn.	54	—
			<hr/>	
			120 Stkr.	

1929—30 (1708) Hj. af Lavendelstræde og Raadhusplads, *Kbhvn.*
Utrecht. David af Burgund 1455—96. Guldgylden. Th. 4065.

(1726) Klitterne ved *N. Lyngvig*. Holland. Vilhelm V. 1346—89.
Guldgylden.

1930—31 (1752). *Pilestræde*. England. Edvard IV. 1461—83.
Rosenobel.

1932—33 (1779) smstds. som 1667 og 1698:

Christoffer af Bayern.	Hvid.	Malmø	1 Stk.
Rigsraadet.	—	—	4 —
Christian I.	—	—	13 —
Hans.	β	—	1 —
—	Hvid.	Aalborg.....	10 —
—	—	Malmø	31 —
Frederik I. 1525	β	Oslo.....	1 —
u. A.	β	Bergen.....	1 —
	Hvid.	Aalborg.....	1 —
			63 Stkr.

(1808) Mariekirken, *Sønderborg*. Coblenz. Ærkebisp Werner af Falkenstein. Gylden 1401—02.

1934—35 (1833) *Grenaa*. Henrik VI. 1422—25. ½ Nobel.

1936—37 (1893) *Daler Sogn*, Tønder Amt. Heidelberg. Pfalzgreve Fr. I. 1449—76. Guldgylden.

1937—38 (1937) *Veggerløse*, Falster. Geldern. Reinold IV. 1402(3)—1423. Guldgylden.

1938—39 (1953) *Lemvig*. Hans. 38 Stkr. β fra Aalborg., Kbhvn. og Malmø.

1942—43 (2078) *Hornum*. Vejle A. Bacarach. Pfalzgreve Ludvig. IV. 1436—49. Guldgylden. Th. 5530.

1944—45 (2130) Nord for Nicolaj Kirke i *Kbhvn.* Christoffer af Bayern. 31 Stkr. Korshvide fra Malmø. Chr. I. 3 Stkr. Korshvide fra Malmø.

1945—46 (2136) *Tønder*. Frederik III. 1451—93. Frankfurt. Guldgylden 1489—90.

1947—48 (2207) *Randers*. Trier. Werner v. Falkenstein 1388—1418. Gylden.

Foruden de i Fundene registrerede Guldgylden kan der være Anledning til at nævne det Antal af disse Mønter, der er forefundne hos vore to største Samlere og kyndige Numismatikere: Devegge og Thomsen. Hos Devegge var der 20 Guldgylden, hvoraf 5 stammede fra Cøln 1370—1508, 2 fra Mayntz 1395—1419 og 3 fra Trier 1388—1430. Hos Thomsen forefandtes fra Frankfurt 5 Stkr. 1410—1509, Pfalz 12 Stkr. 1353—1476. Cøln 20 Stkr. 1370—1473, Mayntz 15

Stkr. 1346—1508 og Trier 9 Stkr. 1362—1418, Antal, der tyder paa, at disse Mønter ikke var sjældne i dette Land.

Da Møntkabinetets Fund fra ældre Tid befinder sig i en mangelfuld Tilstand, idet Dubletterne fra Fundene i ikke ringe Omfang benyttedes til Salg og Bytte, er det fundet nytteløst at søge Fundene fra dette Tidsrum saavel som fra den senere Tid oplyst ved Billeder af originale Mønttrækker fra Fundmaterialet. —

Af »Register paa hvis Quittancer Eiler Bryske haver af min Herre siden han fik Aalborg Len¹⁾ fra 28. Oktbr. 1518—21. April 1520 fremgaar, at der er kvitteret for 34 473 *M* 4 *β* 2 Alb. *dansk i forskellige Møntsorter*, Korn, Viktualier m. v., f. Ex. ogsaa Guldringe, en liden Pose med Guld, Lod Sølv etc.

I Cantzler Claus Gjordsens Optegnelser fra Frederik I.s Tid, vistnok fra de første Aar, anføres forskellige Afgifter af Len, som disse har været i de forrige Kongers Tid. For *Øernæs* Vedkommende opgives Afgifterne *som Regel i Mark*, men for *Jylland* hyppigt i *Gylden*, saaledes: Riberhus til Afgift 100 r. gne, Lundenes 200 *M* og 30 gne, Hass Herred Endelave m. v. 60 r. gne som Bisp Niels Clausen aarligen gav, Abbed Seffren i Øm Kloster loved Kongen Er. 1000 gl. Det samme gælder *Norge*: Numedal 100 gillen, Trøndelavs Ærkebisp svarede 100 rhynske gillen aarlig, Ryfylke som Stavanger ligger udi »300 postolatz gyllen, som MARTINVS stander paa«, Lystelehn gav Biskop Anders 100 rhynske gyllen af. Item Agershus pleyer at give 200 *M* saa gode som 100 rynsgillen«. Sarsborg renther wed 20 *dansk mrc* i Skath. »Item Vicken pleyer at gaa af 800 *M*, hvor 2 *M* saa godhe som rinsgylten, thi at penningen war paa den Tid saa myghet bære at 2 *M* af Kongen Christians mønt var bære end nu er 2½«. Dette er overstreget og erstattet med: »Item Vicken pleyer at gaa af 800 *M* og hver 2 *M* pleyer at være saa godhe som 1 ringyllen paa then tid och thi effther mønther er lettere ok svagher in tha var, thi bære the 800 *M* at gøres saa gode som 400 gillen«.»²⁾ Til den Side 56-59 optagne Oversigt over de i Danmark gjorte Fund kommer Devegge og Thomsens ca. 80 Stkr. Guldmønt, hvoraf maaske nogle er Gengangere, men de fleste sikkert stammer fra gamle Fund, hvoraf kun de Stkr., Kabinetet savnede, optoges i Fundprotokollen.

¹⁾ RA.

²⁾ Nye dsk. Magasin VI, p. 218 ff.

Af nævnte Oversigt, hvis Resultat er ca. 400 Guldmønter mod ca. 11400 Stkr. Hvide og ca. 400 Stkr. β , vil formentlig fremgaa, at Guldgylden repræsenterer mindst 4 Gange saa stor en Omsætningsværdi som Hvidene m. m., naar man regner ca. 100—120 Hvide gennemsnitlig pr. Gylden. Men til yderligere Belysning af Omsættningens Art hidsættes endnu en Del Oplysninger af Datidens Breve.

I 1481 har Anders Jacobs oppebaaret »80 gode rhinske Gylden, som en Købmand kan en anden fuldt medgøre for 2 Gaarde«.

Den 2. Juli 1489 erkender Berete Andersdotter at skylde St. Lucii Kirke i Roskilde 40 rhinske Gylden »gæve af Guld og fulde af Vægt og 20 lub. $\mathcal{M}$ danske Penge«, 24. Juli 1489 lyder et Brev paa »60 noffuell og 6 noffuell« Rente. Den 11. Aug. 1490 er et Hus i Husum pantsat for 20 r. G. »in gudem grauem pagimente«. Om Hvide kan fyldestgøre Betegnelsen »grov Pagiment« faar staa hen. 1490 erlægges 24. r. G. aarlig i Rente af 600 $\mathcal{M}$. Den 30. September 1491 har »Henrik Dringelberg, vor Møntmester i Malmø fornøjet os her 200 rhinske Gylden for det Sølv han fik af os og 50 r. G. af Mønten for i Aar. Thi lade vi ham kvit for alt ydermere Krav om foreskrevne Sølv og for det, som han os give skulde af Mønten for dette Aar. . . in curia nostra monetaria Malmogensi«. Det er ingenlunde givet, at det ikke har været de bekendte rhinske Guldgylden, som Dringelberg har møntet i Malmø og betalt Kong Hans med. At denne skulde have været »fornøyet« med de ringe Malmøhvide, kan betvivles.

S. A. den 23. November tales om Indløsning med 6610 $\mathcal{M}$ . . . lybsk »in gudem golde med grouen pagement also to Lübeck ginge is«. Hertug Frederik skylder 4000 $\mathcal{M}$ penning og 200 $\mathcal{M}$ Rente also to Lübeck og Hamburg genge mynt.

Den 9. December 1492 pantsætter Hans Mors til Bisp Glob i Viborg for 3100 $\mathcal{M}$ i saadan Mønt og Penge som i Danmark gange er, og 1600 r. G. gode af Guld.

I 1492—95 tales bl. a. om:

200 $\mathcal{M}$ danske Penge, som »i Laaland gængs er«.

392 Gylden.

10 000 $\mathcal{M}$ lybske Penge som de er gengse i Hamburg og Lübeck og som en god Mand vil give en anden Fyldest med.

19. Aug. 1494 omtales 3000 $\mathcal{M}$ d. Penge og 106 r. G.

8. Sept. s. A. nævnes 1000 r. G. og 40 r. G. godt Guld.

Fund (fortsat)	Forskellige	Mainz	Utrecht	Spanien	Lüttich	Cøln	Brabant	Trier	Geldern	Bremen	Lüneburg	Hamburg	Brandenburg	Frankfurt	Nordlingen	Bayern	Rosenobel	Lübeck	Nürnberg	Basel	Skilling	Hvid m. m.	
Holmsland																1							
Højstrup		2				5					1												
Allerup																					4	1	
Faaborg																					16	5	
Nylarsker																						1	
Slagelse	37 + 3																						
Halleby																		144	2				
Svinninge																					19		
Kolding	1																					217	
Ø. Hornum	1																						
Roskilde																	1						
Svendborg	1	3	6			4		4	14					1			3	15				3754	
Vellinge																					11	46	
Odden																					3	5	
Bangsbo																						450	
Sæbygaard												1										787	
Ebelholt																							
Svaneke	1																						
Lyderslev						1								1									
Harrested						1																	
Stege																						1606	
Bradstrup						1																	
Bredballe		1							1														
Roskilde	1																						
Vorgod																						116	
Lemvig																					152		

6. April 1495 omtales 200 Gylden »in denssen gelde, den Dreilingh to 3 Penning« og 21. s. M. 100 r. G. og 40 lüb. *M* for 2 Gaardes Pant samt 31. Maj s. A. 100 Stæder *M* Penge og 300 d. *M* i saadan Mønt som i Danmark gængs er og som Kong Hans skylder.

Den 21. Juni 1495 holder Hertug Frederik og Kong Hans Møde med Rigsraadet og Dronning Dorothea, fordi »denne har i Værg af vor Fader og ellers indløst 57 940 r. G.« og deraf skal Frederik have Halvdelen 28 970 rhinske Gylden, hvoraf Hans efter Dronningens Død skal betale Frederik *Halvdelen i rhinsk Guld og den anden Halvdel i danske Penge som i Danmark gængs er.*

I 1495 nævnes 200 *M* »in golde«, »gode rynsgylden«, 200 r. G. »gode af Guld og ved deres fulde Vægt«, »300 *M* d. og 100 Stæder *M*«, »100 *M* danske Penge som y Fynn genge og gefue være«.

10. Juli 1483 skylder Svend Thorberns Bispen i Aars »64 lüb. *M* d. Penge som nu i Norrejylland gængs er, Sølv mønt og 10 r. G. hver saa god som 2 *M* lüb. d. P. og 26 Sept. yderligere laant af Eyler Bisp i Aars »20 gode gamle gængse og gæve af Guld, r. G. samt 9. Aug. 1485 endvidere 25 *M* l. i gode hele danske hvide Penge som nu i N. Jylland gænge er, Sølv mønt saa gode at hver 12 og 20 β l. gør 1 god r. G., 7 gode gamle gænge af Guld r. G. og 2 gode gamle gænge og gæve af Guld postulatus Gylden.« Der er altsaa Tale om forskellige Slags Guldgylden.¹⁾

I Dronning Dorotheas Regnskab 1480 omtales 500 *M* *Denskes geldes unde 100 M kleines geldes.*²⁾

Svend Torberns er øjensynlig en daarlig Økonom; han er kommen i ny Gæld til Bispen i Aars, bl. a. for 400 *M* i Guld og danske Penninge samt endvidere for 1 lybsk Gylden, 1 ungersk Gylden og 2 »postelansgylden«.

I 1487 tales om 60 lybske *M* danske Penge »som i Phyn gænge er«, og i 1488 sælges 3 Gaarde for 24 rhynsgylden, 4 postolansgylden og 7 og syv sinde tyve« *M* d. penge, som gode er i Norrejylland, samt nævnes 100 *M* in guder munte also to Lubeck und Hamburg genge seyn.

30. Septbr. 1491 faar som tidligere omtalt Henrik Dringelberg Kvittering af Kong Hans for Mønten i Malmø. Den 4. Maj 1497 lejer han med sin Søn Johan Dringenbergs og Svoger Axel Tillitz

¹⁾ Fortegn. over Danmarks Breve i Middelalderen, 2. Rk.

²⁾ Medd. fra Rentekammerarkivet I—II.

Samtykke en Gaard i København næst op til Sønnens, til Guldsmed Hans Perssen for en aarlig Leje af 12 *M* lybsk danske Penge, gænge i København. Den 30. Juli 1500 mageskifter Kong Hans med Malmø By, saaledes at Kongen skal have en Gaard norden bag *den gamle Møntmesters Gaard* ved Stranden, dog Bystræde imellem og med et Bys Taarn muret af Grund som stander paa samme Gaard vesten mest op til Færgeporten, hvilken Gaard den gamle Møntemester af Malmøges By tilforn i Leje havde, i Længde og Bredde som den gamle Møntmester ham i Værgе havde.¹⁾ Malmø By faar i Bytte en Vandmølle, Seye Mølle, og hvis Seye Mølle befindes bedre end foreskrevne *Taarngaard* »har vi fornøyet Kong Hans 300 rinske Gylden i Guld efter hans Naades gode Noje og Samtykke.«²⁾

I 1502 betaler Hans til Brandenburg 30 000 Gylden rinsch og en Leverandør i Nürnberg ligeledes med r. G. 1504 omtales 2850 *M* danske Penninge: hele β , halve β og danske Hvide.

1506 betales 400 *M* Penge og 80 r. G. for Gods i Halland og 40 r. G. som aarlig Løn til en Tjestemand.

Den 8. Oktober 1509 har Hans Mikkelsen »vor Borger i Malmø fornøyet os disse efterskrevne Penge: Anders Glob 450 *M* d. P. og 70 r. G. samt 16 r. G. og 8 β d. P., Oluf Pedersen i Malmø 20 r. G., som vor Skipper Hans Glenz fik, og endelig 300 r. G. for Seys Mølle«. 1508 omtales 8 r. G. à 2½ *M*.³⁾

Den 12. April 1511 opregnes Afladspenge i Danmark: 5 lød *M* Sølv, 7 lybske G., 1 ungersk G. beskaaret, 1 Krone beskaaret, 1 schylde (?), 18 Davidsgylden, 206½ r. G. gode og bøse, 278 Postulatsgylden, gode og bøse, 14 Stæde *M* og 2 β l. gode og bøse, 4 danske Hvid i et Worp (Kast) regnet 291 *M* 15 β d., 84½ Worp alleslags Mønt og 1600 r. G. gode og bøse.

Omkring 1470 staar Tranekær for 1100 r. G. gode af Guld »og af de 4 Korførst samsl.«, 800 svare engelske Nobler, 100 lød *M* Nestved Engelske eller 250 r. G. for forn. 100 lød *M*, om de Engelske ikke findes kan, 200 Reynold Gylden og 300 lybske *M* som i Sjælland gænge er.⁴⁾

1) Om Møntergaarden i Malmø se iøvrigt Persson. NFM. og om Mønten i Kbhvn.: G. Galster: Møntkældereren i Vingaarden, ibd. 1936—37, p. 4.

2) Danmarks Breve fra Middelalderen, 2. Rk., V, p. 25, 289.

3) Ibid. p. 439, 612; VI, p. 142, 148, 414.

4) Ibid. VII, p. 19, 334.

Omkring 1497 nævnes 8 lod *M* godt og purt Sølv *ret kollandsk Vægt* 16 Lod i hver løde *M* og 500 *M*, 150 og 25 dobbelte β og det andet i danske Hvide og 4 hvide β som Kong Hans mønte lod, for hvilket Sølv og Penge er opladt Gods til Oluf Rosenkrands til Wallø.¹⁾

24. Aug. 1501 omtales *M* »Ørtuger«, 1505 1600 *M* »i Guld og Penge« og 1509 12 000 og 1000 Stockholmer Marker aarlig til Kong Hans og hans Dronning fra Sverige, samt endelig for et Hus i Ribe 20 *M*, 100 danske Penge og 1 Sølvske paa 3 Lod!

Den 10. Novbr. 1506 skøder Borgmester og Raad i Olborg en Guds Legems Laug til hørende Gaard »Papegøjegaard« østen for Hellig Aands Hus til Pioræn dersteds for en Gaard med 2 murede Storhuse kaldet *Møntergaarden*, som *Svend Bagher opbygget, og 200 M Penninge*.²⁾

Astrid Friis har i en særdeles interessant Fremstilling: Rosenobel-tolden i Sundet³⁾, bl. a. oplyst, at efter Toldregnskaberne for 1497 og 1503, de eneste, som findes for dette Tidsrum, indkom betydelige Beløb i rhinske Gylden, der regnedes for 2½ paa en Nobel, skønt denne Mønt da var mere værd end da Øresundstolden ca. 1429 blev paalagt. Man valgte en *Nobel Told* for hvert Skib, fordi denne Mønt var den største af de dengang i Nordeuropa mest anvendte Guld-mønter og engelsk Mønt i det Hele taget havde været i Omløb i betydeligt Omfang i Danmark. Senere kom den rhinske Gylden til at spille en større Rolle paa Grund af vore Handelsforbindelser med Hansestæderne og Nordtyskland. Skipperne valgte at betale med denne sidste Mønt, fordi det var det billigste, naar der kun regnedes 2½ Gylden paa en Nobel. 1497 har Tolder Hans Persson f. Ex. indbetalt 434 Nobler til Kongen, men desuden 900 rhinske Gylden, som er regnet til 360 Nobel.

1503 er betalt 240 Nobel og 1630 rhinske Gylden beregnet til 672 Nobel.

Endnu skal kun nævnes en Indbetaling 1478 til Baltasar Gresund paa 200 *M* af Mønten i Malmø.⁴⁾

Af alt det foregaaende vil ses, i hvor høj Grad Omsætningen i Danmark bestredes af fremmed Mønt, der i Virkeligheden udgjorde

¹⁾ Ibid. VII, p. 295.

²⁾ Regesta. diplomatica, I, p. 582, 593, 597, 605 og 607.

³⁾ Festskrift til Erik Arup, 1946, p. 170—78.

⁴⁾ De ældste danske Arkivregistraturer, V, 1910, p. 31.

en Bestanddel af Danmarks Møntvæsen. Foruden indenlandsk Smaa-mønt spillede især den fremmede Guldmønt en stor Rolle. Det var naturligt dels fordi man ikke let kunde slaa stor Sølvmønt, dels fordi Sølvet endnu ikke var rigeligt til Stede. Det var jo som tidligere anført først omkring 1500-Tallet, at man for Alvor begyndte at slaa 2 Lods Dalere i Tyrol og Joachimsthal i Konkurrence med Guldmønten, der hidtil havde været dominerende. I Guld kunde slaas en betydelig Værdi i Mønter, der ikke behøvede at være særlig store, tykke og solide. Det maa da være af Interesse til Bedømmelse af Datidens Pengesummer at undersøge nærmere, hvad det var for *Guldmønt*, der kurserede herhjemme i Tiden før 1500-Tallet. Saa meget mere magtpaaliggende synes det at være, som i Virkeligheden den gamle *Markregning* under 1300-Tallet fortrængtes af Gyldenregning, fordi den Mønt, hvoraf 1 Mark i Mønt bestod, blev saa ringe og afløstes af Guldmønten.¹⁾ Et Minde om denne sidste Regningsenhed fandtes langt op i Tiden paa Færøerne.²⁾

Af udenlandsk Mønt i Datiden vil det være rimeligst først at nævne den *engelske Guldmønt*, der spillede saa stor en Rolle i Øresundstolden om end den ikke findes saa fremherskende i Fundene, hvor ikkun nævnes 1 Rosenobel fra Edvard IV. (Hasseris), 2 Rosenobel fra Henrik V. (Knippelsbro og Hessel), 1 Rosenobel fra Edvard IV. (Sletten), 1 Rosenobel fra Richard II. (Vallensved), 1 Angel fra Edvard IV. (Kolding), 1 Rosenobel fra Edvard III. (Roskilde), 2 Rosenobler fra Edvard III. (Svendborg), 1 Rosenobel fra Henrik VI. (Gilleleje), 1 Rosenobel fra Edvard IV. (Ribe), $\frac{1}{2}$ Nobel fra Henrik VI. (Grenaa).

Rosenoblen eller rettere *Noblen*, idet de første Nobler ikke havde nogen Hentydning til Rosen, der spillede saa stor en Rolle i Englands Historie, indførtes under Edvard III. i August 1344.³⁾ Der havde tidligere været gjort nogle Forsøg med Florinlignende Guldmønt, som dog var faldet uheldig ud paa Grund af en urigtig Værdsætning over

¹⁾ N.L.R. i Svensk Uppslagsbok under Mark. — En anden Sag var, at *Markstykket* under Fr. II. og Chr. IV. konkurrerede med Daleren som Omsætningsmiddel og Værdimaaler, jfr. Daler, Mark og Kroner, p. 156, 159.

²⁾ Specie-, Kurant- og Rigsbankdaler, p. 468.

³⁾ Daler, Mark og Kroner, p. 19 ff.

for Sølv. Efter forskellige Forsøg standsede man ved en Vægt af 120 Troygrains = 7,776 gr. af Finhed 23 Karat $3\frac{1}{2}$ grains med $\frac{1}{2}$ grains Tilsætning af Kobber og til en Værdi af 6 s 8 d i et Forhold til Sølv af 1 : 12. Handelssamkvemmet inden- og udenlands havde nu udviklet sig saaledes, at der var Trang til større Mønt. Da Florens og Venedig møntede Floriner og Dukater, faldt det naturligt at vende sig til Guldet, der indkom gennem Exporten af Uld og Klæde. Den kendte Fremstilling af Kongen i Skibet hentydede til Englands Søværld, der var grundfæstet ved den store Sejr, Kong Edvard vandt Midsommerdag 1340 over den franske Flaade ved Sluys, hvor 2 franske Admiraler og 30 000 Mand blev slaede og over 230 af deres store Skibe blev tagne.¹⁾

Edvard III.s Nobel

Som det hed i en Folkevisse under Henrik VI.:

For fourthings our Noble sheweth to me
King, Ship and Sword and Power of the See

Indskriften paa Reversen: IHC TRANSIENS PER MEDIUM ILLORVM IBAT er udlagt: Jesus gaar usynlig og hemmeligt midt mellem Pharisæerne. Disse Ord paa Mønten synes i den overtroiske Datid at have forlenet den med en magisk Kraft som en Slags Amulet mod Fare i Slaget, maaske ogsaa mere nøgternt som et Værn mod Møntens Foringelse ved Beskæring, Sydning eller paa anden Maade.²⁾

¹⁾ Histoire de France par Maxime Petit, I, p. 209. Paa Fransk Slaget ved l'Ecluse Zéelande. J. Wilcke: Daler, Mark og Kroner, p. 19 ff.

²⁾ Ruding: Coinage of Britain, 1819, II, p. 167—68. George C. Brooke: English coins, 1932, p. 120—24. R. L. Kenyon: Gold coins of England, 1884, p. 16 ff.

Under Richard II. skete ikke nogen større Forandring med Mønten, men under Henrik'erne IV., V. og VI. 1399—1461, da Englands økonomiske Stilling gik fra slem til værre, forringedes Noblen 1412 til 108 grains $\circ$: 6,998 gr. Forinden havde Exemplarer, der er *vejede*, svinget mellem 105 og 118,8 grains; men de mindre vægtige Stkr. havde lidt ved Beklipning og Slid, saa de sikkert oprindeligt har været udmøntede efter Normalvægten 120 grains som under Richard II.¹⁾

Henriksnobel

Under Edvard IV. genindførtes en Vægt for Noblen paa 120 grains, men dens Værdi sattes op fra 6 s 8 d til 10 s. Den kaldtes nu Ryal eller Rosenobel. Samtidig indførtes en ny Mønt, Angel, som fik Noblens gamle Værdi 6 s 8 d. Den vejede 80 grains $\circ$: 5,184 gr. og udmøntedes baade af Edvard IV. og som det synes ogsaa af Henrik VI. den korte Tid, han paany kom paa Tronen 1470—71 midt under Edvard IV.s Regeringstid 1461—83²⁾ og Rosekrigen, der for-

Angel fra Edvard IV.

- 1) Kenyon, ibd. p. 52, jfr. ogsaa J. Wilcke: Daler, Mark og Kroner, p. 19 ff. Chr. IV.s Møntpolitik, p. 20 ff.
- 2) Brooke ibd. p. 149. Kenneth H. Vickers: England in the later middle ages, London 1926, p. 462. J. Raabe: Middelalder og Renæssance, 1904, p. 174 ff.

voldte store Omkostninger, som delvis søgtes dækkede af Møntregalet.

Der udmøntedes ogsaa halve Angler, de saakaldte Angelets. Paa Forsiden saas Ærkeenglen St. Michael, der med et Spyd gennem-borer en Drage, hvilket skulde hentyde til Huset Yorks Overmagt over Huset Lancaster i Rosekrigen. Bagsiden var en Tillempning af den gamle Tegning paa Noblen, dog med Udeladelse af Kongen i Skibet. Han var erstattet af et Skjold og et stort Kors.

Under Henrik VII., 1485—1509, indførtes en Guldmønt Sovereign paa 240 grains 15,552 gr. til en Værdi af 20 s. Den havde paa Forsiden Kongen paa Tronen, paa Bagsiden Statens Skjold i en Tudorrose.

Rosenobel og Sovereign fra Henrik VII.

Samtidig udmøntedes Noblen Ryal 10 s., 7,776 gr., der nu med større Føje bar Navnet Rosenobel, idet den paa Bagsiden bar Lillieskjoldet paa en stor Tudorrose ligesom Sovereignen, som nu i Virkeligheden var en Dobbeltrosenobel.

Ogsaa Anglen udmøntedes stadig til 80 grains 5,184 gr. og Værdi 6 s. 8 d. med samme Tegning som hidtil.

Rosenobel fra Edvard IV.

Angel fra Henrik VII.

Henrik VIII. 1509—47(48) overtog store Midler efter Henrik VII., og det tog ham nogen Tid at komme igennem dem. Saalænge de strakte til, forringedes Mønten ikke. Sovereign vejede stadig 240 grains 15,552 gr. af Standardguld 23 Karat $3\frac{1}{2}$ grains og gjaldt 20 s., Angel 80 grains 5,184 gr. af samme Finhed, Værd 6 s. 8 d., Angelet 48 grains 3,110 gr., men da det ebbede i Kassen, hjalp Kardinal Wolsey 1526 Kongen med Udmøntning af Sovereigns paa 240 grains, men kun af Kroneguld til 22 Karat, Værd 22 s. 6 d., Angel paa 80 grains af samme Kvalitet med en Værdi af 7 s. 6 d. $\frac{1}{2}$ Angel (Angelet) og en George Nobel paa $71\frac{1}{2}$ grains 4,632 gr. (6 s. 8 d.). Senere 1544—45 udmøntedes Sovereign paa 200 grains 12,960 gr. til 23 Karat, 1545—47 paa 192 grains 12,441 gr. til 22, ja 20 Karat.

Da Guldmønten i Renæssancetiden var væsentlig mindre værd end efter det i 1875 til Grund for Møntens Overgang fra Sølv- til Guldmøntfod benyttede Forholdstal 15,6, idet Forholdstallet i det 16. Aarhundrede svingede mellem 11 og 13, er Metalværdien i efterfølgende Skema nedsat med $\frac{1}{5}$ i Forhold til 1875.

Mønt	Aar	Vægt grains Troy	gr.	Finhed	Værdi s. d.	Finvægt gr.	Købeevne 1875		
							$\frac{4}{5}$ Metal- værdi	Kr.	For- holds- tal
Nobel.....	1344 Edvard III.	120	7,776	23 Karat 3½ grs.	6 s. 8 d.	7,736	15,36		
—	1412 Henrik IV.	108	6,998	—	—	6,962	13,82		
—	1461—83 Edvard IV.	120	7,776	—	10 s.	7,736	15,36		
Angel.....	—	80	5,184	—	6 - 8 d.	5,157	10,23		
Sovereign.....	1485—1509 Henrik VII.	240	15,552	—	20 -	15,471	30,71	255,92	$\frac{100}{12}$
Rosenobel.....	—	120	7,776	—	10 -	7,736	15,36	128,00	—
Angel.....	—	80	5,184	—	6 - 8 d.	5,157	10,23	85,25	
Sovereign.....	1509—26 Henrik VIII.	som ovfr. under Henrik VII.							
Angel.....									
Angelet ½ Angel)									
Sovereign.....	1526—44 Henrik VIII.	240	15,552	22 Karat	22 s. 6 d.	14,256	28,30	157,22	$\frac{100}{18}$
Angel.....	—	80	5,184	22 —	7 - 6 -	4,752	9,43	52,40	—
George Nobel....	—	71½	4,632	22 —	6 - 8 -	4,246	8,43	46,83	—
Sovereign.....	1544—45 Henrik VIII.	200	12,960	23 —		12,420	24,66	137,00	—
—	1545—47 Henrik VIII.	192	12,441	22 —		11,405	22,63	125,72	—
—	—	—	—	20 —		10,367	20,58	114,33	—
Nederlandsk Rosenobel.....			7,69			7,63	15,14	84,11	—

Sovereign fra Henrik VIII.

*Hovedomsætningsmønten i Datiden, den rhinske Gylden, underkastes her-
efter en nærmere Undersøgelse. —*

Forinden skal dog gøres et Par Bemærkninger om de Møntsystemer, der fandtes her i Landet. Som bekendt indførte Knud den Store det engelske Møntvæsen. Den gamle nordiske Regning blev herefter: *Marken = 8 Øre à 3 Ørtuger à 10 Penge, altsaa var en Mark inddelt i 240 Penge*, paa samme Maade som 1 £ endnu deles i 240 d. (Denarer, Pennige, Pfennig). Den danske Udmøntning forringedes efterhaanden saaledes, at de 240 Penge blev til værdiløse Kobberslanter, og gik tilsidst i Staa under Valdemar Atterdag. I Sverige bevaredes Benævnelsen Øre og Ørtug langt ned i Tiden, medens man i Danmark gik over til det nordtyske System, der efter den da mægtigste Hansestad Lübeck fik Navnet lybsk Regning. Det var Erik af Pommerns Dronning Philippa, som under Kongens Fraværelse 1424 indgik en Forening med Hamburg, Lübeck og Lüneburg, hvorefter indførtes en ny Mønt i Danmark Sexpenningen, Sexlingen eller Søslingen, som forudsatte et helt andet Regningssystem end det gammel-nordiske, nemlig *1 Mark = 16 Skilling à 12 Penning, eller 2 af de nye Sexpenninge, ialt 192 Penninge*, som senere yderligere fæstnedes og udbyggedes af Christoffer af Bayern og Rigsraadet ved Udmøntning af Skilling à 12 Penning og Hvid à 4 Penning.¹⁾

Imidlertid kunde de større Udbetalinger ikke bestrides med denne Mønt. Derfor indkom den rhinske Gylden, Guldgylden eller simpelthen Gylden i Danmarks Pengevæsen. Selv om disse Gylden ikke

¹⁾ J. Wilcke: Chr. IV.s Møntpolitik, p. 50—51; Mønt, p. 162—63. Jesse: Wendische Münzverein, p. 20, 22 m. fl.

kunde siges som den danske Smaamønt at være tvungne Betalingsmidler i Landet, var de i Virkeligheden mere kærkomne end de, Kongerne i vindesyg Hensigt udmøntede ringere end deres Paa-lydende, idet de frivillig modtoges for deres virkelige Metalværdi og derigennem vandt Hævd i Rigets Pengeomsætning, saaledes som det tydelig fremgaar af det foran oplyste. Saavel af Fundene som af Regnskaberne ses, at Gyldenene havde betydelig Udbredelse, saaledes at der sluttelig opstod *Gyldenregning*, der konkurrerede med *Markregning* og, som det senere skal paavises, afløstes af *Dalerregning*. Inden vi gaar nærmere ind paa denne Blanding af Regningssystemer, maa vi se paa de Gyldenstykker, der særlig fik Indflydelse paa de nordiske Landes Mønt- og Pengevæsen.

Af Oversigten over Fundene samt Oplysningerne fra Datidens Regnskaber synes med al Sikkerhed at fremgaa, at Hovedomsætningsmønten var *den rhinske Gylden fra Rhinbyerne, Cøln, Trier, Mainz og Frankfurt samt fra Brandenburg og Lübeck*, som særlig har kurseret i Danmark paa Kong Hans' Tid.

De rhinske Gylden fra *Cøln* hidrører fornemlig fra følgende Ærkebisper: Friedrich III. Graf von Saarwerden 1371—1414, Dietrich (Theodorich) II. Graf von Mòrs 1414—63, Ruprecht Pfalzgraf bei Rhein 1463—80, Herman IV. Landgraf von Hessen 1480—1508.

De kurfyrstelige Ærkebisper havde tidligere slaaet Guldmønt fra 1348 med Præg som florentinske Dukater. Senere forlod man den slaviske Efterligning af Florinen. Under Grev Friedrich af Saarwerden var paa Aversen afbildet Petrus, paa Reversen Stiftets Skjold belagt med Bispens.

Cølnsk Gylden fra Fr. af Saarwerden. 1371—1414

Den største Interesse knytter sig til det Forlig, som den 26. November 1385 blev sluttet paa 10 Aar mellem de 4 rhinske Kurfyrster¹⁾

¹⁾ W. Jesse, l. c. p. 22. A. Noss: Die Münzen der Erzbischöfe von Cöln. Cöln 1913, II, p. 121. Kruse: Cølnische Geldgeschichte, Trier 1888, p. 75.

Cølnsk Gylden fra Didrik af Mór's

Cøln, Trier, Mainz og Pfalz om Prægning af fælles Guldgylden, der skulde holde 23 Karat, 66 Stkr. paa *M* c. og som p. d. e. S. skulde bære Billedet af Johannes den Døber efter de første Floriners Forbillede, p. d. a. S. et »Dreipasz«, i hvis Midte Prægeherrens Vaaben og i Hjørnerne de 3 øvrige Forligsherrers Vaabner.

Ved dette Forlig tilsigtede man at skaffe Handel og Vandel en ensartet, tillidvækkende Mønt. Det lykkedes da ogsaa trods mange Besværligheder og grove Uregelmæssigheder *at bringr den rhinske Gylden i Omløb i det mindste i Storhandelen over et vidt Omraade*. Man har været tilbøjelig til at betragte denne Forening som Indførelsen af Guldvaluta, men Sølvmønten hævdede sig dog stadig, saaledes at man højst kan tale om en Dobbeltmøntfod.

Efter de 10 Aars Forløb 1396 fornyedes Møntunionen ikke, og der indtraf en ret lovløs Tid, hvor de 4 Kurfyrster ved Rhinen møntede hver efter sit eget Hoved. Men den 19. Septbr. 1399 indgik Kurfyrsterne et nyt 10 Aars-Forlig om Guldgylden, Storomsætningens Hovedmønt, der nu kun skulde holde 22½ Karat og paa Bagsiden bære et rundt »Vierpasz« med Møntherrens Vaaben i Midten og alle 4 Kurfyrstendømmers Skjolde i Hjørnerne.

Cølnsk Guldgylden fra Ruprecht af Pfalz

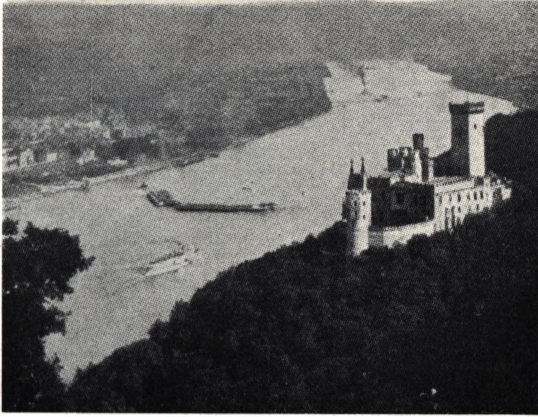
Det varede dog kun kort, før Kurfyrsterne forringede Mønten. Cøln og Trier gik ned til 20½ Karat, Pfalzgreven dog kun til 22. De havde vel Vanskeligheder med at skaffe Guldet, der jo ikke

voksede i deres Fyrstendømmer, men kun indkom gennem Tolden paa Købmændenes Varer. Pfalzgreven, den ene af de 4 rhinske Kurfyrster, havde indrettet sig en sexkantet Borg paa et Stenrev i Rhinen; den havde et femkantet Hovedtaarn og talrige Smaataarne og Skydeskaar. Indgangen laa i Mandshøjde over Klippen og kan kun naas med Stige! Dens Opgave var ikke tvivlsom, en Trusel mod alle de Købmandsskibe fra Nederlandene, England, Frankrig, Schweiz m. fl. Lande, der færdedes op og ned ad Floden, for det Tilfælde de maatte vægre sig ved at betale *Rhintold*. Borgen var anlagt af Kong Ludvig Baier (1314—47) og i Kurpfalz Besiddelse til 1801. Rhintolden op-hævedes delvis under Napoleon, dog endeligt først 1868. Pfalz eller Pfalzgravenstein var altsaa i lange Tider *Rhinens Kronborg*, i Ly af hvilken Kurfyrsten af Pfalz bl. a. skaffede sig Guld af Rhintolden til sine Udmøntninger af Gylden.

Pfalz i Rhinen ved Laub midtvejs mellem
Bingen og Coblenz

Men de andre Kurfyrster mente sig selvfølgelig ogsaa berettigede til Told af Skibe, der passerede deres Territorier. Saaledes havde Ærkebisen af Trier netop for Rhintoldens Skyld 1242—59 bygget den stærke Fæstning og Slot Stolzenfels faa Kilometer syd for Coblenz lige over for Lahnflodens Udmunding i Rhinen, en for Formaalet ganske fortræffelig Beliggenhed.

Slottet Stolzenfels

Ruprecht III. af Pfalz blev 21. August 1400 ved *Königsstuhl* paa Rhinens venstre Bred, nogle Kilometer syd for Lahnflodens Munding, hvor de 4 rhinske Kurfyrsters Lande stødte sammen, af disse valgt til tysk Konge. Han sikrede sig Hjælp af de større Byer, hvis Købmænd var interesserede i den bedst mulige Orden i Valutaforholdene, og gennemførte paa en Rigsdag i Mainz en egentlig Møntlov den 23. Juni 1402, hvorefter den rhinske Gylden paany skulde holde $22\frac{1}{2}$ Karat, 66 Stkr. paa *M*, saaledes som det allerede var bestemt i det endnu ikke udløbne Forlig af 1399. Hver Kurfyrste maatte dog benytte sit Præg, ikke et Fællespræg. De maatte om med det gode eller det onde føje sig efter den ny Lov. Cøln indførte et nyt Præg med Peter i Halvfigur paa Forsiden og et firdelt Skjold paa Bagsiden. Det var *Kong Ruprechts Forsæt med Stædernes Hjælp og i Modsætning til Kurfyrsterne at gøre den rhinske Gylden til en værdifast Rigsmønt.*¹⁾ Men den kongelige Magt slog næppe til. Derimod virkede de store Handelsstæder, Strasburg, Ulm, Frankfurt, Basel og fleres Trusel om at forbyde Kurfyrsternes Gylden bedre. 5. Marts 1404 forpligtede disse Møntherrer sig i Boppard til nøje at følge den kongelige Møntlov og deres egen, ikke udløbne, Møntunion. Men nu maatte der nyt Møntpræg til, for at Folk kunde skelne de nye lovmedholdelige Gylden fra de gamle. Det blev en siddende Petrus og et »Dreipasz« paa Bagsiden.

¹⁾ W. Jesse, l. c. p. 22 – 23.

Pfalz med Spærrefæstet Gutenfels

Alligevel forringedes Mønten, særlig efter den tyske Konges, Rupprechts, Død 1410. Allerede 15. August 1409 indgik de gejstlige Kurfyrster under Stædernes Tryk en ny Overenskomst. Nu skulde Gyldenene kun holde 22 Karat, dog stadig 66 Stkr. paa *M* c.

Ærkebisp Dietrich II., 1414–63, begyndte med at overholde det seneste Forlig for at sikre sine Mønter Omløb mest mulig indenfor Ærkestiftet, men i 1417 indgik 4 rhinske Kurfyrster uden Cøln en ny Overenskomst, hvorefter Gylden skulde udmøntes 66 Stkr. af den 20 Karats *M*. Cøln blev nødt til, for at de nye Unionsmønter ikke ganske skulde fortrænge Ærkestiftets egne, at mønte lignende Gylden.¹⁾ 20. Marts 1419 sluttede Cøln sig til de andre Kurfyrster og Hertugen af Jülich og sluttede Overenskomst paa 6 Aar, hvorved Gyldenene atter forringedes til $66\frac{2}{3}$ Stkr. paa 19 Karats *M*.

Indtil Aar 1454 skete herefter ingen officielle Ændringer i Udmøntningen af Gylden, men den 29. Oktober indgik man en ny Overenskomst, hvorefter Korn og Skrot skulde vedblive at være de samme som hidtil, hvad ogsaa blev kundgjort for Befolkningen, men ved Overenskomsten laa et andet Aktstykke af samme Datum, hvorefter

¹⁾ Ikke omtalt hos A. Noss, l. c. 163, men hos W. Diepenbach. Mainz, Geldwesen in Bingen, 1924, p. 17, 21.

Cölnsk Gylden 1503

de paagældende Mønt herrer, da Guldet nu var blevet dyrere, fritoges for at mønte Gylden, og Møntmestre maatte ikke mønte efter Bekendtgørelsen, men skulde det endelig ske, maatte han mønte 68 Stkr. paa *M* c. af 19 Karats Finhed. Dette Aktstykke maatte i hvert Fald holdes hemmeligt! Det minder om Christian IV.s Instrux 1618 til Møntmesteren om endelig at fortie for Menigmand Sammensætningen af de Kroner, som han falskeligen vilde udgive for $1\frac{1}{2}$ Dalere, men som ikke var $1\frac{1}{3}$ Daler værd.¹⁾

Den ærkebispelige Kurfyrste og Møntherre undsaa sig ikke ved at gaa videre paa Møntforfalskningens Vej. Han indrettede i al Hemmelighed et nyt Møntværksted i Deutz og lod der slaa *Postulatsgylden*. Det var i Folkets Munde at denne Benævnelse var opstaaet for de slette Gylden, som først Rudolf von Diepholz som *postuleret Biskop*, »Postulatus«, i Stiftet Utrecht 1426—31 lod slaa med saadan Tittel, jfr. ovenfor under Fund og Citater af Regnskaber, hvoraf fremgaar, at ogsaa disse daarlige Mønter med de rhinske Gylden naaede Danmark.

Vor Ærkebisp lod disse Postulatsgylden i al Stilhed sætte i Omløb, men Cölns Byraad afviste dem. Bispens skrev et unaadigt Brev 20. Juli 1458 til Raadet, der kun svarede undvigende paa Bispens Krav om, at de skulde gaa for halve Gylden. Raadet vilde blot advare mod nye Gylden for at undgaa Skade. De oprindelige Postulatsgylden havde SANCTE MERTIN EPIS' paa Forsiden. Ham mente Dietrich ikke at kunne anbringe paa sine Postulatsgylden, men saa opfandt han en gammel cölnsk Bisp Heribortus, der i sin Tid havde stiftet en Abbedikirke i Deutz. Han havde den Fordel, at hans Navn næsten kunde ligne Mertins, nemlig SANCTE HE-RT EPISCOP. Bagsiden lignede ganske Forbilledet fra Utrecht. Cöln og Utrecht har begge et Kors i Vaabnet, men Utrechts er belagt med det diepholz-

¹⁾ Chr. IV.s Møntpolitik, p. 154.

ske Slægtsvaaben, en gaaende Løve, men ogsaa denne er anbragt paa Gylden fra Deutz. Som Noss udtrykker det: »Hier hört eigentlich die erlaubte Nachahmung auf und fängt die Falschmünzerei an«.

Det var jo temmelig frejdigt af en Kirkefyrste og Troens Tilsynsmand at indrette et ligefremt Møntfalsknerværksted i Cølns Forstad paa Rhinens højre Bred lige over for Byen, dog ved man jo ikke, hvormeget Cølns Handelsfyrster kan have takket hans fyrstelige Naade for, og om han har ment paa denne ganske vist makabre Maade at kunne vinde noget af den overdrevne Købmandsfortjeneste tilbage. Under alle Omstændigheder turde hans Naade ikke drive Sagen paa Spidsen af Frygt for, at Falskmøntneriet kunde komme de andre Kurfyrster for Øre, og han da helt skulde blive berøvet Møntregalet.

Under hans Efterfølger, Ruprecht Pfalzgraf bei Rhein 1463—80 gik det imidlertid ingenlunde bedre, tværtimod værre. Den 11. Oktober 1464 sluttede de gejstlige Kurfyrster en ny Overenskomst, hvorved Gylden gik ned til $68\frac{2}{3}$ Stkr. af den 19 Karats $\mathcal{M}$.

Men hertil indskrænkede den ny Ærkebisp sig ikke. Han fortsatte sin Forgængers Værk i Deutz ca. 1468, men vedkendte sig dog de nye Postulatsgylden ved at sætte sit Navn paa dem. Han som Forgænger var i stor Pengeød. Selv om de nye Postulatsgylden kun skulde have den halve Værdi af en ret rhinsk Gylden, haabede man dog paa den Fordel at kunne udgive dem til Menigmand, særlig uden for Stiftet, til en højere Værdi. Deres slette Lødighed gjorde sig dog synbar ved den blege eller messingartede Farve; de vejede væsentlig mindre end de gode Gylden og blev hurtig slidt.

1475 lod den gejstlige Herre ogsaa slaa Postulatsgylden i Rheinberg af et messinglignende Ydre og mindst lige saa slette, om ikke endog daarligere end dem i Deutz. Den 9. Januar 1477 klagede Cølns Byraad over de cølnske Postulatsgylden, der var 3 Grän for ringe, ogsaa for lette, naar der skulde gaa 2 paa en »bescheiden« Gylden, 3: en forskriftsmæssig rhinsk Gylden.

Under Hermann IV. Landgreve af Hessen 1480—1508 blev der mellem de 4 rhinske Kurfyrster Mainz, Pfalz, Cøln og Trier indgaaet en ny Overenskomst, hvorefter der skulde gaa $71\frac{1}{3}$ Stkr. paa den $18\frac{1}{2}$ Karats $\mathcal{M}$ og Mønten paa Forsiden bære Billedet af Salvator og Indskriften MONETA AVREA RENENSIS med Aarstal. Grev Hermann forbeholdt sig at slaa Postulatsgylden for sit vestfalske Om-

raade; dog synes han ikke at have benyttet dette Forbehold. Overenskomsten var dateret 15. Novbr. 1490 og traadte i Kraft 2. Febr. 1491.

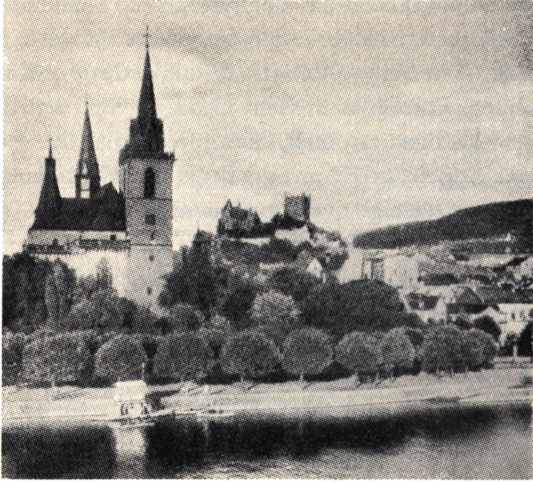
Tilsætningen til den $18\frac{1}{2}$ Karats $\mathcal{M}$ udgjorde $3\frac{1}{2}$ Karat Sølv og 2 Karat Kobber. Forholdet mellem Guld og Sølv i den Aarrække, vi her har beskæftiget os med, forandrede sig fra 1 : 10,761 til 1 : 11,179, ikke noget større Spring i Forhold til hvad senere hændte. Her hidsættes en Oversigt over Gylden:

Overens- komst Aar	Karat	Stkr. paa den c. $\mathcal{M}$	Brutto- vægt gr.	Finvægt gr.	$\frac{4}{5}$ Metal- værdi 1875	For- holdstal	Købe- kraft 1875
1385...	23	66	3,543 gr.	3,395 gr. G.	6,72		
1399...	$22\frac{1}{2}$	66	3,543 -	3,321 - -	6,58		
ca. 1400...	$20\frac{1}{2}$	66					
1402...	$22\frac{1}{2}$	66	3,543 -	3,321 - -	6,58		
1409...	22	66	3,543 -	3,246 - -	6,43		
ca. 1417...	20	66	3,543 -	2,952 - -	5,85		
1419...	19	$66\frac{2}{3}$	3,508 -	2,777 - -	5,51		
1454...	19	68	3,439 -	2,723 - -	5,40		
1464...	19	$68\frac{2}{3}$	3,406 -	2,696 - -	5,35		
1491...	$18\frac{1}{2}$	$71\frac{1}{3}$	3,278 -	$\left\{ \begin{array}{l} 2,527 - - \\ 0,478 - S. \end{array} \right.$	$\left. \begin{array}{l} 5,00 \\ 0,07 \\ 5,07 \end{array} \right\}$	$\frac{100}{12}$	42,25

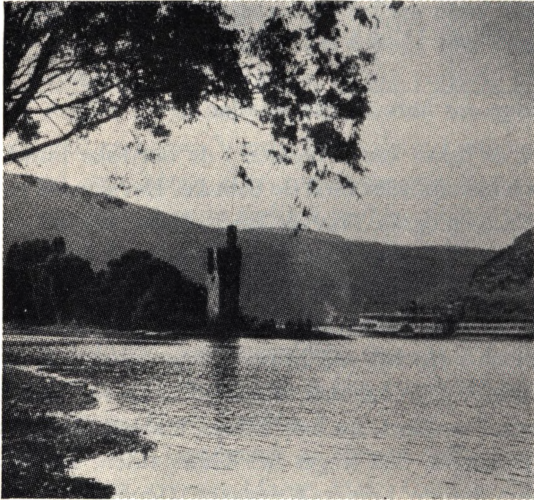
Postulatsgylden = halv rhinsk Gylden.

Fra *Mainz* er ogsaa kendt Gylden i de nordiske Fund. De er udslagne i Overensstemmelse med de cølnske. Det samme gælder naturligvis i Hovedsagen ogsaa *Trier* og *Pfalz*. *Mainz* slog først Guldgylden i Eltville, senere i Bingen ved det vigtigste og mest indbringende Toldsted Ehrenfels ved Rhinen, hvorfra der indgik en Mængde Møntmateriale til Mønten for at omformes i Kurfyrstens eget Præg. Der oprettedes ogsaa i Høchst ved Main et Møntværksted, hvor der kun sloges Guld mønt. Der var her Toldsted over for det umiddelbart østfor liggende Frankfurt, fra hvis Messe, Handel og Maintold Guld kunde tilvejebringes. Saa sloges her Guldgylden, Messens Handelsmønt, som kunde bringe Kurstaten Gevinst. Imidlertid randt Guld kilderne fra Midten af det 15. Aarhundrede sparsommere, og Guldudmøntningen for Mainz kurfyrsten svandt hen.¹⁾

¹⁾ Deutsche Münzblätter, 1934, p. 142. W. Diepenbach. Die Tätigkeit der mainzischen Münzstätten.

Bingen ved Rhin og Nahe

»Mäuseturm« ved Bingen

Tilbage bliver de *lybske Gylden*, hvoraf Fundene udviser et ikke ringe Antal, ligesom Akterne omtaler stemplede Gylden, 3: rhinske og andre Gylden, som er kontramarkerede i Hansestæderne med disses Mærker som gænge og gæve.

Lübeck møntede i Henhold til et Privilegium af 1340 »Floriner« i Overensstemmelse med florentinsk Skrot, Korn og Præg.

Lybsk Gylden fra det 14. Aarh

Denne oprindelige Guldgylden vejede ca. 3,537 gr. med omtrent lige saa stort Guldindhold, 3: 66 Stkr. af den c. *M.*²⁾ Lübeck tog stærkt fat strax med sin Guldudmøntning. I Aarene 1343—71 skal der efter Møntprotokollernes Udvisende være udmøntet ialt 635 000 Stkr. Ikke underligt, at Guldmonnten fik en dominerende Indflydelse i Nordtyskland og Skandinavien. Rhintoldens Guldgrube har sikkert ogsaa ydet et klækkeligt Bidrag til Guldmonntens Overvægt over Sølvmonnten, saalænge denne indskrænkede sig til Bracteater, Hvid og *β*.

Lübeck fortsatte Udmøntningen af Floriner eller Dukater, idet Byen fastholdt en Finhed af $23\frac{2}{3}$ Karat, men efterhaanden dog udmøntede 68,69 og tilsidst 70 Stkr. af *M* fin, hvorved de lybske Guldmonter forblev i Forbindelse med de ungarske og italienske Dukater, medens den rhinske Guldgylden, som det ses af ovenstaaende Tabel, omkring 1419 og i en Aarrække derefter blev 19 Karat $66\frac{2}{3}$ Stkr. af den c. *M* brutto.

Lybsk Gylden fra det 15. Aarh.

²⁾ W. Jesse, l. c. p. 78, 112. Wörterbuch der Münzkunde, 1930, p. 228.
J. H. Pohlmann: Münzzustände der Stadt Lübeck, 1846, p. 2.

Lübecks Fastholden ved den finere Guldmønt synes at have bevirket, at denne Udmøntning ikke indgik i den wendiske Møntunion, som i disse Tider omfattede Hamburg, Lüneburg m. fl. wendiske Stæders Sølv mønt. *Hamburg* og *Lüneburg* slog derimod Guldmønt i Overensstemmelse med Rhinlandene, idet Lüneburg 1434 og Hamburg 1435 lod sig meddele Privilegier af Kejseren til at slaa rhinske Gylden af Skrot og Korn som Kejserens og de rhinske Kurfyrsters, altsaa efter 1454 68 Stkr. paa den 19 Karat fine *M* c.

Hamburgsk og Lüneburgsk Gylden ca. 1450

Om disse Guldgyldens Omløb og Kurs hedder det i en Møntreces udstedt af de 4 wendiske Stæder Lübeck, Hamburg, Wismar og Lüneburg 1410:

Item scal men allerleye gholt unde Zulvergeld nemen na der wise also hir nascreven steid, unde wer dat hoger neme, de scal dat gholt unde zulvergeld verloren hebben unde darts scal he dat beteren mit XX mark lodigen sulvers, he sy munter, wessler edder we he sy. — Item de Engl. nobelen XXXVs. De ghenteschen nobelen vor XXXIIIs. De frankesschen kronen vor XVIIIs. III don. Den lubis-schen ghulden vor XVIIIs. Den Ryneschen ghulden vor XIIIIs. Den ghellerschen ghulden vor VIIIs. 1450 hedder det i en ny Reces: Item dat nimant in dessen ver steden noch borgher edder ghaest by golde copslage men allenon bi lubeschen marken. Item to bedende, we deme anderon in desson veer steden boven XX mark is schuldig unde wel betalen, dat de de twe penninghe in gholde edder grove ghelde unde den dorden en halen penninghe ut give und betale.

Til den grove Sølv mønt kunde vel dengang regnes Skilling, Seks-ling og Hvid som Modsætning til Hulpenge (Bracteater).

Disse 2 Lovbestemmelser giver som i et kort Glimt en fuldstændig Oversigt og Forklaring paa Møntvæsenet i vor datidige betydeligste og ikke sjældent fjendtlige Naboby og Handelsstad.

I 1410 bestemtes i Virkeligheden, at Guld mønten var tvungen til at være Betalingsmiddel ved Siden af Sølv mønten, omend til en nærmere fastsat Kurs, hvoraf bl. a. fremgik, at den lybske Gylden (Dukat, Florin) var 3 β l. mere værd end den rhinske i Overensstemmelse med dens bedre Gehalt.

I 1450 synes man at være gaaet bort fra Guldgylden som tvungen til at være Værdimaaler og Omsætningsmønt, idet man forbyder Borger eller Tilrejsende Køb og Salg i Guld. Det maatte alene ske i lybske Mark. Men naar en Mand i en af de 4 Stæder skyldte over XX $\mathcal{M}$ væk, skulde Betalingen for $\frac{2}{3}$'s Vedkommende dog ske enten i Guld eller grov Sølv mønt, og kun den sidste Trediedel i Smaapenge, 1467 og 1468 blev denne $\frac{1}{3}$ nedsat til $\frac{1}{10}$ i Hulpenge. —

Efter at Guld møntens Udprægning i det romerske Rige var ophørt, foregik Omsætningen i ringe Sølv mønt. Men da Korstogene bragte større Handelssamkvem i Gang, lod Florens og Genua slaa Guld mønt til Imødegaelse af den forøgede Omsætnings Krav. Lübeck havde stor Handel som den mægtigste Havneby i Datiden og kunde derfor ikke udelukke Guld mønten af Samfundet. Men Lübeck var paa den anden Side den By, som stærkest havde hævdet den lybske Mark møntfod, som den jo ogsaa havde faaet Dronning Philippa til at indføre i Danmark. Som et Led i sine Bestræbelser for at hævde Sølv markens Overvægt over Guldgylden, maa sikkert ses Byens Vægring ved med sin Guld mønt at tilslutte sig den rhinske Gylden saavel som Paabudet i Recessen af 1450 om, at Handler skulde sluttes

»Stemplede« Guldgylden

i lybske Mark. Men borttvinge Guldet af Omløbet formaaede Byen ikke. Tværtimod regerede den rhinske Gylden i Virkeligheden over Tyskland og Norden, indtil Amerikas Opdagelse og den rige Tilgang af Sølv med Fordyrelse af Guldet i sin Følge gav Sølv møntfoden et Forspring. Man kan maaske næppe sige, at der indtil da herskede

Guldmøntfod, men i de lybske Valvationer fandtes Guldgylden stedse omtalt efter 1403, og i Betalinger blev Guld fastsat som Betalingsmiddel. I lybske Bekendtgørelser 1417—26 findes 19 Afgørelser i rhinske Gylden kun en i lybske, 1427—40 15 Gange rhinske Gylden, 1440—50 23 Gange, 1451—60 19 Gange, 1461—65 14 Gange og 1466—70 18 Gange.

Lübeck maatte tilmed forsyne udenbyes Guldgylden, der var »gænge og gæve«, med Byens Kontramærke (en Dobbeltørn). Det samme skete i Hamburg (Kontramærke: Nældebladet) og i Lüneburg (Kontramærke: Løve).

By	Aar	Ka- rat	Stk- paa den c. <i>M</i>	Brutto vægt gr.	Fin- vægt gr.	Forholdstal	Metal værdi Kr.	Købe- kraft 1875
Lübeck . . .	14. Aarh.	23 ² / ₃	66	3,543	3,494	100/12 ved Aarh. Slutning	6,53	54,00
—	15. —	—	68	3,439	3,391			
—	- —	—	69	3,389	3,342			
—	- —	—	70	3,340	3,293			
Hamburg .	efter 1435	19	68	3,439	2,723	— —	5,40	45,00
Lüneburg .	— 1434	—	—	3,439	2,723	— —	5,40	45,00

Vel omfattede *det rhinske Møntforbund* ogsaa Sølv mønt, men man ser næppe meget forkert paa denne Forening, hvis man gaar ud fra, at det i det mindste i 1400-Tallet særlig var *den rhinske Guldgylden*, de rhinske Fyrster interesserede sig for, medens *den wendiske Møntforening* under Lübecks mægtige Paavirkning kun angik Sølv mønt og *den lybske Mark*. Som før nævnt holdt Lübeck sig derfor ogsaa fjernt fra den rhinske Gylden og slog kun Floriner eller Dukater, idet Hansestaden troede i dem at opnaa en værdifast Maaler af alle Ting i et fast Forhold til Sølv mønten og Marken. Det viste sig at være et forfængeligt Haab. Den rhinske Gylden trængte i nævnte Aarhundrede ind over alt, ogsaa i Lübecks Søsterbyer Hamburg, Lüneburg, Wismar m. fl., i hele Nordtyskland og i Norden. —

Af Fundfortegnelsen fremgaar, at der ogsaa ret hyppigt er fundet Guldgylden fra *Frankfurt*.¹⁾ De prægedes for Kejserne Sigismund og

¹⁾ Paul Joseph: Die Münzen von Frankfurt am Main. Das Mittelalter Frankfurt a. M. 1896.

Frederik III., henholdsvis 1410—37 og 1440—93, en Del af Tiden dog kun som tyske Konger. De bedste Exemplarer fra Sigismunds Tid er vejet til 3,48 gr. og maa vel derfor formodes udmøntede i Overensstemmelse med Cølnergylden fra 1419 og følgende Aar til 1437. Det samme gælder Frederik III.s Gylden den Tid, han kun var Konge til 1451. Disse Gylden er vejet til højst 3,46 gr. I Kejsertiden er enkelte Stkr. vejet til højst 3,40, 3,42 og 3,43 gr. De maa henføres til de rhinske Gylden fra 1454—64. De fleste af disse Gylden, der alle er u. A., vejer højst 3,38 gr., o: Tiden 1464—91. Nogle Gylden er dog daterede til Aarene 1491—93. Disse er kun vejet til højst 3,25 gr., o: i Overensstemmelse med den cølnske Gylden efter Overenskomsten af 1491. Paa samme Maade er øjensynlig Udmøntningen ligeledes sket under Maximilian I. 1493—1519, hvor de tungeste Stkr. har vejet fra 3,25 til 3,27 gr.¹⁾

Frankfurter Guldgylden fra Kejser Sigismund 1410—37

Frankfurter Guldgylden fra Kejser Frederik III. 1440—93

Frankfurter Guldgylden fra Kejser Maximilian I. 1493—1519

¹⁾ P. Joseph, l. c. p. 114—46.

At de paagældende Guldgylden udmøntedes efter de rhinske Kurfyrsters Regler fremgaar ogsaa af de til Nutiden bevarede Aktstykker.

Man mener¹⁾, at der allerede under Karl IV. 1347—78 er præget Guldfloriner i Frankfurt, i hvert Fald under Ruprecht 1400—1410.

Kong Sigismund og de efterfølgende Herskere afsluttede Overenskomster om Udprægning af Gylden efter de rhinske Kurfyrsters og meddelte Nabobyerne og naturligvis Frankfurt dette. Der opstod dog Misforstaaelser mellem Kurfyrsterne og Sigismund, hvorfor denne bestemte, at man skulde udtage af Omløbet 20 Stkr. Gylden fra hver af Møntstæderne Höchst og Bingen under Mainz, Oberwesel og Offenbach under Trier, og Bonn under Cöln, smelte dem sammen, probere dem og fremstille Frankfurter Gylden herefter, dog med 1 pCt. Forbedring. Efter Fastsættelsen 1419 til $66\frac{2}{3}$ Stkr. af 19 Karats *M* var det Frankfurts ivrigste Bestræbelse at holde Kejseren fast ved denne Bestemmelse. Kong Sigismund udstedte da ogsaa 1428 en Forordning, hvori det hedder: »Nun sindt wir darauff belieben, dass wir die gulden münze, als wir die vormals bey euch schlagen lassen haben, vf neunzehn Grad fyns goldes also dabey belieben vnd nicht mynnern lassen wollen, sondern *dass die ein Werunge sin sollen*«. Dette sidste var netop Sagen. Frankfurt vilde have en bestemt Frankfurt Valuta »ein Frankfurter Währung«. Derfor henholdt Byen sig ogsaa i Fremtiden stadig til førnævnte Bestemmelse over for udenbys Gyldenvaluta.

Bremer Gylden under Ærkebisp Christoph

Trods alle Byens Bestræbelser gik Gylden den stadig nedad. Frankfurtergyldenens Værd kan derfor bestemmes i Overensstemmelse med den foran angivne Skala for den rhinske Gylden.²⁾

Bremen kom først ret sent i Gang med selv at præge Guldmønt, skønt den fremmede Guldmønt kurerede stærkt i Landet. F. Ex.

¹⁾ P. Joseph, l. c. p. 24 ff.

²⁾ P. Joseph, l. c. p. 26—30, jfr. Thomsen, II, 2, p. 91—92.

traf en Forordning af 6. Maj 1466 detaillerede Bestemmelser om den fremmede Guldmonets Værd. Ærkebisp Christoph af Brunsvig lod 1512 udgaa en Møntordning, hvorefter Guldgylden udsloges 72 Stkr. af den 18 Karat 3 Grän (760) fine Mark. Det er noget mindre end den rhinske Gylden efter Conventionen af 1490, men Ærkebisp Christoph paaberaabte sig, at Ærkebisp Herman IV. af Cöln 1480—1508 slog lignende Gylden i Bonn!¹⁾

Der var af Ærkebisp Christophs 2 Forgængere Heinrich von Schwartzburg 1463—96 og Johan Rode 1497—1511 udgivet Guldmonnt, men dens Møntfod er ikke kendt.

Jungk skriver træffende om Guldgyldenens Rolle: Die Guldenen . . . gelangten schon gegen Mitte des 14. Jahrhunderts in Deutschland allgemeiner in den Verkehr. Sie fanden um so williger Aufnahme, da sie ein in jeder Hinsicht zweckmässigeres Tauschmittel boten als die bis dahin vorwiegend gebräuchlichen schwerfälligen, dem wachsenden Verkehre nicht mehr genügenden Silberbarren, welche sie überall verdrängten. Naar Jungk her omtaler *Sølvbarren* som Betalingsmiddel i Storhandelen, viser dette, i hvor høj Grad Omsætningen maatte ty til andre Midler end de hidtidige Pfennige. Jesse²⁾ har fornylig (1939) omtalt det samme Fænomen, der førte til, at man udmøntede større Sølvmonnt Hvid, Dreiling og Sechsling og som bevirkede, at Lübeck som ovenanført først af Hansestæderne ca. 1340 udmøntede Guldfloriner eller Dukater, uden at dette dog for Lübecks Vedkommende førte til nogen Opgivelse af Sølvmonntfod og Markregning, idet de store Sølvmængders Fremstormen omkring det følgende Aarhundredskifte reddede denne og som vi skal se i et senere Afsnit, medførte Sølvdaleren som Hovedmonnt.

Af de daarligere, ja rent ud berygtede *nederlandske Guldgylden*, som imidlertid alligevel findes i Datidens danske Regnskaber, skal nævnes *Postulatsgylden*, der allerede tidligere er omtalt under Cöln. Den sloges oprindelig af Biskop Rudolf Diepholz af *Utrecht*, medens han af Stiftet var valgt til Biskop »POSTVLATVS«, men ikke bekræftet af Paven, 1426—31. I dette korte Tidsrum lykkedes det ham, der iøvrigt var

¹⁾ H. Jungk: Die Bremischen Münzen, Bremen 1875, p. 143, 213.

²⁾ W. Jesse: Hamburgs Anteil an der deutschen Münz- und Geldgeschichte, p. 129 (Zeitschrift des Vereins für Hamb. Geschichte, XXXVIII).

forhadt af Borgerskabet, at udgive nogle Guldgylden, der hurtigt vandt et ilde Ry overalt.¹⁾ 1488 valveredes denne Gylden til 28 Stüwer, medens den rette rhinske Gylden sattes til 45 St. I en anden Valvation fra 1492 sættes Rhingylden til 22½ holl. St. og Postulatsgylden til 15. Med andre Ord er den *utrechtske Postulatsgylden sat til ca. 2/3 rhinsk Gylden.*

Utrechts Postulatsgylden ca. 1430

1491 sattes denne Gylden til 12½ St. mod 20 for en rhinsk Gylden. Men Efterfølgeren, David, Bastard af Burgund, holdt sig heller ikke tilbage. Han slog 1455—96 de saakaldte *Davidsgylden*. De naaede dog ikke helt Forgængeren i Slethed. Davidsgylden »med Harpen«, ogsaa kaldet »Davidsharper«, idet der paa dem var fremstillet Kong David med Harpe, vurderedes 1490 til 15 Styver mod 20 for en rhinsk Gylden²⁾, altsaa til ¾ rhinsk Gylden, 1499 dog til 16¼ St.

Davidsgylden »med Harpen«

Endvidere har vi *Arnoldsgylden*, der sloges af Hertug Arnold af Egmont 1423—(71)73. Han, der valgtes til Hertug af Geldern efter sin barnløse Forgænger, Reinhold IV.s Død, var en svag Fyrste, der først laa i langvarig Fejde med Stiftet Utrecht og senere af sine egne Undersaatter bragtes saavidt i Nød, at han i 1472 blev nødt til at pant-

1) Chijs: De Munten der Bisschoppen, van de Heerlijkhed en de Stad Utrecht, Haarlem 1859, p. 170 ff, 176—77, 357 ff.

2) l. c., p. 200.

sætte alt sit Land til Hertug Karl den dristige af Burgund. Den 24. Februar det følgende Aar døde han. Ikke underligt, at han møntede slet Mønt, en af de daarligste i Nederlandene. Der var 3 Slags, hvoraf den sidste var 10 Karat 1 Gren fin, 92 Stkr. paa Troy-Marken (244,753 gr.), 1 Stk. af Vægt 1 Engel 23 Ass.¹⁾ 1491, og 1492 vurderedes en god rhinsk Gylden til henholdsvis 20 og 22½ Styver og en *Arnoldsgylden* til henholdsvis 10 og 11 Styver, altsaa den regnedes knapt lig ½ *Rhinsk Gylden*.

Arnoldsgylden fra Gelderland

Af de slette nederlandske Gylden staar endnu tilbage at nævne maaske den værste af dem alle, *Hornsgylden*en slaaet af Bispen af Lütlich (Liege) Johan IX. af Horn, 1484(82)–1506. Den vurderedes 1492²⁾ til 10 Styver mod den rhinske Gylden til 22½ Styver, altsaa *mindre end ½ rhinsk Gylden*. Den opgives at have været 10 Karat fin; 2 Hornsgylden holdt 2,534 gr. Guld mod 1 rhinsk Gylden 2,520 gr.

Det var nu ikke mærkeligt, om Bisp Johan af Horn tilslut slog Gylden omtrent af Messing eller forgyldt Sølv, som det foran er antydnet i Akter og Fund, thi hans Bispedømme var i hans Tid underkastet de voldsomste Rystelser. Det var dengang Kampen stod mellem Ludvig XI. af Frankrig og den franske Adel. Før Bisp Johan IX. tiltraadte, var hans Bispedømme blevet hærget paa det frygteligste af Ardennernes Vildorne, Wilhelm de la Marck, der myrdede hans Forgænger, Louis de Bourbon, som havde været opretholdt af Ludvig XI.s store Modstander Karl den Dristige, der faldt 1477 mod Schweitzere og Lothingere. Wilhelm de la Marck indsatte sin Søn som Biskop; nogle af Kannikerne valgte Johan af Horn, andre Jacob de Croy. Jean de la Marck blev kasseret af Paven, de Croy opgav, og Johan af Horn forligte sig med Vildornen, men denne, der forræderisk toges til Fange, blev henrettet i Maestricht.

¹⁾ Chijs: Gelderland 1852, p. 73, 77. Utrecht 1859, p. 361–62, 365–66.

²⁾ l. c. Utrecht, p. 365–66.

Hornsgylden fra Lüttich (Liège)

Dette Johans Forræderi kendetegnede den Mand, som skulde lede Lièges Skæbne i de kommende Aar, der optoges af Kampe med den myrdedes Brødre Robert og Evrard de la Marck. Under saadanne Forhold maatte Bispens Finanser nødvendigvis geraade i fuldstændig Opløsning. Af Kampene i den ulykkelige By har Walter Scott givet en 15 Aar antidateret, men poetisk, romantisk og dramatisk Skildring i sin berømte Roman *Quentin Durward*.¹⁾

Endnu nævnes i Fundene Gylden fra *Brandenburg*. Under Joachim I. 1499/98) — 1535 udmøntedes Gylden 71 Stkr. af den 18 Karat 3 Gren fine Mark, altsaa af Finvægt 2,503 gr. pr. Stk.; enkelte Aar holdt de kun 18 Karat 2 Gren, altsaa 2,493 gr. pr. Stk. Under Albrecht Achilles 1470 — 86(89) sloges ogsaa Guldgylden, dog ikke i Mark Brandenburg, men i Schwabach for de frankiske Besiddelser. Denne Gylden skal have svaret til den rhinske Gylden.²⁾

Gylden fra Mark Brandenburg under Joachim I.
og Albrecht 1499 — 1513

Om disse Gylden udtaler Bahrfeldt: Bei grösseren Zahlungen bediente man sich vorzugsweiser der Gulden, indessen sind auch noch hin und her Leistungen in feinen Silber gebräuchlich, hvorved B. vel mener de foran omtalte Sølvbarrer.

¹⁾ Raymond Serrure: *L'histoire monétaire Belge*, Bruxelles 1880, p. 186ff.

²⁾ E. Bahrfeld: *Münzw. d. M. Brandenburg*, Berlin 1895, p. 57, 152 ff.

I Danmark er ogsaa fundet nogle saakaldte Dobbeltdukater fra *Spanien, Dobra*, af Vægt ca. 4,60 gr. 51 Stkr. paa den fine Guldmark.

Til Slut kan nævnes *Andreasgylden*, som møntedes af Hertugerne af *Burgund, Brabant* og *Flandern*, De udmøntedes under Philip den Gode 1430—67, Karl den Dristige 1467—77 og Maria af Burgund 1477—1482(83) samt Philip den Smukke 1482—94 i hans Mindreaarighed 19 Karat fine 72 af Troymarken med Tilsætning af 4 Karat fint Sølv og 1 Karat Kobber. Ved Valvation i Nederlandene 1491 sattes Sanct

Gylden fra Schwabach under Albrecht

Andreasgylden til samme Værd som den rhinske Gylden 20 Stüver, men 1492 sattes den 1 Stüver højere. Den havde som Regel St. Andreas paa Korset paa Forsiden.¹⁾ Senere da Philip var bleven fuld-

Dobra fra Ferdinand den katholske og Isabella af Spanien

myndig, forringede han denne Mønt, der nu hyppigt kaldtes Philipsgylden eller Florin, til 15 Karat 11 Grens Finhed 74—75 Stkr. paa Troymarken, og den udmøntedes i store Mængder.²⁾

Denne Philipsgylden havde St. Philip paa Forsiden med et Vaabenskjold foran sig. Den vurderedes 1491 til 14 $\frac{1}{2}$ Stüver mod Rhingylden til 20 Stüver og 1492 til 17 Stüver mod Rhingylden til 22 $\frac{1}{2}$ Stüver.

¹⁾ Chijs: Utrecht, p. 362 og 365.

²⁾ Alph. de Witte: Hist. mon. de Brabant, II, Anvers 1896, p. 117, jfr. p. 79, 53, 40.

Philipsgylden

I det foregaaende har vi søgt at give et Begreb om, hvorledes Guldmønten værdsattes i Udlandet, men der staar tilbage saavidt de efterladte Aktstykker tillader det, at oplyse, hvorledes man saa paa denne Guldmønt i Forhold til, hvad der ellers fandtes af Omsætningsmidler herhjemme.

1483 sattes en rhinsk Gylden til 2 *M* lybsk danske Penge. I det hele taget maa det formodes, at Guldgylde i Christian I.s Tid sattes til højst 2 *M*. 1485 skrives der, som tidligere nævnt, om denne Mønt, at da der skulde betales 25 *M* l., skulde de erlægges i gode hele danske hvide Penge saa gode, at hver 12 og 20 β l. gør en god rhinsk Gylden. Dette kan forstaas saaledes, at Sølvmønten er af forskellig Art; men dette er dog ikke troligt, da der næppe da fandtes Sølvmønt af *saa* forskellig Godhed, naar som det fremgaar af Citatet Hulpenge skulde holdes udenfor. Snarere kan det formodes, at der er Tale om enten en *god* Postulatsgylden (de var jo undertiden kun forgyldt Sølv eller lignede Messing!) og en god rhinsk Gylden, der — som det er oplyst — var omtrent 2 Postulatsgylden værd. Dette synes bekræftet ved det anførte Skriftsted, idet der tales om »7 gode gamle gænge af Guld rhinske Gylden og 2 gode gamle gænge og gæve af Guld postulatus Gylden«. I Øresundstolden forudsattes 1497—1503 en Nobel at æquivalere $2\frac{1}{2}$ rhinsk Gylden, hvilket vistnok var at overvurdere den rhinske Gylden, men Noblerne var jo ogsaa af forskellig Art. 1497 sattes f. Ex. 360 Nobler til 900 r. G. og 1503 672 Nobler til 1630 r. G. Et andet Sted sættes 250 r. G. = 100 lod. *M* Næstved Engelske. 1503 opgives ret forskellige Vurderinger: 1 r. G. = 2 *M*, 1 Postulatsgylden til 25 β , 2 af samme Slags til $2\frac{1}{2}$ *M* og 3 Hornsgylden til 3 *M* d., 3 r. G. = $7\frac{1}{2}$ *M*, 1502: 1 r. G. $2\frac{1}{2}$ *M*, 200 stemplede r. G. = 500 *M* d. I Frederik I.s Tid sattes den rhinske Gylden vistnok almindeligvis til $2\frac{1}{2}$ *M* d. 4 r. G. er i 1529 noteret til $3\frac{1}{2}$ *M* d. Stykket, 18 r. G. til $2\frac{1}{2}$ *M* d. Stykket, 11 Hornsgylden à 1 *M* d.

Af alt dette vil en Historiker daarligt kunne finde hvad Mønten var værd, thi paa begge Sider Lighedstegnet var baade Sølvmønten og Guldmønten uvisse Størrelser.

Man maa da tage de ovenfor opgjorte Værdier for de enkelte Gylden til Vejledning, idet man saavidt muligt søger oplyst, hvilken Slags Gylden, fra hvilken Regent og Tid der er Tale om.

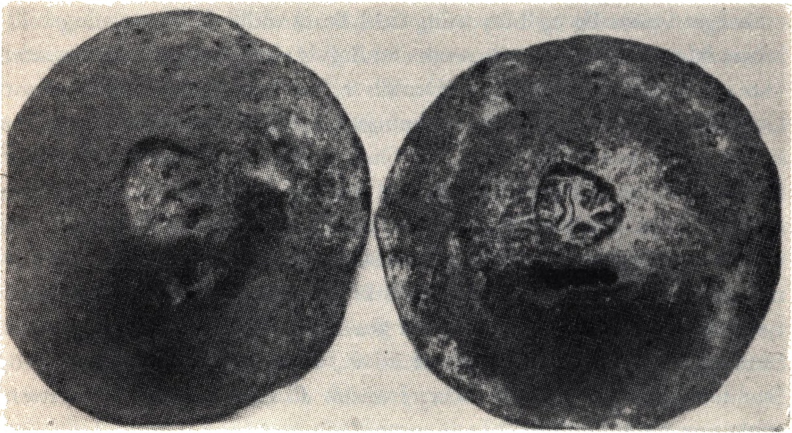
Af alt dette fremgaar, at Guldgylde paa Kong Hans' Tid udgjorde en meget væsentlig og betydningsfuld Bestanddel af Omsætningsmidlerne. Man kunde spørge, om der muligvis ved Siden af Guldmønten var udenlandsk Sølvmønt i Omløb i Norden. Af de Fund, hvori Guldmønt findes, synes ikke at fremgaa, at udenlandsk Sølvmønt har spillet nogen betydelig Rolle. I et Gullandfund optræder ca. 820 Stkr. Smaamønt, hvoraf dog kun en Del var fra Tyskland. Saa optræder der ca. 3770 Stk. Smaamønt, hvoraf de fleste fra Udlandet; endvidere 427 Bracteater fra Mecklenburg, ca. 400 franske Gros Tournois og 53 Stkr. Sterlinge, ca. 900 Stkr. Bracteater og Hvide fra nordtyske Stæder m. v., 43 Bracteater fra Mecklenburg m. v., 252 Stkr. Smaasølvmønt fra Nordtyskland m. v., 16 lign. fra Mecklenburg og Sachsen og nogle enkelte Stkr. i andre Fund samt ca. 60 Wittenpenninge fra tyske Stæder.

Som tidligere omtalt har den *nationale* efter Fundene at dømme ikke kunnet opveje den *internationale* Guldmønt, der sammen med Sølvbarrer (løde *M* Sølv) har besørget den større Omsætning. Selv om man ikke vil kalde Mønten for at være paa Guldfod, idet nævnte Barrer i Forening med Skilling og $\frac{1}{2}$ *β* har kunnet bestride en ikke ringe Omsætning, maa man nærmest tale om en Dobbeltmøntfod paa Guld og Sølv.¹⁾

Hvad særlig de tidligere omtalte *Sølvbarrer* angaar, maa man antage, at disse skjuler sig under de meget hyppigt paa Regnskabernes Indtægtsside opførte »*M* lødig Sølv«, der er oppebaaret af Lensmænd for Told, Skat og Afgifter og indbetalt til Rentemesteren, selv om der saavidt bekendt ikke er fundet Sølvbarrer med Kong Hans' eller andre Kongers eller Købmænds Stempel. Hos vore sydlige Naboer er derimod forefundet adskillige Exemplarer fra denne eller umiddelbart tidligere Tider. Det var ingen Nyskabning. Penge i Barrer benyt-

¹⁾ Jfr. for Frankrigs Vedk. Daler, Mark og Kroner, p. 29—30.

tedes ogsaa i Oldtiden. Særlig skal her imidlertid fremhæves et Sølvbarrefund fra Sonneborn, Kreds Gotha, fordi de 2 da fundne Barrer i Vægt nærmer sig en *M* Sølv cølnsk, saa meget som vel tænkeligt med Datidens Beregninger. Den ene vejer 233,10 gr., omtrent 1000/1000 fint Sølv, den anden 234,70 gr. Sølv af samme Finhed; begge er stemplede med en oprejst Løve t. h.

2 Sølvbarrer fra Thuringen med Stempel: oprejst Løve t. h.

Slige Barrer benyttedes hovedsagelig i det 13. og 14. Aarh. Omkring Midten af sidstnævnte Aarh. fortrængtes de af Guldmønten, men i Norden skete dette dog først i Løbet af det 15. Aarh. Endnu i et Fund fra Flensborg, hvori var Hvide fra Hansestæderne og Erik af Sverige (1395—1439), fandtes ustemplede Markbarrer. I en Relation af 11. August 1563 fra Statholder i Hertugdømmerne Henrik Rantzau til Frederik II. omtales, at Købmænd i Mangel af Mønt betalte Svenskere, som de var en Sum skyldig, med »Silberkucken«, som Modtageren saa lod udmønte. Ogsaa i Forbindelse med Hertugen af Sachsen og en Brudskat til Grevinden af Friesland nævnes disse »Sølvkager«, der jo egentlig svarer godt til de afbildede Sølvbarrer.¹⁾ Ogsaa om Barrerne sluttedes Mønt- eller Pengeoverenskomster, idet der for at undgaa Forskellighederne i Beregningsmaaden eller Ud-støbningen 1382 sluttedes et Forlig mellem de nedersachsiske Stæder,

¹⁾ R.A.T.K. Henrich Rantzaus Relationer.

altsaa vore nærmeste Naboer, om »eyner weringe des silvers: 3 Ferding 3 Quentin fein oder $12\frac{3}{4}$ Lot« (797/1000). Ved Siden af den enkelte Stads Stempel og det offentlig anerkendte Tegn for vedkommende Tjenestemand skulde en Krone tilføjes som fælles Prægestempel. I Tilfælde af Markens Deling skulde hver Del være kendelig ved et særligt Stempel. Størrelsen og Vægten af de enkelte Mark afveg dog ikke lidet, fra 187,9 gr. til 250,8 gr.¹⁾ Selv om naturligvis ikke enhver i Datidens Regnskaber omtalt *M* lødig Sølv behøver at være en Sølvbarre, men kan have været en Mængde Sølvmønt, beregnet til saa og saa mange *M* lødigt Sølv, var en saadan Markmønt selvfølgelig af langt større Usikkerhed for Omsætningen end en Barre, hvis Lødighed og Vægt hurtig kunde prøves og derfor var at foretrække.

I hvor høj Grad *Guldmonnten* trængte ind i Omsætningen kan foruden af de tidligere registrerede Fund ogsaa ses af Fund i Udlandet. Her skal rent eksempelvis nævnes et Fund fra Britzingen ved Badenweiler, hvori fandtes 1 Rosenobel og 84 Guldgylden af samme Art som allerede nævnt og beskrevet: 9 Cølnergylden, 5 Mainzergylden, 1 fra Trier, 16 fra Brandenburg, Franken, 5 fra Kurpfalz, 5 fra Sachsen, 4 fra Hamburg, 1 fra Lüneburg, 17 fra Frankfurt etc., men betegnende nok ingen fra Lübeck. Det yngste Stk. var fra 1497, og Fundet er vel nedlagt under Bondekrigen eller Schwabenkrigen. Et lidt senere Fund fra Eweiler i Saar er heller ikke uden Interesse at fremhæve. Der forelaa 60 Stkr. Som sædvanlig var mange fra Cöln (7 Stkr.) og Mainz (10 Stkr.) samt Trier (3 Stkr.). Frankfurt var repræsenteret med 4 Stkr., Pfalz med 5 (1410—75), Karl den Dristige med 2, Metz med 13 (ca. 1500) o. s. v., men heller ikke her er Lübeck med, et Vidnesbyrd om den store Hansestads Afstandtagen fra Gylden og Gyldenregning.²⁾ I et Fund fra Erpfersweiler i Würtemberg fra ca. 1412 kendes 40 Guldgylden fra de 3 rhinske Ærkebispedømmer og ca. 500 Sølvpfennige, og i et Fund i Oberbüklertal (Baden) 24 Guldgylden 1374—1419, fra de rhinske Kurfyrster og 673 Sølvmonter, Groschen og Pfennige.

1) Suhle i Wörterbuch der Münzkunde, 1930, p. 59, Artiklen: Barren. Deutsches Münzblätter. W. Hävernich. Der Silberbarrenfund von Sonneborn, 1939, p. 273.

2) Deutsche Münzblätter, 1934, p. 50. F. Hellwig: Zwei Goldmünzenfund aus der Saargemünd. Ibd. 1938, p. 117. J. Holler: Ein Goldmünzenfund in Britzingen bei Badenweiler, ibd. 1942, p. 521; 1937, p. 387.

Inden vi forlader de fremmede Guld- og Sølvmonter, vil det være rettest at give en kort Oversigt over Guldet og Sølvets Funktion i Oldtid og Middelalder. Med Kejsers Augustus indførtes Guldmonter i det romerske Verdensrige, hvor Guldmonter vel havde været kendt, men ikke indtog saa altbeherskende en Plads som i Kejsertiden, da aurei var Hovedomsætningsmonter. Guldet kom med Handelssamkvemmet over Middelhavet fra Ægypten, hvis guldrige Grænselands forsynede Landet med Guld, der udmøntedes i store tunge Guldmonter paa 18 til 28 gr. Stk.¹⁾ Ogsaa fra de østlige Dele af det senere byzantinske Rige strømmede Guld til Middelhavslændene. Her havde tidligere de persiske, macedonske og thrakiske Herskere udmøntet Enkelt- og Dobbeltguldstater²⁾, ca. $8\frac{1}{2}$ —17 gr. Stk.

Dobbeltguldstater fra Ptolemæus I. af Ægypten 305—284

Guldoctodrachme fra Ptolemæus II. 284—47

Guldoctodrachme fra Arsinoe

¹⁾ J. Wilcke: Møntkatalog, IV, 1946, fr. 585—86 og 588.

²⁾ Ibid., No. 447—49, 453—55, 463, 476—77, 581.

Gulddareik fra Xerxes
af Persien 485—65

$\frac{1}{4}$ Stater fra Philip II. af
Macedonien 359—36

Guldstater fra Philip II.

Guldstater fra Alexander den Store 336—23

Dobbeltguldstater fra Alexander den Store

Guldstater fra Lysimachos af Thracien, slaaet i Byzantz

Denne Guldtilførsel og Guldbestand vedblev under den fortsatte stærke Handel mellem Middelhavets Lande i hele Kejsertiden til det vestromerske Riges Fald og under det østromerske Rige; Guldmønten hed da solidi. Der tales om Subsidier paa 50 000, ja 200 000 solidi. Hele dette Forhold fandt sin Afslutning, da Araberne satte sig i Besid-

delse af alle Lande syd for Middelhavet, ja endog udstrakte deres Herredømme til Spanien. Hermed ophørte omkring Midten af det 7. Aarhundrede Kommunikationen mellem Øst og Vest, Syd og Nord. Merovingerne i Frankrig møntede endnu Guld; med Karolingerne hørte det op. Disse grundlagde et Rige »dessen einziger Reichtum der Grund und Boden war«. Dermed begyndte for Alvor Naturalieomsætningen. Der gaves ikke mere Guldmønter. Prisen satte hyppigst i Sæd og Kvæg. Der møntedes kun ringe Sølvmønt Denarer efter det foranomtalte karolingiske System. Fra Middelhavskulturen faldt man ned paa en sparsom Bondekultur med ringe Omsætning, smaa Penge og fattige Fornødenheder. *Disse Denarer, 240 Stkr. paa Karlsfundet, disse Smaamønter var ikke skabte for Storhandelen, men for Omsætning paa de talrige smaa lokale Markeder, hvor Køb par denaratas skete over Bænk og Bord. Det franske Ord denrées, der er afledet heraf, betyder derfor saadanne Varer, som Hustruen daglig køber i smaa Mængder over Disken. Sølvfod baseret paa disse smaa Mønter, blev Vesteuropas Møntsystem, mens Guldfod fortsattes i de byzantinske Lande.*

Aurei fra Julius Cæsar og Augustus

Solidi fra Justinian (527—65) og Constantin VII. (945—59)

Først Frederik II. paa Sicilien optog ca. 1250 paany Guldudmøntningen ligesom Handelsrepublikkerne Florenz, Genua og Venedig der som de første forstod at træde i en vis modus vivendi med Araberne, Sarazenerne, og at forny Handelen over Middelhavet samt dermed

Forbindelsen med Østromerriget i Byzanz. Hermed fulgte atter Rigdom og Luxus for Vesten.¹⁾

Den belgiske Forsker H. Pirenne har maaske noget for stærkt lagt Vægten paa Handelssamkvemmet med Araberne. Korstogene spillede ogsaa en Rolle. Heller ikke kan man helt bortse fra, at der er gjort

Augustalis fra Fr. II. af Sicilien

Fund af romersk og bysantinsk Guldmønt, der tyder paa, at Guldet ikke var glemt. Men i det Store og Hele er Billedet formentlig korrekt. Før det 8. Aarhundrede var Guld det egentlige Betalingsmiddel. Fra Pepins og Karl den Stores Tid ca. 750—800 og op til ca. 1250 nøjedes en indskrumpet Omsætning med ubetydelige Sølvmonter. Først da de ovennævnte Stæder tog Storhandelen op igen, kom der Bevægelse i det stagnerede Næringsliv. Der udmøntedes Floriner i Florenz, Dukater i Venedig og Genovinoer i Genua.

Florin fra Florenz

Dukat fra Venedig

Det øgede Handelssamkvem fortsattes op over Alperne ind i Tyskland, hvor vi har set Guldgylden dominere. Bevægelsen fortsattes til Norden, hvor Guldmønten holdt sit glimrende Indtog i 1400-Aarstallet, ja endda noget tidligere. Man kan undres over, at ikke allerede Christian I. med Fordel i større Omfang ommøntede Guldmønt af de fremmede Guldpenge, der indkom i Tolden fra Øresund og af Øxneltolden m. v., men det var jo nemmere at overlade de

¹⁾ H. Pirénne: *Geburt des Abendlandes*. J. v. Elmenau: *Der Übergang von der Antike Zum Mittelalter im Lichte der Numismatik*. Deutsches Münzblätter, 1942, p. 381 ff.

fremmede Guldmønter at besørge Storomsætningen i Landet og nøjes med en mindre, men sikker Gevinst paa Smaaapengene, som man kunde paatvinge den indenlandske Detailhandel, medens det jo ikke var saa sikkert, at Guldmønter, der skulde efterligne Udlandets, men paa hvilke der toges en Gevinst, vilde blive modtagne af Købmændene indenrigs, endsige udenrigs, hvortil de jo var bestemt. —

Ogsaa i *Norge* er der gjort Fund af Guldmønt.¹⁾

I Olavsklostrets Ruiner i Oslo, Gamlebyen fandtes 1933 7 engelske Skibsnobler fra Edvard III. (1351(26) — 77) og Rikard II. (1377 — 99).

1855 fandtes paa St. Lavrentii Kirkegaard, Tønsberg, Vestfold 9 engelske Nobler fra Edvard III. og Rikard II. samt 2 Gylden fra Reinhold IV. af Jülich og Geldern (1402 — 23).

I Bergenshus Fæstning blev 1900 fundet 63 Guldgylden præget for David af Burgund, Biskop af Utrecht 1455 — 96, jfr. ovenfor.

Fra Nord Trøndelag, Eide, Alstadhaug, Skogn er 1830 — 37 fremdraget 2 Guldmønter, den ene fra Brandenburg, Friedrich og Sigismund 1486 — 1515, den anden fra Hertug Albert af Sachsen 1485(64) — 1500 og fra Bjerg paa Østfold 1855 (1885?) 7 Dukater (ca. 1500 — 1600).

I Bergen, Strandgade 14, fandtes 1928 et samlet Fund af tyske Guldmønter, rhinske Gylden. Fundets Spændvidde er Aarene ca. 1410 — 1525 og omfatter:

4	Stkr.	Guldgylden	fra	Nördlingen	1410 — 93.
1	—	—	-	Nürnberg	1508.
3	—	—	-	Schwabach, Friedr. I. af Ansbach	1495-1515.
1	—	—	-	Regensburg	1512.
1	—	—	-	Sachsen	1507 — 25.
1	—	—	-	Lüneburg Fr. III.	1440 — 93.
2	—	—	-	Frankfurt	1440 — 94.
1	—	—	-	Mainz, Adolf II.	1461 — 75.
7	—	—	-	Maintz. Ærkebisp Adolf II. af Nassau	1461 —
				1475, Cøln, Ærkebisp Herman IV.	1480 —
				1508, Ærkebisp Filip II.	1510, Ærkebisp
				Herman V.	1525.

21 Stkr. Guldgylden.

¹⁾ N. Num. Aarsskrift 1936, p. 5 ff. Hans Holst: Funn af Myntskatter i Norge, ibd. 1939, p. 119 ff. ibd. 1949 p. 57 ff. E. Eriksen. De første norske β -Tal etc. Forf. har ikke medtaget den udenl. Mønt.

I Hoås, Hof, Sundal, under Møre og Romsdal fandtes 1846 3 tyske Dukater fra 15. og 16. Aarhundrede. 1 var fra Brandenburg, 1 fra Jülich og Berg Wilhelm IV. 1475—1511, 1 fra Tirol, Sigismund 1439—96(95).

Der er endvidere fundet i:

Østfold, Onsø 1927 en Guldgylden fra Ærkebiskop Dietrich II. Greve af Mørs 1414—63. Cøln.

Oslo Ladegaard 1877 en Guldgylden fra Grev Enno I. 1466(8)—1491 eller Enno II. 1528—40, Østfrisland.

Øst-Agder, Holt Kirkes Grund 1916 en Guldgylden fra Cøln (Bonn) Ærkebisp Herman IV. af Hessen 1480—1508.

Hordaland. 2 Stkr. Davidsgylden fra Bisp David af Burgund eller Rudolf af Diepholtz 1426(33)—55. Utrecht.

Bergenus 1831. Guldgylden fra Kurpfalz. Bacharach Ludvig III. 1410—36.

Bergenus 1832. 1 Arnoldsgylden fra Geldern. Hertug Arnold af Egmont 1423—72.

Bergenshus 1833. 1 Guldgylden fra Utrecht, Biskop Rudolf af Diepholtz 1426—55.

Bergen. Klosterhaugen. 1 Guldgylden fra Kurpfalz Ludvig IV. 1436—49.

Bergen, Strandgaden. 1 Guldgylden fra Nordlingen, Kejser Friedrich 1451—93.

Bergen, Ovregade 1910. 1 Guldgylden fra Cøln, Deutz Ærkebisp Pfalzgreve Ruprecht 1463—80.

Bergen, smstds. 1911. 1 Guldgylden fra Lüneburg, Sigismund 1434—37.

Bergen. 1 Guldgylden, Davidsgylden fra Utrecht, Biskop David af Burgund 1455—96. samt i Ganæs, Vermundsvik 1896 en Guldgylden fra Mørs, Grev Friedrich III. ca. 1400.

Nordland, Krystad. 1 Guldgylden fra Brandenburg, Schwabach. Kurfyrst Albrecht Achilles 1471—86 (1470—89).

Troms Melø, Bjarkø 1896. 1 Arnoldsgylden fra Hertug Arnold af Egmont 1423—72.

Vinje i Telemarken 1930. Guldgylden fra Brabant. Karl V. 1506—15/17).

Østfold, Korshavn 1851. Nobel fra Henrik V. 1413—22.

Tanum i Vestfold. 1895. Nobel fra Edvard III. 1327—77.

Bergen Klostret. 1897. Nobel fra Edvard III. 1327—77.

Bergen Dokken. 1932. Nobel fra Edvard III. 1327—77.

Bergen Mariakirkens Kirkegaard 1910. Nobel fra Rikard II.
1377—99.

Oslo, Gamlebyen. 1860 og Sørensen 1887. 2 Guldmønter (maaske
5) fra Franz I. 1515—47.¹⁾

Akershus 1862. Guldmønt fra Portugal 1557—78.

Skien, en fransk écu d'or fra 1565 og 1 ung. Dukat 1550.

Mandal. 1867. 1 Guldgylden.

Bergen. 1919. Portugal. Johan III. 1521—57. Cruzado.

Til Sammenligning anføres nogle Fund af Smaamønt.

1933 fandtes i Vest-Agder Reme, Spangereid, Sør Audnedal 243
hanseatiske Witten og Schslinge fra 14. Aarhundrede.

I Lazaretbygningen, Sandviken fandtes 1890 18 norske og 28 dan-
ske Korshvide fra 1448—1513 og i Norges Banks Grund Vågsal-
mæning, Berger 1914 9 Bracteater fra henimod 1500.

I Saksegaarden i Oslo et Par Meter fra Loelvns Bred opdagedes
1908 ca. 40 Sølvmonter, 1 tysk Witten, 2 skotske, Resten engelske
1249—1377.

Paa Dovrefjeld hittedes en Vante fuld af Bracteater fra Magnus
Eriksens Tid.

I Lavranskirkens Tomt Tønsberg fandtes 1878 300 Bracteater, de
fleste norske fra 2. Halvdel af 13. og 1. Halvdel af 14. Aarh.

Paa Bredstuens Tomt, slottsfjeldet, Tønsberg fandtes 1898 121
svenske og 1 tysk Bracteate samt 1 svensk solid Mønt og 1904 paa
Sandar gamle Kirkes Tomt ca. 470 Mønter og Bracteater, ca. 60
tyske, Resten mest norske fra 12.—14. Aarh.

1839 fandtes i Bukten, Solum Telemarken 4 engelske fra Edvard III.
1327—77.

I Nordland, Havnø, fandtes 1912—16 ca. 185 Mønter, hvoraf
ca. 180 engelske, Henrik III.—Edvard III., og 2 skotske Alex. III.
1216—1377.

Fra den Tid, som her særlig interesserer, ca. 1400—1500, fandtes
i Oslo Ladegaard 1877 10 Mønter og 41 Bracteater fra ca. 1350—

¹⁾ Ibid. 1941, p. 198—99.

1450, hvoraf 36 norske, 11 andre nordiske og 4 tyske, jfr. nedenfor, og nogle smaa Bracteater i Heidal, samt endelig i Kvåle, Bygland 14 danske og 8 tyske Sølvmonter fra ca. 1400—40.

Endvidere er fundet i:

Østfold Degernes Kirke 1862. Rødenes Kirke 1887, ialt 18 Bracteater fra Mecklenburg.

Oslo Ladegaard 1877 $4 \times \frac{1}{4}$ Witten fra Hansestæder ca. 1380.

Jernbanens Grund i Oslo. 2 Sechslinge fra Rostock.

Sørengen. Gamlebyen. En halv Snes Sechslinge og Schillinge fra Hansestæder.

Hedmark. Storhamar Strand 1929—35. 8 Stkr. Witten og Dreilinge fra nordtyske Stæder samt 5 Stkr. engelske pennies 1272—1377.¹⁾

Opland. Hedal Kirke 1902. 12 Bracteater fra Mecklenburg.

Sørdorp Kirke. Et Par Mønter fra Rostock og Mecklenburg.

Loms Kirke. 6 Bracteater fra Rostock og Mecklenburg.

Buskerud, Aal Sogn. Et Par Mønter fra Wismar og Rostock.

Aals Kirke. Aal 1880 og 91. 13 Bracteater fra Mecklenburg.

Vestfold. Løvø Kirkeruin 1928. 2 Bracteater fra Mecklenburg.

Tønsberg. Olavskirkens Ruiner og Slottsfjeldet 1877—86. Et Par Bracteater fra Mecklenburg, en Hvid fra Rostock og et Par Mønter fra den tyske Orden.

Hylestad Kirke 1838. Et Par Bracteater fra Mecklenburg, 2. Halvdel af 13. Aarh. og en Del norske Smaamønter 1280—1355.

Rogaland, Store Aasvaagen, Sandeid og Sand Kirker. Nogle Smaamønter fra Hansestæder.

Hordaland. Roldal og Vikø Kirker. 7 Stkr. Bracteater og Smaamønter fra Nordtyskland.

Sogn og Fjordene. Hopperstad og Tønjum Kirker. Ca. 14 Bracteater og nogle andre Smaamønter fra Nordtyskland og Utrecht.

Trondhjem Domkirke. Et Par Witten fra Hamburg og Stralsund.

Nordland. Helgeland. En Hvid fra Rostock 1340—81.

Akershus. Hovedøen. Penny fra Edvard III. 1327—77.

Vest Agder. Lushavn 1851. 26 ældre skotske Sølvmonter, og Farsund Groat fra Robert III. 1390—1406.

Nord Trøndelag. $\frac{1}{2}$ groat Edvard III. og Groat Henrik VI. 1422—71.

¹⁾ Ibid. 1939, p. 112; jfr. 1938, p. 98 og 1937, p. 25 ff.

Nordland. Bodin Kirke. Groat fra Henrik VI. 1422—61.

Hans Holst, Oslo Universitets Myntkabinet, skyldes disse Oplysninger; han har i Værket »Mønt« p. 93 og 126 med stor Styrke fremhævet, at Norge som andre Lande var afhængig af de internationale Handelsmønter. Han anfører med Rette, at kun sjældent har nogen følt sig opfordret til at deponere et større Antal af de daarlige indenlandske Mønter i Datidens Bank, Jorden, hvad med Føje fremgaar af ovenstaaende. Han tilføjer, at der forøvrigt i skriftlige Kilder tales om flere Regningsmønter i 15. og 16. Aarh., saaledes Gylden fra Bergen og Færøerne. Disse er ikke blevet behandlet i anførte Værks mynthistoriske Oversigt, der alene holder sig til det numismatiske Materiale.

Imidlertid har Hans Holst, som har tilvejebragt Grundlaget for foranstaaende Fundfortegnelse, givet udmærkede Fremstillinger af det udenlandske Islæt i Norges Omløbsmasse. Det oplyses bl. a., at Mønterne i det ovenfor omtalte Fund fra Vest-Agder laa under Myrjorden i smaa »Stabler« med 10 à 15 Stkr. i hver, der tyder paa, at Mønterne ligesom i et tidligere omtalt dansk Fund har været pakket i Pengeruller som et Middel til at gøre Smaaamønten skikket til at paatage sig noget større Omsætninger.¹⁾

Nævnte Forfatter har derhos givet en Oversigt over, hvor mange danske Mønter der er fundne i Norge. Disse kan vel ikke kaldes egentlig Fremmedmønt, men maa henregnes til den indenlandske Mønt, saa længe Rigerne var knyttet sammen ved det fælles Kongehus.

Der er fundet ca. 1200 danske Mønter fra Tiden ca. 1400 til ca. 1628, heraf fra:

Erik af Pommern	ca.	76 Stkr.
Christoffer af Bajern		6 —
Interregnum 1448	ca.	20 —
Christian I	-	157 —
Hans	-	190 —
Christian II	-	42 —
Frederik I	-	15 —
Christian III	-	29 —
Frederik II	-	58 —
Christian IV. (til 1628)	-	604 —

¹⁾ Ibid. 1938, p. 89 ff; 1939, p. 103 ff.

Mønterne fra Christoffer af Bajern, Interregnet og Christian I. er Korshvide fra Malmø. Fra Kong Hans er 2 Stkr. Malmø skillinger, 56(?) Malmøhvide, 5 Hvide fra Aalborg og 2 fra København samt 2 (18?) norske Hvide, mens Myntstedet ikke er angivet for de resterende 128(?).

De vigtigste Fund var:

Storhamar (Kolkinn) Vang, hvor der fandtes 2 Malmøhvide fra Christoffer af Bajern, 4 Malmøhvide fra Interregnet, 32 Malmøhvide fra Christian I. og 34 Malmøhvide fra Hans.

Storhamarstrand: 2 Malmøhvide fra Interregnet, 16 Malmøhvide fra Christian I., 12 Malmøhvide og 3 Aalborghvide fra Hans.

Østfold: antagelig 11 Hvide fra 1448, 64 Malmøhvide fra Christian I. og 95 fra Hans (vistnok Hvide), 13 fra Christian II. og 6 fra Frederik I.

I Lazaretbygningen Bergen fandtes 1890 18 norske og 28 danske Hvide fra Christian I. og Hans(?).

Ihvorvel Hans Holst har Ret i, at kun forholdsvis faa Smaamønter har fundet Vej til Jordens Skjul, kan det dog have nogen Interesse til Bedømmelse af Omløbsmassens Konsistens at give en Oversigt over Fundene saavel Guld- som Sølv mønt, p. 104-06.

Selvom som foran fremhævet de jordfundne Sølv mønter i Norge næppe giver noget fuldt virkelighedstro Billede af denne Del af Omløbsmassen, skal dog nævnes, at der i de norske Fund foreligger ca. 1500 Sølv mønter mod ca. 143 Guldmønter, hvoraf ca. 21 engelske, 116 Gylden og 7 andre, medens der i Danmark forelaa ca. 400 Guldmønter mod ca. 12 000 Sølv mønter, hvoraf dog maaske ca. 3000 Stkr. ikke strængt taget hører til den Periode, vi her beskæftiger os med. Eet kan dog med nogenlunde Sikkerhed hævdes, nemlig, at den fremmede, kostbare Handelsmønt, Guldgylde og Nobler har spillet en dominerende Rolle i Norges Omsætning, medens de indfødte Hvid og de udenlandske Witten, Sechslinge, Blafferte, Brac-teater m. v. kun har kunnet tjene Detailomsætningen og ikke oplyser Handelens virkelige Størrelse, navnlig naar man hertil føjer, at Omsætningen yderligere betjentes af Sølvbægre, Sølvkeer, Sølvbarrer, »Silberkuchen« og Naturalier, saaledes at der til Lønninger f. Ex. af Hoffolk, Officerer og andre Tjenestemænd altid hørte en aarlig Hofklædning, Tøj, Klæde, Korn, Smør m. m. m. foruden de 100, 200 eller 300 Gylden, som udgjorde Kontanterne.

Fundsteder	Guldmønt			Sølv mønt			
	Engelsk	Guldgylden	Andre Guldmønter	$\frac{1}{2} \beta$	Bracteate	Hvid	β
Oslo	7						
Tønsberg	9	2 1402-23					
Bergenshus		63 1455-96					
Nord Trøndelag ..		2 1486-1515					
Østfold		7 (Dukater 1500-1600)					
Bergen		21 1410-1525					
Sunndal		3 1475-96					
Østfold		1 1414-63					
Oslo		1 1416-1540?					
Øst-Agder		1 1480-1508					
Hordaland		2 1426-96					
Bergenshus		1 1410-36					
—		1 1423-72					
—		1 1426-55					
Bergen		1 1436-49					
—		1 1451-93					
—		1 1463-80					
—		1 1434-37					
—		1 1455-96					
Ganæs		1 1372-1417					
Nordland		1 1471-86					
Troms		1 1423-72					

Vinje		1	1506—15					
Østfold	1		1413—22					
Tanum	1		1327—77					
Bergen	2		1327—77					
—	1		1377—99					
Oslo				2	Franz I.	1515—47		
Akershus				1	Portugal	1557—78		
Skien				2	ca.	1550—65		
Mandal		1						
Bergen				1		1521—57		
Reme							—	243
Sandviken								46
Bergen							9	
Oslo								1
Dovre							mange	ca. 40 eng.
Tønsberg							300	
—							122	1
Sander							470	—
Havnø								c. 182 —
Oslo							41	10
Kvåle								22
Østfold								
Oslo							2	18
Sorengen							10	4
Hedmark								8
Hedal								—
Søderp								5 eng.
							ca. 2	

Fundsteder	Guldmønt			Sølvmønt			
	Engelsk	Guldgylden	Andre Guldmønter	$\frac{1}{2} \beta$	Bracteat	Hvid	β
Loms					6		
Buskerud					ca. 2		
Aal					13		
Løvø					2		
Tønsberg					2	1	2
Hylestad				En Del Smaamønt	2		
Rogaland				—			
Hordaland				—	7		
Sogn				—	ca. 14		
Trondhjem						2	
Helgeland						1	
Akershus							1 eng.
Vest Agder							26 —
Farsund							1 —
Nord Trøndelag							2 —
Bodin							1 —

Et ganske fornøjeligt Exempel paa en saadan kombineret Løn-betaling er Møntmester Hans Køppelins Bestalling saa sent som 1. December 1564. Herefter skulde han for 1 Aar have 300 *M* d., 1 Par Oxer, 1 Td. Smør, 4 Svin og 2 Heste m. m. Han skulde yde Arbejde paa Bremerholm og bruge danske Møntere.¹⁾ Hans Mynter fik 1577 Bevilling paa en Isensnider²⁾, der skulde have 300 *M* »udi den Mynt som myntes her udi Riget«, en Hofklædning, Hus og Vaaning samt Frihed for kgl. og Byes Tynge.

Naar der hverken var Mønt, Klæde eller Fetalje i Kassen, affandt man sig paa anden Maade.

En anden Hans Møntmester fik 3. Aug. 1532 som en Slags Pension »pro servicio facto«, som han nu udi denne Bestilling hos Hr. Mogens Gyldenstjerne paa Aggershus Kg. Majt. og Riget hidtil gjort og bevist haver og derefter tillige og samtidig ogsaa for den Skåde, som han i samme Bestilling lidt haver, Brev paa Kronens Kloster, Glemsø-closter at have, nyde og beholde, dog at han skal holde de Systre og Brødre derinde med en erlig Underholdning til Klæde og Føde samt holde tvende Orlogsskibe.³⁾ Klostret, som han fik til Pension, var det berømte Nonnekloster paa Øen syd for Skien, hvorom vi skal høre nærmere ved Udredningen af Christian III.s Mønthistorie. Det brændte 1546.

Dr. Hans Holst har ganske rigtigt gjort opmærksom paa, hvad der kan udlæses af Fundene med Hensyn til Omsætningen paa Øst- og Vestlandet. 96 af de ca. 143 Guldmønter stammer fra Bergen, 11 fra Oslo, 11 fra Tønsberg. Den aldeles overvældende Mængde hidrører fra Vestlandets store Handelscentrum og Hansevældets By i Middelalderen Bergen og bestaar af tyske Gylden med 4 Undtagelser. Paa Østlandet er det de 2 Havnestæder Oslo og Tønsberg, som dominerer. Af de paa Østlandet fundne Mønter stammer 16 fra England, 2 fra Frankrig og 3 fra Portugal. De sidste er ikke almindelige i Danmark og som det vil ses af Oversigten fra et noget senere Tidspunkt end det her særligt omhandlede.

1) RA. Tyske Kancellis Registr. p. 4, No. 12.

2) RA. Rentemesterregnskab 1577, f. 263.

3) RA. Danske Kancellis Arkivregistr., p. 18, No. 13. Beskr. over Bratsberg Amt, II, Xania, 1900, p. 74.

Sølske fra 1578.
Universitetets oldsamling.

Til Omsætningsmassen maa som nævnt ogsaa henregnes *Sølskeer!* Naar Christian III. besluttede at mønte Dalere og Marker i Norge, skyldtes det bl. a., at Almuen foretrak Betaling i Sølskeer for Kongens Mønt. Skulde flere betales og Deling af Skeerne eller Skaalene var vanskelig, spillede man om dem.¹⁾ Disse Skeer holdt kun 8 Lod i *M* mod Kongens Mønt.²⁾

I *Sverige* er ifølge det svenske Møntkabinetets Fundprotokoller ligeledes gjort en Del Fund af Gylden blandt anden Mønt fra denne Tid:

1. Lindhoff, Lindbergs Sogn. Ha. Edvard III. 1327—77. Rosenobel.
2. Varberg. 143 Stkr. norsk og dansk Mønt.
3. Vestbergs By, Offerdals Sogn. 194 Ørtuger fra Erik af Pommern, 2 Stkr. fra Hans.
4. Bunkeflo (13062). 104 Stkr. Sterlinge, Sechslinge og Hvid fra England og Tyskland samt 2 Stkr. Bracteater fra Christian III.
5. Malmø 1911. En Del Hvid fra Christian I.
6. Mossåkra, Rumskulla Sogn 1827 (No. 487). Ca. 2750 Stkr. svensk og dansk Mønt fra Albrecht, Christian I., 2300 Stkr. Visbymønt,

¹⁾ Beskrivelse over Bratsberg Amt, I, Christiania 1900, p. 314.

²⁾ Brünnich: Norges Bergværker 1516—23. Kbhvn. 1819, p. 162.

- 22 Bracteater fra Mecklenburg, nedlagt 1464, jfr. Hauberg Gul-lands Myntvæsen Fund XL.
7. Wäksjö 1912. Erik af Pommern. 4 Penninge, 587 Stkr. Sterlinge, 91 Stkr. Wisbymønt, 16 Stkr. Wittenpfennige fra Mecklenburg.
  8. Roslagstull, Kråkvikan 1692. 4000 Stkr. Sten Sture d. ä. Ørtuger fra Wästerås og en Del Smaamønt fra Erik af Pommern og Christian II.
  9. Södermalm. 1680. Flere Tusind Sølvmonter fra Erik af Pommern.
  10. Mörtbol, Bjørviks Sogn. 1879. 187 Stkr. Smaamønt, Ørtuger og Bracteater fra Erik af Pommern, Kristoffer af Bajern, Karl Knuts-son, Mecklenburg.
  11. Torshälle 1837. 59 Stkr. fra Albrecht og Erik af Pommern.
  12. Namre, Arboga Sogn. 1838. 730 Stkr. Ørtuger fra Albrecht og Christian I.
  13. Sörbäck. Norbergs Sogn. 1723. 245 Stkr. Ørtuger og $\frac{1}{2}$ Ørtuger fra Sten Sture d. ä., Hans, Sten Sture d. y.
  14. Borgholm. 1838. 178 Stkr. fra Kong Hans og Nordtyskland.
  15. Alvastra. 1932. 8 Stkr. Smaamønt, bl. a. 2 Hvid fra Christian I. og 1 Hvid fra Hans.
  16. Lövvik. Gryt Sogn. 1849. 124 Stkr. Ørtuger og Bracteater fra Albrecht og Nordtyskland.
  17. Eneby. Nässja Sogn. 171 Stkr. Sølvmonter fra Albrecht.
  18. Vammarsmäla. Ringaremo Sogn. 1829. 425 Stkr. Ørtuger og Wittenpfennige fra bl. a. Albrecht, Visby og Nordtyskland. Hbg. XXV.
  19. Petersborg, Skänninge. Over 4000 Stkr. Ørtuger, Bracteater m. v. fra Albrecht, Wisby og Udlandet.
  20. Hammerby. Jämjö Sogn. 1868. 162 Stkr., bl. a. 80 Hvide fra Christoffer—Chrisian II.
  21. Attanäs, Torhamn Sogn. (1326 Bl.). Ca. 320 Stkr. Hansemønt, jfr. Hauberg l. c. Fund XXI.
  22. Ljungskär. Klövedals Sogn. 1931. 214 Stkr. tysk Mønt fra 1500-Tallet.
  23. Halln-te. Ardre Sogn (8202 Go.). 78 Stkr. Gotlandsk Mønt.
  24. Björke Sogn. Kirken. Ca. 100 Stkr. Wisbymønt m. v.
  25. Sigdes. Burs Sogn. 1571 Stkr. 6 og 3 Pfennige ca. 1340—1440. 2 Stkr. fra Erik af Pommern, 3 fra Reval, 4 fra Dorpat.

26. Præstegaarden i Endre Sogn. Go. Ca. 1855. Cølnsk Guldgylden fra Ærkebisp Ruprecht af Pfalz 1463—80.
27. Sudergårda. Fårö Sogn. 2094 Wittenpfennige fra 1400-Tallet. Hovedmassen Hvid fra Christian I. og 11 Stkr. fra Hans.
28. Koparve. Grötlingbo Sogn. 1865. (3431 Go.). Guldgylden fra Koblenz. Ærkebisp af Trier Johan II. 1456-1503 (Markgreve af Baden).
29. Sindarve. Hamra Sogn. 1868. (3872 Go.). Guldgylden fra Ærkebisp af Cöln Teodorik II. Greve af Moers 1414—63.
30. Kyrkeby. Hangvar Sogn. 1879. (6461 Go.). Hollandsk Florin. Vilhelm V. af Bajern Greve af Holland 1346—89 samt ca. 53 Stkr. tysk Sølv mønt og ca. 400 gottlandske Sølv mønter, jfr. Fund XXII. P. Hauberg: Gullands Myntvæsen, 1891, p. 31.
31. Lummelunda Sogn. 1852. (No. 1849 Go.). Cølnsk Guldgylden. Theodorik (Therry, Dietrich) af Möers 1414—63.
32. Källstäde. Lärbro Sogn. 1905. (12498 Go.). Cølnsk Rhingylden fra Deutz. Ærkebisp Dietrich II. 1414—63.
33. Slitehamn. 1933. (20309 Go.). 13 Stkr. Guldgylden:
Basel. Sigismund. 1410—37.....	2 Stkr.
Frankfurt.....	2 —
Frankfurt og Nordlingen. Frederik III. 1439 (40)—93	2 —
Cöln. Dietrich af Mørs. 1414—63	3 —
Mainz. Konrad III. 1419—34.....	1 Stk.
Pfalz. Ludvig III. 1410—36.....	1 —
Utrecht. Rudolf af Diepholtz. 1433—55.....	1 —
— David af Burgund. 1455—96.....	1 —
34. Rone Sogn. 1906. (12855 Go.). Utrecht Gylden. Rudolf Greve af Diepholtz, Biskop. 1433—55.
35. Skolgården. Sproge Sogn. Søren Norby. Hvid u. A.
36. Ansarve. Stenkunda Sogn. 1861. (2910 Go.). 356 diverse Mønter, bl. a. en Mængde Bracteater med W, jfr. Hauberg l. c. Fund XXXIV.
37. Snäckarve Sogn. 1912. (14780 Go.). 1811 Stkr. Wisby og Lifland Mønt m. m.
38. Lilla Bjers. Stenkyrka Sogn. 1847. (1336 Go.). 7410 Stkr. Mønt med Lam og Lilje, jfr. Hauberg l. c. Fund XLIV.
39. Visby. 1859. (2618 Go.). Guldgylden fra Grev Ludvig af Flandern 1346—84.

40. Visby. Antwerpen, Philipsgylden Ærkehertug Philip 1494—1506.
40. Visby. 1904 og 1911. (12348, 14474 Go.). Ungarn. 2 Stkr. Gylden Mathias I. 1458—90.
41. Botarve. Öja Sogn. 1924. (17616 Go.). Cøln. Dukat Theodor II. 1414—63. Utrecht. Dukat. Rudolf af Diepholtz 1433—55, og 1 Stk. 3 Pfennig fra Wisby.
42. Østergarns Sogn. 3 Guldmønter fra Utrecht og 370 Stkr. Sølv-mønt fra Danmark og Gotland.
43. Smstds. 1871. (4594 Go.). Guldgylden fra Rudolf. 1433—55. Bisp af Utrecht.
44. Falkenberg. 1870. (4297 Go.). Rosenobel fra Henrik V. 1413—22.
45. Hanhals. 1865. (3441 Go.). Ca. 23 Sølv-mønter, bl. a. 2 Hvide fra Hans Bergen, jfr. Hauberg Fund XLVI.
45. Trønninge. Gøngegaarden Lindbergs Sogn. 1932. (20057 Ha.). 143 Stkr. dansk og norsk Mønt, bl. a. 3 Hvid fra Christoffer, 11 Interregnum, 47 Christian I., 59 Malmøhvid fra Hans og 13 fra andre Møntsteder: Bergen, Oslo, Aalborg, Trondhjem.
46. Norup. 1851. (1666 Ha.). Rosenobel fra Edvard IV. 1461—83.
47. Träslövs Sogn. 1880. (6569 Ha.). 40 Stkr. Mønt fra Christian I., II. og III. og Frederik I.
48. Nasta. Ånsta Sogn. 1847. (1339). 2 Nobler fra Edvard IV. 1461—83.
49. Bösarp. 1863. (3078 Sk.). Rosenobel fra Edvard III. 1326(7)—77.
50. Smstds. 1896. (10252 Sk.). 1244 Stkr. hvoraf 697 fra Tyskland, og danske 545 fra 1377—1481.
51. Falsterbo. 337 Stkr. Sølv-mønt, hovedsagelig fra Tyskland.
52. Kärnan. Helsingborg. 1855. (7620 Sk.). Philip VI. af Frankrig. 1328—50. Guldmønt.
53. Källna Sogn. 1847. (1332 Sk.). 2 Guldgylden fra Arnold af Geldern. 1423—73.
54. Landskrona. 1883. (7178 Sk.). 4 Guldgylden fra Dietrich af Cøln, Johan II. af Mainz, Sigismund og Friedrich III.
55. Lund. 1894. (9758 Sk.). 6 Rosenobler fra Edvard III. 1326—77, 2 Gylden fra Ludvig af Flandern 1346—84, 2 Gylden fra Philip af Flandern 1384—1404 og 2 Gylden fra Grev Wilhelm af Geldern 1372—93.

56. Skanør 1837. (759 Sk.). 1 Guldgylden fra Kurfyrst Frederik III. Cøln. 1370—1414.
57. Trelleborg. 1846. (1305 Sk.). Rhinsk Gylden fra Teodorik II. 1414—63.
58. Smstds. 1864. (3284 Sk.). Guldgylden fra Geldern. Arnold. 1423—73(71).
59. Ystad. 1852. (1881 Sk.). 872 Stkr. Sølv mønt, hovedsagelig Hvide og Skillinger fra Christoffer af Bajern til Frederik I.
60. Smstds. 1894. (9759 Sk.). 294 Stkr. Sølv mønt, hovedsagelig danske 1440—1513.
61. Bolmsö Sogn. Små. Guldgylden fra Geldern Wilh. I. 1372—93.
62. Hossmo Sogn. 1859. (2675 Små). Guldgylden fra Theoderik II. af Cøln 1414—63.
63. Hultsjö Sogn. 1908. (13454 Små). Lübeck. Guldgylden ca. 1340.
64. Kalmar. 1868. (3989 Små). Guldflorin. Guido VIII. Vienna. Ca. 1300.
65. Växjö. Små. Lübeck Gylden. Ca. 1400.
66. Stockholm. Lübske Floriner(?).
67. Stockholm. 1854. (2067 St.) Lübske Guldgylden. 1400-Tallet.
68. Uppland. 1881. (6909 Up.). Guldflorin fra Ludvig af Anjou. Ungarn.
69. Gulborg. Rackeby Sogn. 1848. (1510 Vg.). 12 Stkr. Hvide fra Christian I. og Hans.
70. Grislehamn. Vaddö Sogn. 1866. (3499 Up.). Lübeck. Dukat.
71. Skara. 1844. (1119 Vg.). Mindre Guldmønt fra Edvard III.
72. Smstds. 1850. (1599 Vg.). Rosenobel fra Edvard IV. 1461—83.
73. Sättila Sogn. 1906. (12737 Vg.). 33 Stkr. Sølv mønt, væsentlig fra Sten Sture d. ä., Hans, Christian I. og II.
74. Ullened Sogn. 1857. (2331 Vg.). 527 Stkr., heraf 518 fra Christoffer til Frederik II.
75. Borgholm. 1872. (4700 Øl.). Guldgylden fra Bremen. Ærkebisp Henrik 1463—96.
76. Smstds. 1901. (11436 Øl.). Lüneburg Guldgylden. Sigismund 1410—37.
77. Bøde Sogn. 1854. (2104 Øl.). Guldgylden fra Basel. Frederik III. 1439—93.

78. Glomminge Sogn. 1898. (10644 Øl.). Ungersk Dukat Mathias Corvinus 1458—90.
79. Lindby Gärdslösa Sogn. 1878. (6156 Øl.). Utrecht. Guldgylden.
80. Köpingen. Nørbylänga Sogn. 1857. (2354 Øl.). Rhinsk Gylden fra Wilhelm IV af Jülich og Berg 1475—1511.
81. N. Möckleby. 1792. (374 Øl.). En stor Mængde Guldgylden (1365—1450) funden i en Grav paa Kirkegaarden, heraf 29 sendt til Stockholm.¹⁾
82. S. Kvinnoby. Stenåse Sogn. 1865. (3375 Øl.). Rhinsk Gylden fra Bonn. Theodorik II. Greve af Moers 1414—63. Ærkebisp af Cöln.
83. Gummetorp Jonsberges Sogn. 1833. (629 Øg.). 53 Stkr. svensk og dansk Mønt. Erik af Pommern—Christian I., jfr. Hauberg Fund XLI.
84. Rappestad Sogn. 1842. (1003 Øg.). Guld mønt fra Edvard IV. 1461—83.
85. Skørtinge. Skärkinde Sogn. 1841. (970 Øg.). Lybsk Guldgylden 15. Aarh.
86. Söderköping. 1865. (3371 Øg.). Schwabach. Guldgylden fra Fr. af Anspach og Sigismund til Bayreuth, Borggrever af Nürnberg. 1486—95.
87. Ducker Bunge Sogn. 1879. (6347 Go.). Over 800 Stkr. Sølv mønt fra Visby, Unionskongerne, Tyskland, Sten Sture d. ä. m. v. samt 8 tyske og flanderske Gylden, jfr. Hauberg l. c. Fund LIII, p. 52.
88. Burs Sogn. (13726 Go.). 1605 Stkr. Sølv mønt, heraf 1596 fra Gotland.
89. Vafle. Eksta Sogn. 1900. (11198 Go.). 308 Stkr. Severin Norby Skillinger 1524—25, en Del fra Landskrona.
90. Maltorp. Norra Möre. Kalmar Len. 1873. (No. 5090 og 5108). Ca. 1700 visbyske, danske, svenske og norske Sølv mønter, jfr. Hauberg l. c., p. 33, Fund XLII.

Saavidt det er muligt paa Grundlag af de — særlig i ældre Tid — ikke altid helt fyldestgørende Fundoptegnelser og Oplysninger og idet

¹⁾ Vitterhets-, historie- och antiquitetsakademiens handlingar; Engström Öland, 1903, p. 189.

man bortset fra nogle mindre betydelige Smaaafund, kan der opstilles nedenstaaende Tavle. Om det er Strøfund, Skatfund eller Offerfund kan for disse Oversigtens Vedkommende formentlig være uden Betydning.

Landskaber	Guldmønt						Ialt
	Ungarsk	Tysk	Engelsk	Fransk	Nederlandsk	Italiensk	
Det oprindelige Sverige	1	8 + »flere«	3			1	13 + »flere«
Gl.danske Landskaber, Skaane, Halland og Blekinge		6	11	1	9		27
Gotland	2	23	1		13		39
Øland	1	34 + »mange«			1		36 + »mange«
Ialt . . .	4	71 + »flere« + »mange«	15	1	23	1	115 + »flere« + »mange«

Sølvmønt				
Hvid, Penninge Norske og danske	Ørtuger m. m. Svenske	Sterlinge Engelske	Witten Tyske	Ialt
c. 6 700 Stkr.	c. 30 900 Stkr.	c. 640 Stkr.	c. 3000 Stkr.	c. 41 000 Stkr.

Af de svensk-danske Sølvmønter er mindst ca. 14 000 Stkr. »Goter«, c: Wisbymønt med Lam og Lilie. Ganske faa Skilling findes blandt de danske og norske Mønter. Tør man nu drage Slutninger af disse Tal? Eet kan i hvert Fald hævdes, nemlig Gotland og Visbys overvældende Handels- og Pengemagt, men det vidste man jo i Forvejen.¹⁾ Medtages Øland, viser det sig, at disse Øers Guld- og Sølvmønt indtager en meget betydelig Del af Omsætningsmassen. Henregner man

¹⁾ Hans Hildebrand: Medeltiden, Stockholm 1905, p. 257—58.

disse Øer i dette Tidsrum til de danske Landskaber, synes det tydeligt, at disse i Overensstemmelse med det øvrige Danmark i betydelig Grad har gjort Anvendelse af Guldmønt, medens det oprindelige Sverige har savnet disse fremmede Handelsmønter og benyttet sine egne Sølvmønter i stort Omfang. Som naturligt er, fremgaar det af Oversigten, at Rigerne, herunder Gotland og Øland, i dette Tidsrum hovedsagelig har staaet i Pengeforbindelse sydpaa.

Hvis man skal drage Slutninger af Fundene, maa det formentlig nærmest stille sig saaledes, at det oprindelige Sverige holdt sig til *Sølv møntfod*, medens de gamle danske Landskaber sammen med det nuværende Danmark i nogen Maade regnede med Guldmønt. Dette synes dog efter Sølv møntens Talrighed at dømme ikke at betyde, at det oprindelige Sveriges Handel og Omsætning var mindre eller ringere end de øvrige Landsdele.

Dette stemmer ganske vel med Ordene i Kong Hans' nedenfor citerede Haandfæstning om *Sølv taldens* Anvendelse til Sølv møntens Opretholdelse.

Der synes derfor heller ikke at have været Tale om Gyldenregnings Indtrængen i Sverige. Da der 17. August 1509 sluttedes et foreløbig Fredsforlig mellem Kong Hans og Sveriges Rigsraad, fik Kong Hans saa længe han ikke havde tiltraadt Regeringen i Sverige 12 000 *Stockholm marc* udi Kober, Jern, Sølv og Penninge saadan Mønt som i Sverige genge og gefui ere regnendis hver . . . løde *M* Sølv for 12¹/₂ marc ørtug og Fru Christine 1000 Stockholms *M* aarlig.¹⁾ Den 21. Juni 1495 havde Frederik og Hans som tidligere nævnt delt deres hos deres Moder Dronning Dorothea beroende Arv, 57 940 rhinske *Gylden*, saaledes at Hans skulde betale sin Broder 28 970 rhinske *Gylden* med Halvdelen i rhinsk Guld og den anden Halvdel i danske Penge som i Danmark gængs er.²⁾ Medens der i Danmark saaledes hyppigt regnedes i *Gylden*, var Regningsenheden i Sverige bestandig *M* Stockholms. I Møntordningen 1449 tales om 1 *M* Ørtug = ¹/₈ *M* Sølv, altsaa omtrent = en senere Daler. Efterhaanden sænkedes Ørtugen til 1 *M* = 8¹/₂, 9 og 11¹/₂ samt 12, idet den 1478 den 4. Juli af Sveriges

1) Rydberg: Sveriges Traktater, II, p. 548—49. K. A. Wallroth: Kungl. Mynt- och justeringsverket, 1916, St. 1917, p. 84—87. Huitfeldt, Kong Hansis Krønike 1599. p. 258. Regesta diplomatice, I, p. 605, No. 5426.

2) Danmarks Breve i Middelalderen, II. R., N. p. 563.

Rigsraad og Rigsforstander nedsattes fra 10 til 8 lødige for at hindre, at den ringere danske Mønt oversvømmede Rigets søndre Provinser. 1509 var 13 *M* Örtug og 15 *M* Penning = 1 *M* Sølv. Fra 1510 udnyttedes Sala Sølvværk og der prægedes Penning Mønt til 16 *M* paa 1 *M* Sølv, hvorved Beregningen forenkledes i Forhold til den danske Mønt, »som var meget gængs i Sydsverige«. Den var vanligt daarligere, men endnu mere den i Visby prægede »gutiske« Mønt, som var gangbar i Østergötland og en Del af Smaaland, hvor saadan Mønt toges til 3 *M* paa 1 svensk. Disse Styffes Ord stemmer ikke ilde med den i Oversigten givne Opregning af den i de forskellige Dele af Sverige kursierende Omsætningsmasse.¹⁾

Man har som tidligere berørt ment, at Kong Hans var en Reformator paa Møntvæsenets Omraade. For i nogen Maade at komme til Klarhed herover vil man næppe kunne undgaa at begynde med foreliggende *skriftlige* Kilder til Oplysning om hans Forhold til *Møntvæsenet i Sverige*, der blev ordnet den 4. December 1497 saaledes:

»Wij Hans medh Guds nade etc. gorom allom witterliget, at wi hafua nu tiltrott oc befalet oc medh thette wort opne breff tilbetro oc befalla thenna breffuisare *Michel Johansen* wort mynt i stocholm uti wort rike Sverige oc skall han mynte guld oc sølff mynt, Guld mynth pa Rinske Gylden slagh oc skall huert gylden gielde halffænnan (halvffemte!) mark Stokholms sa at wegen Kølnisk mark thereaff skall holla atten gradh oc en gren (pajet) fint nobel Guld tre grenæ mindre eller mer oc skall then skråden af fornewnte wägen kølniske mark guld holla halffierdesindstiugu oc två gylden en orth mindre eller mere. Item sølffmynt skal han sla helæ örtuger, halfwa örtuger oc sma holæ peningæ. Hwar hel örtug skall gælde (holla) ottæ peningæ, hwar halff örtug fyra peningæ, och skall wägen mark aff hela örtuger holla åttæ lod sølffuer et halfft quintin offuen eller nedan utan fara, oc skall skråden aff fornewnth wägen mark holla fyra oc trediwæ Kast, en pening mindre, twa peninga ofuan eller nedan utan fara. Item wägen mark af halffua örtuger skall holla sex lod sølffuer et halfft quintin ofuan eller nedan utan fara, oc skall skråden theraf holla halfftridiesinstiugu oc træ kast en øre ofuan eller

¹⁾ Styffe, C. G.: Bidrag til Skand. Historia, IV, p. cxxxvii, ccxxxvi; V, xxxvi ff. K. A. Wallroth: Kungl. Mynt- och Justeringsverket, 1916, St. 1917, p. 84—87.

nedan utan fara. Item skall en wägen mark af fornævnte smaa holæ penninga holla fem (fyra) lod sølffuer ett halft quintin ofuan eller nedan utan fara. Item skall han göra tve dehlen hela ørtuga om åtta penninga og thridiæ dehlen af halffua ørtuga om fyra penninga om aaret (och skal af de hola penninga um aaret ey mere slås än et hundra mark wägna) och ey mere slaa af the holæ penningæ om aaret en hundradhe mark wägna. Item skal han ingen annorstäds thet guld och penninga, som han slar øfwerantwarda oc försvara än på then stock (stad) som han them skrodar oc myntar. Item thet Gud forbiude, at herpå skedde nogon brist på hans wegne, ta wille wi sielffue therut öffner rette efter vor Naade. Item skole oc alle kiøbmend som til förnewnde wort mynt wele följe med guld och sølff oc dessligest, alle myntmestere Swenne, som ther komme oc tiene wille ther på myntet, wara leydoghæ og felighæ her uti wort Rige, undentagne wore Fiender (egne Swenne), oc skall förnävnte Michel Johanssen för ingen til rette stå utan för oss sielfur eller den wor Embetzmand, som wi det befalt hafue i wor franwerelse. Och the, honom tiene på myntet oc hans brödelige svenne, skole honom rätta stånda oc ingen annan, oc skall fornævnde Michel Johansen ware fri for all tull, skat och all annan wår byes ålager uti fornævnde Stokholm, oc skall fornævnde mynt i alle måtto standende blifua, sasom føreskrifuit star, och skall han gifua oss aarlig utaf fornævnde mynt utaf hwar wegen Cølnisk mark guld en halff gylden oc af hwer wegen mark sølff som myntet warder paa fornævnde (wort) mynt en halff Stochollms mark, och twa resor om aret skall han gøre oss rede og Rekenskap for fornævnde mynt. Item skall fornævnde Michel Johansen mynte oss hvert ar, nar vi them begäre tiugu mark guld og tiugu mark sølff fra hans egen kost oc taring oc wi sielffue skulle faa hanem guld, sølffuer oc kopper, och sielffue stande skaden for thet som ther affbrænder i ilden, forbiudendes alle wore Fogeder och Embitzmend oc alle andre ehwar the hälst äre eller ware kunne, fornævnde Michel Johanssen heremot att hindre, hindre late, mødhæ, quelje eller uti nogen matto at uförrätte under wor hyllest oc nade. Scriffuit på wort slott Stokholm sancte Barbare dag 1497 under wort secret.«

Til Bedømmelse af denne Kong Hans Møntordning og til Sammenligning med hans Forgængers Forordninger og Sveriges tidligere

Mønttilstand vil det være fornødent at medtage Sten Stures og det svenske Rigens Raads Møntordning af 1480:

»Wii Jacob med Guds nåde Erkebiskop i Upsala, Hemming i Linkjøping, Brynolff i Skara, Cort i Strengnäs och Lydika i Westerårs med sama nåd Biskopa, Sten Sture Sweriges rikets förstandare, Nils Sture, Gustaf Karlsson, Eskil Jsaacson, Thure Jensson, Greger Matson, Åke Jensson, Karl Knutson, Ivar Gren Riddare, Arfuid Trolle, Magnus Karlson, Jøran Åkesson, Erik Gustafson och Jöns Knutson wäpnare Sweriges Råd nu församlade i Arboga, gøre witterligit med thetta wort øpne breff, at wi äre så øfuerens wordne med thenna breffuisere *Cornelius Jacobson* wor oc Riksens myntmästare i westerårs och hafue unt oc befalt wort mynt i saadana motto, som her efter skreffuit står.

I thet første skall han gøre et mynt, som kallas örtug om otta peninga så gott att en mark wägen skall holla åtta lod sølf, et halfft quintin ofuan eller nedan utan fara, oc utaf desse forenämpda mark wägna skall han skreda trettiofyra kast en pening mindre, två peningar ofuan eller nedan utan fara.

Item skall han göra et mynt som kallas en halff örtug om fyra penniga, så gott att en wägen mark skall holla sex lod sølf, ett (halfft) helt¹⁾ quintin nedan eller ofuan utan fara, oc uppa then wägna mark skall han skreda femtio try kast, en öre (penning) ofuan eller nedan utan fara. Item skall han (göra) sma hola peninga, marken wägen skall holla fem lod sølff et helt quintin ofuan eller nedan utan fara och uppa thenna sama mark wägna skall han skreda halff fierde mark tw öre utan fara.

Item skall han two dehlana mynta aff örtugha om otta peninga oc thridie dehlen aff halffua örtugha om fyra peninga. Item af thenna förenämpda sma peninga skall han ej mer sla um aret än hundrade mark wägna och intet mera.

Item skall han ej längre forsware the peninga än uppå Stokken ther han skredar och mynter.

Item skall han wara quitt och fri for allan tull, skat oc olaga i hwar oc eno stadher Westerås oc stokholm.

¹⁾ Tvivlsomt efter Originalkopien i Sv. RA. om her ikke skal staa »halfft«. »Handlinger« læser: heltt.

Item skall han ingen sta til rätta utan for wor Høfwitzman oc Rikesens Rådhi i Swerige oc hans tienare for ingen utan for honum.

Item gør oc nogon awerkan eller offuerwald pa honom eller hans tienare han skall hafua forbrudet lif oc gots.

Item skall han oc intet Sölff smälta til peningha utan the äro när som wi ther til settom.

Thesze fornewnde styckon wilje wi stadught oc fast holla, sa lenge wi kunna profua at thet osz oc wort rike nyttogt är.

Datum Arboge Anno Domini MCDLXXX ferea quinta natiuitatis Marie sub sigillo Regni quo omnes utimur pro presenti.¹⁾

Denne sidste Møntordning af 12. Sept. 1480 var i Overensstemmelse med den af Sten Sture tidligere den 4. Juli 1478 udstedte Ordning og et den 10. Marts 1479 udfærdiget Brev eller Bestalling for Møntmester Hans Grefve i Stockholm.²⁾ I disse Bestemmelser har man altsaa en fuldgyldig Fremstilling af det indenlandske Møntvæsen i Sverige i den sidste Snes Aar forinden Kong Hans 1497 overtog Sveriges Krone og samtidig udstedte den fornævnte Møntordning af 4. December 1497.

At Kong Hans havde den største Opfordring til strax at ordne Møntvæsenet i Sverige i Overensstemmelse med sine Forgængere og uden Forringelse af Mønten, fremgaar af hans Haandfæstning eller Calmar Reces, der 1483 oprettedes i Halmstad og Kalmar som en første Forløber for hans Antagelse til Konge af Sverige. I denne udtales nemlig:³⁾

Item skal al Told i Sverige lægges udi Sølvtdold og lægges til at holde Mønten oppe med som den tilforn været haver. Og ingen Fogeder eller Embedsmænd skal have Magt at tage for Told Klæde, Salt eller Humle eller nogen anden Vare eller Løsen uden Sølv saa

1) Sven Bring: Handlingar och Påminnelser, III, Lund 1758, p. 264—72. Nya handlingar rörande Skandinaviens historia, 19. Delen, Stockholm 1834, p. 11 ff og 13 ff. Sv. R. A. Svante Nilssons brefbok, No. 4 i 4. Y 9 i Kopieböcker från medeltiden.

2) Kungl. Mynt och Justeringsverket. Berättelse for 1916, Stockholm 1917, p. 86. Sveriges Historia, II, 1905, p. 548, 560. B. Thordeman: Mønt, p. 43 ff.

3) Sveriges Historia, ibd., p. 533, 543 m. fl. Norske Magasin, III, 1836, p. 354. Arild Huitfeldt: Kong Hansis Krønike, Kbhvn. 1599, p. 19, 29—30, 39.

til Møntens Behov. Og skulle vi ej have Magt det at formindske eller forvandle uden med menige Rigens Raads Raad i det Rige.

Fire svenske Raader havde derhos i København et personligt Møde med Kongen, hvor de bl. a. overgav følgende Artikel til Kongen:

Item skulle vi ey forløffue at mynte flere smaa Pendinge end som Myntemesterens Breff holder.

Det maatte derfor ogsaa forbavse noget at erfare¹⁾, at »halten for penningen nedsattes til 0,250 vid bibehållen bruttovikt; finvikten blev sålunda 0,678 gr. Denna såsom vi ovan funnit fullt berättigade korrigering medförde alltså i penningen ett silverunderskott av 19,6 % i förhållande til örtugen«.

Denne Forklaring er urigtig. Man har forladt sig paa Myntdirektør K. A. Wallroth, der i Myntdirektørens Berättelse för år 1916 p. 86 opgiver penningens finhalt til 250 0: firehaltig. Wallroth og Thorde-mann har kunnet henvise til Sven Bring, som i sine »Handlinger och påminnelser« gengiver Kong Hans Møntordning fejlagtig paa dette Punkt, idet han anfører at »fornævnte hela (skal være hola) penninga holla fyra lod sølffuer.« Men Bring er som bekendt ikke til at lide paa. Der er ovenfor i (—) angivet nogle af hans Fejltagelser:

F. Ex. staar der hos Bring hele Peninge for hule, gran for gradh (Karat) og et uforståeligt Ord som pajet samt den værste af alle Fejl: 1 r. G. = halffemte *℔* Stockholms i Stedet for haffännan *℔*. Det er rigtigt, naar Hans Forssel kalder Brings Aftryk »ytterst dåliga«. ²⁾ Foruden disse grove Fejl viser det sig, at der i Svante Nilssons brefbok i Sveriges Riksarkiv tydelig staar, at disse Hulpenge skal holde fem Lod. Paa denne Maade gengives Kong Hans' Møntordning ogsaa i Nya handlingar rörande Skandinaviens historia, 19. Del. Det vilde i sig selv være ret utroligt, om Kong Hans faa Aar efter Løftet i Halmstad og Kalmar samt Kravet i København skulde have gjort Forandring i Mønten i det Land, han lige havde vundet tilbage, og navnlig at han skulde have forringet den i Stedet fot at »holde Mønten oppe som den tilforn været haver«. C. G. Styffe har derfor fuldstændig Ret, naar han udtaler, at Møntordningen af 4. December 1497 »endast skiljer sig fra de foreg., at den åsigtet myntning af Guld, hvilket ej gik i verkställighet.« ³⁾

1) Sveriges Medeltidsmynt. Mønt, p. 45.

2) H. Forssell: Sveriges inre historia, II, Stockholm 1875, p. 19—21.

3) VXXXVI ff., jfr. CXXXVII, CCXXXVI i Bidrag til Skand. historia.

Hvis man kan tillægge Kong Hans nogen Reformtanke med sin Møntordning, kan det mulig være netop Indførelsen af en Guldgylden, idet han og hans Raadgivere kan have indset, at et stort Land i Fremskridt og Fremdrift ikke kunde nøjes med Sølvskillemønt, eventuelt pakket i Tutter! Efter hvad man formentlig kan læse af Fundene, var det en større Handelsmønt, Landet trængte til. Man har villet tillægge den i Møntordningen af 1497 tilsigtede Guldgylden en Vægt af 3,38 gr. 72 Stkr. af en cølnsk Mark paa 233,855 gr., men det kan imidlertid kun give 3,248 gr., hvad ikke helt stemmer med den 1491 vedtagne rhinske Gylden¹⁾, hvoraf der kun skulde gaa $71\frac{1}{3}$ Stk. paa 1 *M* c. Naar denne Mønt ikke blev til Virkelighed, skyldes det foruden, hvad nedenfor anføres, efter al Sandsynlighed den Omstændighed, der som omtalt synes at fremgaa af Fundene, at det gamle Sverige ikke kendte til Gyldenregning, men kun Markregning efter Stockholm Møntmark. Skønt Kong Hans maaske kan formodes at ville have søgt gennemført denne Regning i Gylden, som fandtes i hans 2 andre Riger — eventuelt til egen Fordel, hvorom senere — og som vilde have kunnet bidrage til et vist Fællesskab mellem de 3 nordiske Riger samt ydet nogen Hjælp til et økonomisk Samarbejde, strandede det sikkert paa den indgroede Markregning og paa det korte Spand af Aar, der blev levnet Kong Hans til at paavirke det svenske Samfund. At tænke sig Muligheden af, at denne Mønt kun skulde være indført til Brug som Gaver eller som Luxusmønt, er ubegrundet, thi den rhinske Gylden var netop en overalt kendt Handels- og Omsætningsmønt af største Betydning for den internationale Handel og større Betalinger indenrigs. Naar der i Møntordningen henvises til fint nobel Guld, betyder det selvfølgelig ikke, at de 18 Karat 1 Gren, som den rhinske Gylden skulde holde, skal beregnes af de engelske Rosenobler 23 Karat $3\frac{1}{2}$ Gren ($23\frac{7}{8}$ Karat). Saa subtil var Kong Hans dog ikke! Meningen er kun det fineste Guld. I Rosenoblen mangler kun $\frac{1}{2}$ Gren i de 24 Karat.²⁾ Den nye rhinske Gylden skulde tjene 1 Gren mod den 1491 i Rhinlandene vedtagne Gylden paa $18\frac{1}{2}$ Karat, idet den kun skulde holde $18\frac{1}{4}$ Karat.

1) I »Daler, Mark og Kroner«, p. 52, er efter Schive p. 135 Finheden urigtigt angivet til $18\frac{1}{2}$ Karat.

2) A. Suhle: Handwörterbuch d. Münzkunde, 1930, p. 234. Indtil 16. Aarh. var Karaten delt i 4 Grän, N. Bauer, l. c., p. 460.

Den cølnske *M* regnes som foran hævdet til 233,855 gr., medens den svenske Møntmarkvægt sættes til 210,616 gr.¹⁾ Herudfra opstilles de nedenstaaende Beregninger. Vil man foretrække de faktiske Vægte, maa man kunne henvise paagældende til Opgivelserne i Værket »Mønt«, men det maa herved fremhæves, at Møntanordningerne selv henviser til, at Møntmesteren for at undgaa »Fare« fik en Margin, snart 3 Gren over eller under, snart 1 Orth mere eller mindre eller 1 Quintin eller 2 Penninge over eller under. Det vil altsaa sige, at i den mekaniske Udmøntning er der et vist Spillerum, hvad der iøvrigt ogsaa udelukker, at Nobelguld skulde betegne andet end fint Guld, 24 Karat. Naar nu Udmøntningen paa en Maade skete »al marco«, vil det sige, at Guldsmedene naar de indsmeltede Mønt selvfølgelig tog de bedste og vægtigste, medens de daarligste, letteste, mest slidte blev tilbage til Eftertiden. Ogsaa af denne Grund maa man tage de lovbestemte Vægte for at naa til et sandt Billede af, hvad en Møntanordning har tilsigtet som Led i Datidens Økonomi.

Kong Hans Stockholm Örtug

Halvörtug fra Stockholm

¹⁾ B. Thordemam: Sveriges medeltidsmynt, »Mønt«, p. 82. J. Wilcke: dansk Møntvæsen, Møntmark og Møntværdi 1588—1788. Numismatiska Meddelanden, XXVI, Stockholm 1932, p. 60.

Ørtug fra Vesteraas

Halvørtug fra Vesteraas¹⁾

Efter Walroths Vejninger synes, alt taget i Betragtning, de til Eftertiden overleverede Exemplarer ikke at have afveget væsentligt fra de lovbestemte Vægte. Thordeman har ogsaa prøvet Kong Hans' Mønter med følgende Resultat, som tilmed er Gennemsnit:

Mønt	Antal Exemplarer vejede	Middelvægt gr.	Finhed af 1 Exemplar	Finvægt gr.	Lovbestemt Finvægt gr.
1 Ørtug	5	1,38	568	0,783	0,7801
½ —	9	0,90	388	0,349	0,3762

Næst at bemærke, hvor lidet tilfældige Vejninger kan erstatte de lovbestemte Udregninger, kan det dog siges, at Dr. Thordemans Prøvninger har vist, hvad han ogsaa selv fremhæver, at Kong Hans' svenske Mønt ikke med Rette kunde gøres Anmærkning ved, men tværtimod var bedre end Sten Sture den ældres.²⁾

1501 klagede Stormændene imidlertid bl. a. over Kongens Mønt.³⁾

¹⁾ Hans Hildebrand: Medeltiden. Sveriges Historia, II, p. 561 — 62.

²⁾ Thordenan, l. c., p. 45 — 46.

³⁾ Hildebrand, l. c., p. 564, 582. Huitfeldt, l. c., p. 181.

De lovbestemte Udmøntningsforhold var herefter følgende: ²⁾

Mønt	Stkr. paa I $\mathcal{M}$ cølnsk brutto	Stkr. paa I $\mathcal{M}$ stockholmsk brutto	Finhed og Lødighed		Afvigelser over eller under ret Finhed	Laveste Finhed ved Udmøntning	Højeste Finhed ved Udmøntning
			Karat og Lod	$\frac{1}{1000}$			
Rhinsk Gylden . .	72		18 $\frac{1}{4}$ K.	760,42	3 gren		
Ørtug		135	8 L.	500	$\frac{1}{2}$ Quintin	492,19	507,81
$\frac{1}{2}$ Ørtug		212	6 L.	375	$\frac{1}{2}$ —	367,19	382,81
Hulpenning		672	5 L.	312,5	$\frac{1}{2}$ — (1 — ?)	304,69	320,31

»Item at hand vilde forbedre Mynten der i Landet huilket han loffuede oc icke er skeet«. Herved er at bemærke, at Klagen maaske ikke saa meget var rettet mod hans svenske som mod hans danske Mønt, idet Guldgylden — som vi senere skal se — var noget overvurderet i svensk Mønt.

Kort Tid efter forlod Kong Hans den 11. August Stockholm og Sverige. Men Svante Sture, der efter Sten Sture blev Rigsforstander 1504, gik ikke heller Ram forbi. I Aarene 1508—11 fremsatte en Række Bisper, Riddere og Væbnere med Ærkebisp Jacob af Upsala i Spidsen en Række Klagemaal mod Rigsforstanderen, bl. a. om slet Mønt, saaledes som det fremgaar af nedenstaaende:³⁾

»Wij Jacob med gudz nade Erkebiscop i upsale, Mathias i Strengnes och otte i vesterås met samme nade biscopæ, Knut Escilsen etc Riddare, bencht Arenson etc. vepnare Sweriges rigis radt och men giffwe ider kere her Swanthe kierlige tilkenna At tesse ære the sacher, før huelche wej samtickte at i opgiffue skulde høvitzmansdømet . . . . .

²⁾ Jfr. herved K. A. Wallroth: Kgl. Mynt- och Justeringsverkets Berättelse 1916, Stockholm 1917, p. 86.

³⁾ Hdigr. vedr. Skandinaviens Historia. 20, p. 257 ff. Her registreres Klagen til 1508, hos Hildebrand til 1511.

Bruttovægt gr.	Afvigelser under eller over ret Vægt. Stkr.	Højeste Vægt ved Ud- mønt- ning gr.	Laveste Vægt ved Ud- mønt- ning gr.	Finvægt ved ret Vægt og Finhed gr.	Anmær- ninger	Købe- kraftens For- holdstal	1875-Kroner	
							Metal- værdi	Købe- kraft
3,249	$\frac{1}{4}$			2,437	= $1\frac{1}{2}$ <i>M</i> Stockholms	$\frac{100}{123}$)	4,83	40,25
1,560 ¹⁾	2	1,5836	1,5373	0,7801	= 8 <i>ƒ</i>	—	0,12	1,00
0,9936 ²⁾	1 Øre = 6	1,0224	0,9661	0,3726	= 4 <i>ƒ</i>	—	ca. 0,06	0,50
0,3124	2 Øre = 48	0,3375	0,2925	0,0979	Højst 100 <i>M</i> = 67 200 Stk. maatte slaas aarlig	—	0,01 $\frac{1}{2}$	0,13

Item huru opthe wij haffue radt ider myntet skulde bliffue uid macht. Och tjer til skickat gode men som ther om skulde besørge thet doch ær om jnte bliffuet Och ther utoffuer oss oaatsport haffven i thet swaa nu fornedrat och forarget. At Cronene, kirkien och ridder- skapet borte ær hwar fempte peninge aff theres ærlige rente thet doch aldhre til förende noger konungh eller herre her eller i anner rike dirffdis göra uthen sin radz grundelige ransachningh ooch theris endrectelige samticke, Oc ther fore fordyres oss alle waror som wej haffwe skole aff stederne.

Item haffwe och alle myntemestare warit besworne och myntat efter rigisins radz breff. Teslikis actige gode men tilskickade aff Stocholms rad som toge probam aff hvarix göte och smeltningh huilchit nu icke sker vthen i lathe mynte ther emot paa slottet oss oaatsport mot alle gamble sidwenia, redelighet og ider edh.

Thetta giffwe wij ider tilkenna i en god acht ati sielffwe kwnna ransa- che med idert iget samveth om ej swa sket ær som forscriffuit star.«

¹⁾ Efter Wallroths Vejning af 53 Stkr. var Gennemsnitsvægten 1,47 gr.

²⁾ Efter Wallroths Vejning af 90 Stkr. var Gennemsnitsvægten 0,95 gr.

³⁾ Mulig er det svenske Forholdstal snarere $\frac{100}{11}$ eller $\frac{100}{10}$.

Heraf vil ses, at i hvert Fald Svante Nilsson Sture ikke formaaede at holde Møntvæsenet paa god Fod. Hertil var der dog mange Grunde, Oprør, Krig og anden Nødtilstand. Efter Thordeman skal Svante Stures Mønt ikke væsentlig have afveget fra Møntordningens Bestemmelser, men Rigsforstanderen lod *kun* slaa Halvørtuger i Strid med Møntordningen, hvorefter de kun maatte udgøre $\frac{1}{3}$ af Aarsproduktionen, en Bestemmelse, der talte til Fordel for Kong Hans' Styre.

Resultatet bliver da, at der ikke kan rejses skellig Kritik mod Kong Hans' svenske Møntvæsen. Han forringede ikke den mindste Mønt Penningens Lødighed, der blev staaende ved de 5 Lod.

Vel var det allerede Sten Sture den ældre, som i Møntordningen af 1480 paalagde Møntmester Cornelius Jacobsen kun at mønte aarlig 100 Løde *M* smaa penninge og $\frac{1}{3}$ Halvørtuger mod $\frac{2}{3}$ Ørtuger, men det tjener dog ikke Kong Hans til Forklejnelse, at han i Møntordningen af 1497 opretholdt disse Bestemmelser.

Vil man danne sig en Mening om, hvorledes Regningsmønten dengang stod i Sverige, kan man vistnok bortse fra *Daleren*, som ikke i større Omfang synes at have vundet Indpas. Det var Gustav Vasa forbeholdt af den fra Kirken efter Reformationen røvede Sølvskat paa Svartsjö Slot at udmønte Masser af 2 Lods Dalere. *Gylden* har vi set i hvert Fald ikke at have spillet nogen større Rolle i de oprinde-

Marken	Øre	Ørtuger	Finvægt gr.	Købe- krafts For- holds- tal	Metalværdi Købekraft 1875-Kroner
1 $\frac{1}{2}$ <i>M</i> Stockholms = 1 Guldgylden	12	36	28,0836 gr. S. = 2,4700 - G.	$\frac{100}{12}$ (?)	S. 4,44S. 37,00 G. 4,90G. 40,00
1 <i>M</i> Stockholms (Svealand)	8	24	18,7224 - S.	—	2,98 24,64
1 <i>M</i> dansk (Götaland)	16 β = 6	18	14,0418 - S.	—	2,22 18,50
1 <i>M</i> gutisk (Gotland)	8 gutar = 2	6	4,6806 - -	—	0,77 6,16

lige svenske Landskaber. Der har heller næppe været Guld til Raadighed til Udmøntning af denne Regnings-Enhed som Pengestykke. Tilbage bliver *Marken*, der danner Forudsætningen for Møntordningerne.

Af foranstaaende vil ses, at Guld ikke var helt billigt, naar 1 Guldgylden er regnet lig $1\frac{1}{2}$ *M* Stockholms, altsaa 1 : 11,37, men Guldgylden dækkedes dog ikke helt af den stockholmske $1\frac{1}{2}$ *M*. I Forhold til Nabolandene synes Forholdet mellem Sølv og Guld dog beregnet retsindigt i Kong Hans' Møntordning. I Spanien var omkring 1537 Forholdstallet 1 : ca. $10\frac{1}{2}$ og 1612 13,52; i Nederlandene dog 1489 1 : 10,5 og 1610 1 : 12,00, ja 12,54; i England og Frankrig i Middelalderen henholdsvis ca. 11 og 12.¹⁾ I 1488—97 var Tallet i Frankrig 11,83. Forsaavidt var Vurderingen i svensk Mønt i Orden. Alligevel er det slet ikke sikkert, at det har været Meningen at indføre en Reform ved Slagning af Guldgylden. Denne Mønt skulde kun staa paa Papiret i Møntordningen til saa højt et Værd i svensk Mønt som muligt som Legitimation for, at Kong Hans kunde faa saa meget for de Guldgylden, han lod slaa hjemme i Danmark til at lønne Krigsfolket med paa Toget til Sverige¹⁾, idet Landsknægtene, der medtog disse Guldstykker til Stockholm, da kunde vexle dem til $1\frac{1}{2}$ svensk *M* i Overensstemmelse med den samtidig udstedte svenske Møntordning. Man var heller ikke dengang helt ueffen i Valutaspekulationer.

Men denne Møntordning paa Papiret frister til en ny Sammenligning. Det vil ses, at der for den projekterede svenske Guldgylden var foreslaet en Faremargin paa 3 Grän over eller under. »Over« kan man vist bortse fra; men et Remedium paa 3 Grän under den lovmæssige Finhed maa forekomme for stort og ikke lidt mistænkeligt, saa meget mere, som Finheden efter Hans' Frdg. i Forvejen er $\frac{1}{4}$ Karat ringere end efter Vedtagelsen ved Rhinen 1491: $18\frac{1}{2}$ i Stedet for $18\frac{1}{4}$.

Med andre Ord: den svenske Gylden kunde godt gaa ned til en Finhed af $17\frac{1}{2}$ Karat. Men det er netop omkring den Finhed, man paa en Valvationsdag i Nürnberg ansatte Kong Hans' danske Gylden til.

¹⁾ Shaw: History of currency 1252—1894, London. Jfr. Wilcke: Daler Mark og Kroner, p. 9 ff.

¹⁾ J. Wilcke: Daler, Mark og Kroner, Kbhvn. 1931, p. 54.

Men ogsaa et Remedium af 1 Orts Gylden paa Vægten er heller ikke ringe, naar man betænker Værdien af 1 Gylden. Endelig skulde den svenske Gylden skrodes 72 Stkr. paa 1 *M* c., altsaa $\frac{2}{3}$ Stk. mere end efter Vedtagelsen 1491 ved Rhinen.

Dette overdrevne Remedium paa Vægt og Finhed — som i Forvejen ikke var for gode — i Forbindelse med Vurderingen i svensk Mønt maa nødvendigvis henlede Opmærksomheden og Mistanken paa de Guldgylden, Kongen havde lønnet sine Soldater med. Ganske vist er den svenske Møntordning nærmest en Ordre til den svenske Møntmester, men den er indført i Svante Nilssons brefbok, var altsaa kendt for det svenske Rigsraad og formodentlig af mange Embedsmænd og Købmænd i Stockholm, hvad dens Indhold ogsaa angiver. Den var altsaa i Virkeligheden en offentlig Tilkendegivelse og Rettesnor.

At den svenske Guldgylden under disse Omstændigheder nærmest var et Proformaværk paa Papiret, som skulde faa Købmænd og andre til at tage de danske Guldpenge, som efter Hutifeldt blev slaet i et Antal af 150 000 til Toget i Sverige, synes ikke helt usandsynligt. Skulde nogen finde paa nærmere at prøve disse Gylden og finde dem kun $17\frac{1}{2}$ lødige, maatte de føle sig beroliget ved Anordningens Bestemmelse om Remediet!

Det var ikke underligt, at Kong Hans saa hurtigt efter sin Antagelse som svensk Konge skyndte sig med sin Møntanordning. Den var overflødig, forsaavidt den kun gentog de ældre Bestemmelser om Sølvmønten, men højst fornøden, forsaavidt den gav Anvisning paa, hvorledes en rhinsk Gylden skulde tage sig ud.

I Danmark synes netop ingen Møntordning at være udstedt. Dette finder sin naturlige Forklaring i de Kunstgreb, den danske Mønt var Genstand for og som den danske Styrelse næppe fandt Anledning til at gøre Hvermand bekendt med. Det gjaldt jo at strække det laante og arvede Guld saa meget som muligt.

Det er ovenfor ved Omtalen og Gennemgangen af de forskellige Guldgylden berettet, hvorledes der 1490 blev sluttet en Overenskomst mellem de 4 Kurfyrster ved Rhin: Mainz, Pfalz, Cøln og Trier om en fælles Rhinsk Gylden:

»Der iglicher halte nuynzehend halben grat fyns golts sonder alle remedium, und sall die mischonge syn von aloy vierde halb grat an

der marck wytz und zwey roth, und derselben gulden schoen gemacht und utzbereid sollen hundert und sieben, und nit mehr uff andert-halb Cöllnisch marcke gewiegen geen.«

Paa Rigsdagen i Worms 1495 vedtoges denne Møntfod, der atter bekræftedes paa en Herredag i Lindau 1497 og en Rigsdag i Frejburg 1498. Yderligere vedtog Bamberg, Würzburg og Brandenburg 1503 og 1506 samme Mønt, og dette Forlig tiltraadtes af Hessen Mandag efter Mikkelsdag 1509.

Skulde Kong Hans mønte ret rhinske Gylden, maatte det blive i Overensstemmelse med denne Vedtagelse. Dette synes ikke at have været Tilfældet. Ifølge en Valvation i Nürnberg 1551 var baade dansk Sølv- og Guldmønt prøvet.

Hvad den danske *Guldmønt* angaar, findes 2 Valvationer; den ene til $69\frac{1}{2}$ Kreuzer, altsaa $2\frac{1}{2}$ Kreuzer under Normalgylden, og $1\frac{1}{2}$ Kreuzer over Specien, hvorved maa erindres Sølvets daværende betydelig højere Værdi i Forhold til Guldets, er saalydende:

»Die Denmärckische, auff der ain seyitten ain steender gewapneter König in ainem Mantel, haltend ind den Henden ain Scepter vnd Apfel, zun füssen ain Schiltlin, darinn *zwen Balcken*, mit der Vmbschrift: IHES . DEI . GRA . REX . DACIÆ. Auf der anderen seyitten drey Löwen in ainem Wappen auff ainem Creuz, vnd vber dem Wapen ain kron, Wmbschrift: MONE . AVREA REGNI DACIÆ.«

Den almindelige rhinske Guldgylden skulde efter fornævnte Møntordning slaas til 107 Stkr. af $1\frac{1}{2}$ *M* $18\frac{1}{2}$ Karat fint Guld, altsaa $71\frac{1}{3}$ Stkr. af Marken, medens Valvationsdagen som Resultat af Prøven ansætter fornævnte danske Guldgylden til kun at holde 17 Karat 9 Gren; efter Vægten kan Mønten passere for en rhinsk Gylden.

Den anden Valvation — til 67 Kreuzer — omhandler en Guldgylden, der beskrives saaledes:

»Denmarck, auf der ainen seyitten ain König, haltend ain Scepter vnd Apfel, zu den füssen ain schiltlin, darinn *ain Stern*. Vmbschrift IHES . DEI GRA . REX DACIÆ, auf der andern seyitten drey Löwen in ainen schilt auf einem Creutz, darüber ain Cron. Vmbschrift: MONE . AVREA REGNI DACIÆ.«

Denne Mønt har Valvationsdagen ansat til 17 Karats Finhed, medens Vægten er fundet svarende til en rhinsk Normalgyldens. Den skete Nedsættelse med $\frac{5}{72}$ i Værdi svarer omtrent til Forringelsen i

Finhed. Ved Kejser Ferdinands Møtedikt af 19. August 1559 blev med 6 Maaneders Varsel Kong Hans' Guldgylden, baade med 2 Bjælker og med Stjerne, forbudte og erklæret ugyldige.

Som tidligere paavist¹⁾, er der Sandsynlighed for, at Gyldenene med de 2 Bjælker er slaaet til Sverigestoget.

Denne Gylden har jo netop i Vaabnet mellem Kongens Fødder de oldenburgske Bjælker, som var eller blev saa godt kendt fra de Ørtuger, der udmøntedes for Kong Hans i Sverige.

Hvorfra fik nu Kongen det Guld, der var fornødent til denne Udmøntning? Man maa da tænke paa de 30 000 r. Gylden, som Kongen den 14. April 1502 betalte Markgrev Joachim af Brandenburg.²⁾ Han havde laant denne Sum i sin Tid til Krigen. Man mindes derhos Mødet den 21. Juni 1495 mellem Hertug Frederik (I.) og Hans med Moderen Dronning Dorothea af Brandenburg, der var en nærsom Dame i Modsætning til Christian I., og som havde i Værge »af vor Fader og eller *indløst* 57 940 r. Gylden«, hvoraf Hans efter hendes Død skulde betale Broderen Halvdelen i rhinsk Guld og den anden Halvdelen i danske Penge, som i Danmark gængs er. Dronning Dorothea, der siges at have fraraadet Sønnen at gøre sine Fordringer paa Sverige gældende med Vaabenmagt, døde i Kalundborg den 10. November 1495. Den 8. Januar blev der givet Henstand med Betalingen til Hertug Frederik. Det er sandsynligt, at Hans dengang fik Guld fra sin Faders Bo og derved Midler i Hænde til Krigen, som ikke længere kunde hindres af den gamle Enkedronning.

Endelig gav Øxneltolden og Sundtolden Guld i Kassen. Paa Ribe og Kolding Marked indkasseredes f. Ex. 1503: 331 r. Gylden, hver Gylden regnet til 2 *M* d.³⁾

Tolderen i Helsingør indbetalte 1497 til Kongen 434 Nobler og 900 r. Gylden regnet til 360 Nobel, c: 2¹/₂ r. Gylden pr. Nobel. 1503 indgik 240 Nobel og 1630 r. Gylden. Astrid Friis oplyser, at Nobel og anden engelsk Mønt havde været i Omløb i betydeligt Omfang i Danmark, jfr. ogsaa hvad der er meddelt ovenfor.⁴⁾ Det

1) J. Wilcke: Daler, Mark og Kroner, Kbhvn. 1931, p. 47 ff.

2) Danmarks Breve fra Middelalderen, 2. R., V, p. 439.

3) Kongens Husholdningsregnskab. Dronning Christines Hofholdningsregnskab 1904, p. 11.

4) Festskrift til E. Arup, 1906, p. 170—71, 178.

turde derfor næppe være helt rigtigt, naar Inspektør Galster i sit Foredrag i Oslo 1928¹⁾ omtaler de rhinske Guldgylden som Pragt-mønter, der var for faatallige til at kunne have nogen Betydning for den daglige Handel og Vandel. Naar de udsloges i saa storMængde som Huitfeldt har anført og benyttedes til Lønning af Krigsfolket, har de selvfølgelig været af Betydning og spillet en Rolle i den daglige Omsætning, navnlig naar man hører, at der samtidig indkom Mængder af lignende udenlandsk Guldmønt i Kongens Kasse og vi af Fundene ser, at de har rouleret Mand og Mand imellem.

Men Kong Hans slog jo ogsaa rhinske Gylden med Nældebladet i Skjoldet i Stedet for de 2 oldenburgske Bjælker. Ligesom de sidste kendtes i Sverige, kan det formodes, at de første med Nældebladet har været slaet til Toget mod Ditmarsken. I Holsten kendtes Nældebladet i Skjoldet; derfor kan de Guldgylden, der bærer dette Mærke, have været kærkomne som Sold til Soldaterne under Toget sydpaa. Købmændene kunde antages med Genkendelse at have modtaget disse Guldgylden med dette Mærke som Betaling for Varer og Levnedsmidler til Hæren.

Kong Hans' rhinske Gylden med Oldenburgs og med Holstens Vaaben

Kong Hans $\frac{1}{2}$ rhinsk Gylden

Det er end ikke sikkert, at Museumsinspektør Galster har Ret forsaavidt angaar de af Kong Hans udgivne Dobbeltnobler. Astrid Friis har meddelt, at Noblen stadig opførtes til $2\frac{1}{2}$ r. Gylden i de bevarede

¹⁾ N.N.F.s Småskrifter No. 3, p. 1.

Sund-Toldregnskaber for 1497 og 1503, skønt de egentlig paa det Tidspunkt var mere værd. Henrik VII. (1485—1509) indførte en Dobbelt-nobel Sovereign paa 15,552 gr. $23\frac{7}{8}$ Karat fint Guld, medens Rosenoblen indeholdt det halve. Ser man nu, at Kong Hans »store Guldreal« vejede ca. 15 gr., er det ikke utænkeligt, at den er udgivet for 6 r. Gylden, hvorved han atter skar en lille Fortjeneste til sin Krigskasse.

Kong Hans' Dobbeltnobel eller Guldreal 1496 (6 r. g.)

Stor Guldreal fra Maximilian I, 1487. Forbilled for ovenstaaende

Spørger vi, hvilken Værdi Kong Hans rhinske Gylden kunde have i dansk Mønt, er Svaret som allerede nævnt noget svævende i Datidens Aktstykker. I Tolden er den som anført 1503 regnet til 2 *M* d., senere til $2\frac{1}{2}$ *M* d. Der betales $7\frac{1}{2}$ *M* for 3 r. Gylden og $2\frac{1}{2}$ *M* for 2 Postulatsgylden, der som oplyst under Omtalen af de cølnske Gylden kun regnedes til $\frac{1}{2}$ r. Gylden Stkt. Dronning Christinas Regnskabsfører fik 1503 $2\frac{1}{2}$ *M* for 1 r. Gylden han laante sin Frue til Jomfru Hilles Bryllup. Samme Aar regnedes 500 *M* d for

Mønten	Stk. paa 1 $\mathcal{M}$ c. brutto	Finhed		Stk. paa 1 $\mathcal{M}$ c. fin	Værdi (i Spec. = 68 Krz.)	Brut- tovægt gr.	Fin- vægt gr.	Værdi i dansk Mønt	Købe- krafts For- holds- tal	Værdi i 1875-Kroner	
		Karat	$\frac{1}{1000}$							Metal- værdi	Købe- kraft
De 4 Rhinfyrsters Gylden af 1490. .	$71\frac{1}{3}$	Guld: $18\frac{1}{2}$ Sølv: $3\frac{1}{2}$ Kobber: 2	770,84	$92\frac{20}{37}$		3,278	Guld: 2,527 Sølv: 0,478	Før ca. 1500: 2 $\mathcal{M}$ d.			
Kong Hans' Gylden med 2 Bjælker, ca. 1497.	$71\frac{1}{3}$ 72	Guld: $17\frac{3}{4}$ —	739,58 739,58	$96\frac{32}{71}$ $97\frac{28}{71}$	1 Sp. $1\frac{1}{2}$ Krz. 1 — $1\frac{1}{2}$ —	3,278 3,249	2,424 2,402	Efter ca. 1500: $2\frac{1}{2}$ $\mathcal{M}$ d.			
Kong Hans' Gylden m. Stjerne (Næl- deblad), ca. 1500	$71\frac{1}{3}$ 72	17 —	708,33 708,33	$100\frac{36}{51}$ $100\frac{11}{17}$	0 — 67 —	3,278 3,249	2,322 2,301	ca. 29 gr. fint Sølv	$\frac{100}{12}$	4,60 4,56	ca. 38 38

200 r. Gylden »som Fruen skyldte i Stockholm«. 24. Marts 1508 omtales 8 r. Gylden hver r. Gylden for $2\frac{1}{2}$ $\mathcal{M}$ d. 10. Juli 1483 nævnes en Gæld paa 10 r. Gylden, hver saa god som 2 $\mathcal{M}$ l. danske Penge, og 9. August 1485 laaner samme Mand 25 $\mathcal{M}$ l. i gode hele (altsaa ikke hule!) danske hvide Penge som i Norrejylland gænge er, Sølv-mønt saa god, at hver 12 β og 20 β l. gør 1 god r. Gylden, 7 gode gamle gænge af Guld rhinske Gylden og 2 gode gamle gænge og gæve af Guld postulatus Gylden.¹⁾ Lægger man nu hertil, at 1 $\mathcal{M}$ dansk i Sverige, særlig Østgøtaland og Smaaland regnedes = 18 Ørtuger eller $\frac{1}{2}$ r. Gylden af Finvægt 14,0418 gr. Sølv, altsaa 2 $\mathcal{M}$ dansk = 1 r. Gylden, maa man komme til det Resultat, at 1 r. Gylden i Begyndelsen af Kong Hans' Tid regnedes til 2 $\mathcal{M}$ d. for ved Aarhundredskiftet at stige til $2\frac{1}{2}$ $\mathcal{M}$ d., med andre Ord Kong Hans' Sølv-mønt var daarlig. Hans Hvide kunde ikke opretholde deres Værd overfor 1 god og gæv r. Gylden. At Hans' egne Guldgylden ikke for-tjente denne Benævnelse, viste Valvationen i Nürnberg. Der er den Mulighed, at 1 ret rhinsk Gylden af Kurfyrsternes fra 1490—91 gjaldt $2\frac{1}{2}$ $\mathcal{M}$ d., medens Kong Hans' kun toges til 2 $\mathcal{M}$ d., men det er dog ikke antageligt, at man saa hurtigt har opdaget, hvor meget de danske Guldgylden lod tilbage at ønske, saaledes at man vist maa foretrække den Formodning, at det er Kong Hans' middelmaadige Hvide, som udmøntedes i store Mængder, der har tynget den danske Sølv-mønt ned over for Gylden i al Almindelighed:

1 $\mathcal{M}$ d. vil herefter før ca. 1500 have haft en Købekraft beregnet i Kroner 1875 af ca. 25 Kr. og efter ca. 1500 af ca. 16-20 Kr., altselv-følgelig med et vist Forbehold som allerede i Forordet gjort Rede for. Prisstigningen og den dermed skete Forandring i Købekraftsforholdet i Tiden 1875—1945 vil fremgaa af næstsids-te Kapitel. Naar de 2 $\mathcal{M}$ eller $2\frac{1}{2}$ $\mathcal{M}$ d. = 1 r. Gylden regnes at ækvivalere ca. 29 gr. Sølv, skyldes det den Omstændighed, at den første større Sølv-mønt, som skulde ækvivalere Gylden, nemlig Sigismunddaleren, havde et Sølv-indhold af godt og vel 29 gr., men ikke at de paagældende Kors-hvide, som udgjorde 2 $\mathcal{M}$ d. eller $2\frac{1}{2}$ $\mathcal{M}$ d., kan forudsættes faktisk at have dækket et saa stort Sølv-indhold. Om Kong Hans tillige har udmøntet Dalerstykker, er et af de aabne Spørgsmaal.

¹⁾ Fort. over Danmarks Breve i Middelalderen, 2. R., III, p. 467.

Museumsinspektør G. Galster¹⁾ har i en Artikel i N.N.U.s Medlemsblad No. 3, Marts 1947 med ikke ringe Styrke søgt at bevisliggøre, at Kong Hans aldrig har ladet slaa nogen 2 Lods-Daler til Afløsning af eller Ækvivalent for Guldgylden.

Kong Hans' paastaaede Sølv-Gylden. 1 M lybsk

Imidlertid er Galsters Resultat ikke sikkert. Han anfører Berndt Arndts Møntbog fra 1610 som det eneste oprindelige Bevis for denne Dalers Existens. Ganske vist indeholder denne Bog en Del Vildfarelser, men man kan dog ikke reducere denne til et rent Raritetskabinet for Samlere. Det var der paa den Tid næppe Brug for. Denne Bog skulde omend noget ubehjælpsomt tjene Købmænd som Vejledning i Mønternes Mangfoldighed. Kun derved fik den et udbredt Publikum som Købere. Den indeholder derhos en Værdsætning af de gode Dalere, men forbigaar de mindre gode i Tavshed. Det er jo ogsaa tilstrækkeligt! Man kan derfor ikke umiddelbart forkaste denne Bog som Bevis for, at denne Mønt har kurseret 1610, der er jo iøvrigt mange Mønter, der ikke eksisterer mere, men hvis Existens i Datiden man ikke tør forkaste, skønt de kun fremgaar af Bøger, Valvationer m. v. Naar man saa videre betænker, at Galster i sit fornævnte Foredrag om Christian II.s Mønter nævner dennes »Sølvpendinge« paa en Gylden Stykket, som indførtes 1514, at Maximilian slog Uncial-Stkr., det første 1479 over ham og hans Gemalinde, at Sigismunds Dalere udkom første Gang 1484, og at Joachimsthaleren fremkom 1519, kan det jo ikke bestrides, at man her i Danmark paa et ret tidligt Tidspunkt i Forhold til Udlandet i hvert Fald umiddelbart

¹⁾ Jfr. ogsaa Axel Ernst i N.N.A. 1946, p. 163—65.

efter Kong Hans' Død var inde paa Tanken at præge Uncialmønter af Sølv til Erstatning for Guldmønt af et Præg, der lignede denne. Kejser Maximilian stod ikke Kong Hans fjernt. Det vilde tværtimod være nærliggende, om der fra Kejserhoffet tilgik Kongen Underretning om de nye Møntformer.

Ogsaa værd at nævne er, at Hertug Frederik (I.) allerede 1514 slog Mønt paa 1 *M* lybsk og $\frac{1}{2}$ *M* lybsk pr. Stk. med en Helgen paa Aversen og Vaabenskjold paa Reversen, og at Sten Sture d. y. ligeledes slog Mark eller Gylden af Sølv strax han var bleven Rigsforstander 1512.

Sten Sture den yngres Markmønt af Sølv 1512

Enhver kan se den slaaende typologiske Lighed mellem Sten Stures og Hans' paastaaede Sølvgylden. Saa kan man naturligvis sige, at Hans' Gylden er et Falskneri efter Sten Stures Mønt eller at Sten Sture har efterlignet Kong Hans' Mønt eller at Kong Hans har efterlignet Sten Stures. I hvert Fald har disse Sølvgylden eller Mark overalt spøget stærkt i Kong Hans' sidste Aar. T. G. Appelgren har skrevet en meget instruktiv Artikel i N. M. Stockholm 1923, Bind XXIII, p. 79 ff. om Prægestilen paa Sten Stures Mønt.

Det vilde derfor ikke være helt urimeligt, om man i Danmark allerede har syslet med Tanken i Aarene forinden Tronskiftet. At den danske Uncialdaler har lignet selve den rhinske Gylden, som den skulde gaa og gælde for, er meget forklarligt, idet den gennem sit Præg mindede Menigmand om Guldgylde. Det er derfor tilgiveligt — og ikke »beskæmmende«, end mindre en af »Menneskehedens Vildfarelser« (sic!), som Galster vil gøre det til, — om ældre Numismatikere ikke rent ud forkastede den Mulighed, at den til Nutiden overleverede støbte Hans' Daler kan være Udtryk for et

Udkast, et Forsøg som virkelig har været foretaget. Hertil kunde Kong Hans have skellig Grund. Som tidligere paavist havde han ved Laan, Arv og Pantsætning af Krongods i sin Tid skaffet sig Guld til Udtynding i sine mindre gode Rhingylden. Krigene i Sverige og Ditmarsken var endt i Nederlag. Kongen var fyldt af Bitterhed over sine Uheld og maatte samtidig tænke paa ved Skatter at skaffe sig Valuta til at betale Statsunderskudet som Følge af de sørgelige Krige. Han udskrev da 10. Juli 1507 i Anledning af bl. a. »en svar sum guld og pennings Udgift i den svenske Krig og Herremøderne« en Landehjælp af 4 *M* Penninge inden St. Mortens Dag af hver 4. Mand, den rige hjælpe den fattige, og 1511 en lignende Landehjælp paa 5 *M* Penninge »paa det at vi ikke skal nødes at udbyde den menige Mand fra sit eget Bygge og Bo mod vore og Rigens Fiender, men maa holde Ryttere og udlændsk Folk til Indvaanernes Trøst og Beskærmelse.«¹⁾ Det er jo sandsynligt, at der ikke indkom Guld i Mængde herigenem, derimod Sølvmønt, Sølvskeer, andre Brugsgenstande f. Ex. Skaale af Sølv m. v.

Hertug Frederik (I.) *M* og $\frac{1}{2}$ *M* 1514

¹⁾ Danske Magazin, 4. R., 2, p. 155, 158.

Det er derfor ikke udelukket, at den gamle Møntbog, der udkom knapt 100 Aar efter Hans' Død, alligevel kan have haft Ret.

Men der er jo ogsaa den Mulighed, at den paagældende Mønt ikke har været en *Sølvgylden*, men et *Markstykke*. Sten Sture den yngres Stormønt ligner i Prægestilen Hertug Frederiks (I.) Mark og $\frac{1}{2}$ Mark 1514. Appelgren, l. c., p. 81, gaar saa vidt at mene, at en og samme

Kejser Maximilians Bryllupsmedaille eller Uncialstykke fra 1479

Stempelskærer har skaaret disse ensartede Mønter. Hildebrand søgte at beregne Sten Stures Markmønt som 1, $\frac{1}{3}$, 2 og $\frac{2}{3}$ Mark. I Lunds Universitets Møntsamling opbevares et Stk. af Kong Hans' Mønt, der vel synes støbt, men i Størrelse svarer til Sten Stures. 23. November 1491 indløses 6610 *M* »in guden golde und grouen pagemente also to Lubeck genge is.« Det er tvivlsomt, om dette kun dækker Skilling. De vendiske Stæder naaede imidlertid allere flere Aar før Kong Hans' Død at mønte Mark og $\frac{1}{2}$ *M* Stkr. af Vægt ca. 19 og $9\frac{1}{2}$ gr. Det er paavist, hvorledes Frederik I. 1514 møntede *M* og $\frac{1}{2}$ *M* Stkr. Frederik I.s Mark 1514 er hos Arndt benævnt »Thaler«. Kong Hans' Mark kan have faaet samme Skæbne! Ligeledes er det vitterligt, at i Kong Hans' Tid regnedes i Gylden og Mark, medens Dalerregning endnu var ukendt. Foruden ovennævnte Mark fra Sten Sture den yngre findes fra Datiden ikke faa større Markstykker, der kunde være Forbilled for Kong Hans' Mark, f. Ex. Mark fra Hamburg 1506, 19,12 gr., fra Wismar s. A. 30 gr., Mecklenburg 1502 18 gr. De er alle sjældne, men vidner dog om de store Bestræbelser, som fra Hansestædernes Side netop omkring 1500 og Aarene derefter blev

gjort for at indføre en Sølvmark lybsk af Vægt 19—21 gr. Store Forhandling herom fandt Sted 1502, 1504 og 1506.¹⁾

T. G. Appelgren har under sin indgaaende Beskæftigelse med Gustav Vasas Mønt gennemgaaet Kammerarkivet Stockholm og bl. a. Pakken: Møntregnskaberne 1538—56. Han har henledt Opmærksomheden paa Mårten Myntskrivares Rekenskab för år 1542 over, hvad der blev nedsmeltet paa Svartsjö Slot og ommyntet til Gustav I.s Mønt.²⁾ Der indgaar i Regnskabet en Rubrik, som jeg har haft Lejlighed til at gennemgaa paa Arkivet i Stockholm, der lyder saaledes:

»Summa opå alth thet gamble mynth både Rundstycker gamble nye orths (örtugar) (på annat ställe: gamle, gamle örtugar), danska hwiter, Konung Hanses skellinger och Marckestycker som bliffwe förmyntade om igen Anno 1542. Löper först udhi recknade penningar 69 106 mark $7\frac{1}{2}$ öre The haffua hollit in summa.

Fint sölf 2727 löd mk. 4 lott $\frac{15}{32}$ ort. Copar 3095 löd mk. 13 lott 1 qv. $1\frac{17}{32}$ ortt.«

Hermed kan sammenlignes det gengivne Uddrag af 1542 Aars Regnskab.

Der findes i Arkivet 2 Exemplarer af Regnskabet. Det andet Exemplars Regnskab lyder specificeret saaledes:

1542.

Thenne är Mårthen myntskrivares Rekenskab opå myntet opå Swartesiö pro Anno 1542, hvilken Rekenskab annamat bleff opå Stockholms sloth 8 Dagen Martii Anno etc. 1543.

Försth Inuentaria.

Rundstycker 2159 mk 7 öre woge 287 lödige marck 4 lott, hulle in fine 5 lott Löper Fint Sölf 89 lödige mark 12 lott 1 qv Copar 197 lödige mark 7 lott 3 qv

Nye ortuger 595 mrk $4\frac{1}{2}$ öre woge $69\frac{1}{2}$ lödige mrk 2 lott 3 qv hulle in fine 7 lott $3\frac{1}{2}$ qv Löper Fint Sölf 34 lödige mrk 4 lott 2 qv $2\frac{1}{2}$ dr (c: Penningar), Copar 35 lödige mrk 6 lott $1\frac{1}{2}$ ortt

Danska Hwiter 300 mark ort^r woge 74 lödige $7\frac{1}{2}$ lott hulle in fine

¹⁾ W. Jesse: Der wendische Münzverein, Lübeck 1928, p. 126—30, No. 580, 583, 584, 600, 638.

²⁾ Jfr. Hans Forssel, p. 63, i »Anteckningar om mynt, vigt, mått och varu-
pris«, Stockholm 1869—75.

Summa opå alth tñet
 Gamble mynth både Xundfycker
 Gamble nye ortz, Danska breiter
 Konung Hanses skillingar och
 Martche fycker som skiffve för
 myntade om igen Anno 1542
 Loper först Vohi reclinad penning
 69 10 8 m̄rk 7 $\frac{1}{2}$ ore Sive halua
 hollit in summa

Fint Sölff — 2727 löd + lott $\frac{15}{32}$ ort
 Copar — 3095 löd, 13 lott $\frac{17}{32}$ ort

Item affter försuffne gamle mynt
 både vasa reclinad penningar
 9 5 4 5 3 m̄rk 7 $\frac{1}{2}$ 14 $\frac{7}{128}$ ort

Både vasa reclinad opå summa
 sammatit mynt penningar
 2 6 3 4 7 m̄rk 2 $\frac{57}{128}$ ort

Extrakt af Rentekammarboken for 1542

4 lott 1 qv 1 dr Löper Fint Sölff 20 lödige 1 lott $2^{11/32}$ ort^r, Copar 54 lödige 6 lott 1 qv $1^{21/32}$ ort^r.

Konungh Hansses 4 skellinge str 225 m̄rk woge 42 lödige 7 lott 3 qv hulle in fine $5^{1/2}$ lott 3 dr Löper Fint Sölff 15 lödige mk $1^{1/2}$ lott $5/8$ dr, Kopar 27 lödige 6 lott $3^{3/8}$ dr.

Item än et stycke upwaskat Sölff 5 lödige 11 lott, hullt in fine 9 lott 3 qv/och 13 lott werk, hult in fine 8 lot Löper summa Fint Sölff 3 lödige 13 lott 3 qv $3^{1/4}$ dr Copar 2 lödhige mark 10 lott $3/4$ dr.

Summa opå alth thet gamble mynth bådhe Rundstycken gamble nye orth/ Danske hwiter Konung Hanses skillinger och Marche stycker som bliffwe förmyntade om igen Anno 1542 Löper försth udhi recknade penningar 69 106 mrck $7\frac{1}{2}$ öre The haffua hollit in summa

Fint Sölff 2727 löd mk 4 lott $15\frac{1}{32}$ ortt

Copar 3095 löd mk 13 lott 1 qv $17\frac{1}{32}$ ortt

Item effther förscriffne gamble mynt borde wara recknade penningar 95453 mark 7 öre $14\frac{71}{128}$ dr.

Så wåre wunnit opå samm gammalt mynt penningar 26347 mark $2\frac{57}{128}$ dr.

Af den paagældende Passus i Räntekammarboken hidsättes foran en fotografisk Gengivelse:

Man maa jo forudsætte, at denne gentagne Benævnelse, »Kong Hanses Skillinger og Markestykker« dækker en Realitet. Det maa da have været lybske Markstykker, som Kong Hans har ladet udmønte, ligesom senere hans Broder Frederik. At disse hos Berndt Arndt ikke er vurderede, bliver derfor ret forstaaeligt, og at de heller ikke fandt Naade for Valvationsdagen 1551, er ogsaa sandsynligt. De og andre danske »Sylberin Stuck« beskrives som »den Talern in Irer grosse gleich«, men saa forskellige i Korn og Skrot, saa de ikke kan sættes i nogen bestemt Værdi og derfor ikke skal modtages i Betalinger.

Ogsaa Christian II. lod i Aaret 1516 sla $\frac{1}{1}$ og $\frac{1}{2}$ Markstykker af 19-8 grams Vægt. Et smukt Exemplar af $\frac{1}{2}$ $\mathcal{M}$ opbevares i Møntkabinettet i Stockholm. Naar Sønnen møntede $\frac{1}{1}$ og $\frac{1}{2}$ Markstykker 3 Aar efter Faderens Død, lyder det ret usandsynligt, at dette ikke skulde være efter et Forbillede fra Kong Hans' Tid.¹⁾ Dette sidste lignede Gylden, Christian II.s lignede Noblen.

¹⁾ Jfr. J. Lauerentzen: Museum regium, Kbhvn. (1714). Regis Johannis numus major, No. 1 c. ang. Thaler og Dicke Pfennige; numimodali mediocris No. 12 h om lybske $\mathcal{M}$ 1506: 15 Lod 12 Stkr. paa 1 $\mathcal{M}$ c. I den af Schrøtter udgivne kendte »Wörterbuch der Münzkunde, Berlin 1930, p. 568, skal i Artiklen »Rigsdaler« herefter udgaa, at Kong Hans var den første, der slog Dalere, og i Stedet anføres, at han var den første, der slog Markstykker lybsk. Samtidig benyttes Lejligheden til en Rettelse af Trykfejl p. 246 nederst under »Schwedische Gulden«, idet Gustav Vasa kronedes 1528, ikke 1518, og Aarstallene 1522—35 bør rettes til 1528 og følgende Aar.

De i Regnskabet omtalte 4 β er naturligvis Kong Hans' 4 Hvid β . At Markstykker ikke omtales i Specifikationen, kan skyldes deres Faatal, saa de er gaaet med i β . Ogsaa Jesse nævner, at disse tidlige Markstykker fra Hansestæderne var sjældne. Paa den anden Side

Christian II.s $\frac{1}{2}$ $\mathcal{M}$ 1516, jfr. Schou 3 Vægt 7,88 gr.
Det svenske Møntkabinet i Stockholm

nævnes i Specifikationen heller ikke andre Markstykker, saa Titulaturens Omtale af Markstykker kan derfor ikke være andre end Kong Hans'.

I Datidens Aktstykker omtales hyppigt Stæder $\mathcal{M}$; f. Ex. erkendte Kong Hans 31. Maj 1495 og 2. Juli 1496 at være skyldig 100 Stæder $\mathcal{M}$ Penge og 300 $\mathcal{M}$ danske $\mathcal{M}$ i saadan Mønt som i Danmark gængs er. En rhinsk Gylden var lig 20 β lybsk og 2 $\mathcal{M}$ dansk, senere 24 β lybsk og $2\frac{1}{2}$ $\mathcal{M}$ dansk. Allerede da nærmede den lybske β sig altsaa til at være dobbelt saa meget værd som den danske; ingenlunde noget Vidnesbyrd om, at Kong Hans' Mønt var særlig god, ikke heller om, at han holdt den op til den lybske, som hans Fader Christian I. i sin Tid havde lovet Lybækkerne. 1497 omtales »4 Hvide β , som Kong Hans mønte lod«. Et andet Sted hedder det, at der betaltes 5 Hvide for 1 β .¹⁾

Naar en $\mathcal{M}$ d. i Hvide før 1500 som tidligere nævnt kan formodes at repræsentere ca. 25 Kr. 1875 og efter ca. 1500 ca. 16-20 Kr. 1875, vil dette altsaa sige, at 1 β i Hvide har haft en Købekraft af ca. $1\frac{1}{2}$ Kr. eller ca. 1 à $1\frac{1}{4}$ Kr. og en Hvid ca. 30 Øre eller 25 Øre 1875. Efter Forholdet 20 β l. = 2 $\mathcal{M}$ d. = 32 β d., altsaa 1 β d. = $\frac{10}{16}$ β l.

¹⁾ RA. Arkivreg., I, p. 21, No. 46.

og 1 β l. = $\frac{16}{10}$ β d. vil 1 β l. i Danmark op mod Aarhundredskiftet have haft en Købeevne af ca. 2 Kr. 40 Øre eller ca. 2 Kr., og en lybsk Hvid (Wittenpfennig) ca. 80 Øre eller ca. 65 Øre. Efter Daler, Mark og Kroner p. 155 kan 1 β d. = c. $\frac{3}{4}$ β l. 1487 have haft en Værdi af ca. $1\frac{1}{2}$ Kr.

Efter det senere Forhold 24 β l. = $2\frac{1}{2}$ $\mathcal{M}$ d. = 40 β d. i Hvide¹⁾ altsaa 1 β d. = $\frac{24}{40}$ β l. og 1 β l. = $\frac{40}{24}$ β d. vil 1 β l. umiddelbart efter Aarhundredskiftet have været værd ca. 2 Kr. og 1 $\mathcal{M}$ l. ca. 32 Kr. Omkring 1506 er den sunket til ca. 24 Kr. og 1 β l. = 3 Hvid til $1\frac{1}{2}$ Kr.

Der staa nu kun tilbage den møntbeskrivende Historie, hvorom kan henvises til B. Thordeman, Hans Holst og G. Galsters Fremstillinger i Nordisk Kultur: »Mønt«, Stockholm 1936 og til H. H. Schous Beskrivelse af danske og norske Mønter 1448—1814 m. v. I disse Arbejder gøres nærmere Rede for de faktiske Vægte, der i Museerne er udfundet for de enkelte Mønter, for Møntsteder og Møntmestre, hvortil kan henvises med de Modifikationser, der findes i det foregaaende.

Kong Hans' Ørtuger og $\frac{1}{2}$ Ørtuger sloges i Stockholm og Västerås, som det ogsaa fremgaar af de foran indførte Billeder af disse Mønter. Deres Vægt, baade efter Vejning og efter Lov fremgaar af det tidligere anførte. Vi har set, hvorledes der 1483 blev truffet Aftaler om Opretholdelsen af den svenske Mønt. Samtidig blev der i Haandfæstningen bestemt, at hvert Rige skulde beholde sin Mønt. Kravet om egen norsk Mønt blev opfyldt, og Ærkebispens i Trondhjem fik sin gamle Møntret tilbage. Der skulde oprettes kgl. Mønt i Bergen og Oslo og paa alle disse Møntsteder skulde der møntes jevngod Mønt med den danske, c: efter lybsk Møntfod, saa den var gænge og gæv i Hansestæderne. I 1491 gentog Kong Hans, at den norske Mønt skulde være jevngod med den danske og at begge Rigers Mønt skulde være giæng og gjæv i det andet Unionsrige for fuld Værdi. Er der Brøst paa Mønten, skal Møntmesteren staa til Ansvar. I Januar 1508 bestemte den udvalgte Konge Christian (II.), at vor kære Faders Mønt skal være giæng og gæv for allehaande Varer. Overtrædelser straffedes med 20 $\mathcal{M}$ l. til Kongen og 10 $\mathcal{M}$ l. til Oslo By. Dette tyder just ikke paa, at Mønten var god, men paa, at Priserne steg i den slette Mønt.²⁾

¹⁾ Jfr. nærmere nedenfor i Kap. II.

²⁾ Dipl. Norv. III, p. 754.

For Kong Hans' danske og norske Mønter foreligger der imidlertid indtil Dato ikke nogen Møntordning, og der kan saaledes ikke drages nogen Sammenligning mellem de Vejninger, der er foretaget paa Museerne, og de lovbestemte Vægte.

Sammenligner vi dog de af Hans Holst opgivne Vægte for et Par af Hans' Mønter med de Oplysninger, der er fremkommet fra Kammerarkivet i Stockholm, vil man se, at det ikke var uden Grund, at Rigsraadet ved Tronskiftet klagede over den afdøde Konges Mønt og traf Sikkerhedsforanstaltninger over for Efterfølgeren.

Hans Holst har vejet en noget slidt β fra Kong Hans og befundet den at veje 2,22 gr. Efter Morten Møntskrivers Regnskab vejede 225 $\mathcal{M}$ Skillinger ca. 42 Lødemark, hvilket giver ca. 2,7 gr. af Finhed lidt over $5\frac{1}{2}$ Lod. Vægten passer efter Holst med Christian II.s, men Finheden er betydelig ringere. Vægten af det slidte Exemplar er nærmest misvisende. Samtidig er hermed fastslaaet, at det er Hans' 4 Hvid-Skillinger, der er Tale om i Mortens Regnskab. Endvidere har Morten Møntskriver ladet smelte 300 $\mathcal{M}$ Ørtuger i Hvide, som vejede henved ca. 75 løde $\mathcal{M}$. Idet vi i Overensstemmelse med Wallroth regner dem til 3 paa 1 β , vil Vægten af en Hvid andrage ca. 0,90 gr., hvad ikke saa daarligt svarer til Christian II.s Hvide 1513—14: 1,05 gr., navnlig naar disse sidste skulde være noget bedre end Faderens, der iøvrigt kun var $4\frac{1}{4}$ -lødige, medens Sønnens skulde være 5-lødige. Regner man 4 Hvid for β , andrager Vægten 0,675 gr. Imidlertid maa man, da det drejer sig om en *svensk* Vægtangivelse, vistnok regne med det førstnævnte Tal. Hans Holsts Vejninger af 55 Stkr. giver en Middelvægt af 0,630 gr., idet Stykkerne varierer fra 0,342 gr. til 0,885 gr., et Resultat, der heller ikke taler til Gunst for de mange Vejningers Betydning. I hvert Fald er et Gennemsnit af ringe Værdi til Oplysning om disse Mønters økonomiske Funktion. Man kunde med Føje spørge Forfatteren, hvad han egentlig har tænkt sig at benytte dette Gennemsnit til. Det drejer sig om 55 Stkr. af Tidens Tand mere eller mindre medtagne Smaastykker Sølv. Ved foranstaaende Udregning efter Morten Møntskrivers Regnskab drejer det sig dog om ca. 19 200 Korshvide og ca. 3600 Skillinger, og alligevel tør man ikke paastaa, at Resultatet dækker Kongens Ordre til Møntmesteren. G. Galster har ogsaa klogelig i sit Bidrag til Mønthistorien undladt at anføre noget Gennemsnit eller andet »Snit« for Hans' Hvide og

Skillinger. Men Galsters Oversigt over Christian II.s β og Alb. synes derimod ikke ilde at passe med hvad Morten Møntskrivets Regnskaber antyder.

Kong Hans' Hvid fra Aalborg og Skilling fra Malmø

Hvid (Klumpmønt) fra Malmø

$\frac{1}{2}$ β fra Malmø 1512

Oplysninger om *Mængden af Mønt*, der er slaet under Kong Hans, er bortset fra Fundoplysningerne højst sparsomme.

Ifølge Huitfeldt skal der som tidligere nævnt være slaet 150 000 Guldgylden til Togtet mod Sverige, en Sum, der i Nutids Penge allermindst maa regnes til 20 Millioner Kroner. Efter det nu fremdragne svenske Regnskab er der udmøntet 300 $\mathcal{M}$ dansk Hvide og 225 $\mathcal{M}$ Skillinger. I Kong Hans' Husholdningsregnskab og i Kongens og Dronning Christines Regnskabsbøger nævnes 1487: 1124 $\frac{1}{2}$ $\mathcal{M}$ 2 β d., som er annammet af Møntmesteren i Malmø. Endvidere har Hans Mikkelsen, Borgmester i Malmø, faaet Kvittering for 5 500 $\mathcal{M}$, som Møntmesteren der sammesteds myntet og hannem antvortet haver af det Sølv, som Hans Naades (Christian II.s) Fader havde givet Møntmesteren, da hans Naades Søster (Elisabeth) drog her af

Slottet (København). Det har vel været en Del Skillinger og en Masse Korshvide. *Møntmestre* var Michel Johansen i Sverige og Henrik Dringenberg og Hans Sever (Zeber) i Danmark, hvorom nærmere

Norske Mønter fra Kong Hans

kan ses i en Artikel af Erik Person. Num. Forenings Medlemsblad, XII, Oktober 1930.

Foruden Kong Hans var der et Par *Mønt herrer* til: Ærkebisperne Gaute Iversøn og Erik Walkendorff, den sidste dog kun et Par Aar under Kong Hans. Deres Mønter, som nærmere beskrives i Schous Møntværk og i »Mønt«, havde dog næppe nogen større økonomisk Betydning som egentlige Pengeomsætningsmidler.

De, der særlig har Interesse i de norske Hvide, henvises til de fortræffelige Undersøgelser over dette Emne af N. L. Rasmusson. Studier i norsk mynthistoria under tiden 1270—1513, og Axel Ernst. Norske Hvide fra Kong Hans, Særtryk af Nordisk Numismatisk Aarskrift 1940, jfr. Th. Østergaard: Aalborg og Ørbæk som Møntsteder, P. Ris Møller: Aalborg 1942, p. 32, Fra Himmerland og Kjær Herred, XXXIII, 1944, p. 284. Foruden hvad der er oplyst i det foregaaende om *Mønthusene* kan tilføjes, at Mønten i *Malmø* en Overgang synes at have udgjort en helt befæstet kongelig Borg, thi 1491 den 30. September, da Hans gav Henrik Dringenberg Kvittering for 200 r. G. for det Sølv, han fik af os, og 50 r. G. af Mønten for i Aar, angives Dokumentet udstedt in curia nostra monetaria Malmogensi.

I *København* havde Borgen indenfor Byens Fæstningsværker, bl. a. Avlsgaarden Østregaard i Vingaardstræde. Da Frederik I. 1529 skænkede Johan Rantzow „vor og Kronens Gaard, liggende udi wor Stad Køpenhafn wedt then øster Port, som nu kalles Mynttergaarden”, kan det antages, at Mønten i Hans' Tid har ligget ved Vingaardsstræde og Østerport ved Østergades Udløb i Kongens Nytorv (dengang Hallandsaas), og man har ment at kunne finde Rester af Mønten i en gammel Hvælving under Magasin du Nord.